

LABÁDI LAJOS

A SZENTESI DÍSZKÚT
TÖRTÉNETE

SZENTES
2012

LABÁDI LAJOS

A SZENTESI DÍSZKÚT TÖRTÉNETE

Timon Feri és Terike kedves barátainkhoz
sok szeretettel ajánlom a füzetet,
városunk egykori ékeségének történetéről.

Szentes, 2012.zept. 3.

SZENTES
2012

lll S

KÉSZÜLT A SZENTESI DÍSZKÚT SZÜLETÉSÉNEK 125. ÉVFORDULÓJÁRA

SZENTESI MŰHELY FÜZETEK

13.

Sorozatszerkesztő
LABÁDI LAJOS

Műszaki szerkesztő
SZERI LÁSZLÓ

A képeket, reprodukciókat készítette

SZATMÁRI IMRE
VIDOVICS FERENC

A kiadvány megjelenését támogatta
Szentés Város Önkormányzata

ISBN 978-963-88444-3-9
ISSN 1416-8677

© *Labádi Lajos, 2012*

Kiadja

a Szentés Városi Könyvtár Nonprofit Közhasznú Kft.

és a Csongrád Megyei Levéltár Szentési Levéltára

Felelős kiadó: Tánzos Roland

Nyomdai kivitelezés: SzVSz Nyomdaüzeme, Szentés

Felelős vezető: Borbás Tamás

BEVEZETŐ

A szentesi levéltár kutatótermét évtizedeken át díszítette a borítón látható fénykép nagyméretű, eredeti példánya, amely Szentes első ártézi kútját ábrázolja. Az intézményben megfordulók elidőztek előtte, s szinte senki nem mulasztotta el megkérdezni: – *Mi lett a kúttal? Mikor és miért bontották el? Nem lehetne újból felállítani?* Az általános érdeklődés hatására az 1970-as évek végén kutatni kezdtem a kút után. Építésének és elbontásának történetét viszonylag könnyen sikerült feltárni, annál nagyobb gondot okozott sokáig a harmadik kérdés megválaszolása. Utóbb ez is megoldódott: 1998-tól – ha nem is az eredeti helyén és nem is az eredeti pompájában – újból Szentes díszévé vált a város első ártézi kútja.

Az egykori főtéri díszkút történetének kezdete 1884 őszeig nyúlik vissza. A szomszédos Hódmezővásárhely példáját követve, a Szentesi Vidéki Takarékpénztár igazgatósága a közegészségügy javítása érdekében elhatározta egy Szentesen fúrandó ártézi kút finanszírozását. A kivitelezésre *Zsigmondy Béla (1848–1916)* budapesti gépészmérnököt, a vásárhelyi kutak készítőjét kérték fel. A munkálatok megkezdése előtt a város átvállalta az ügyet, megszerezve ezzel a kúthasználat feletti jogot. 1885. január 15-én megkezdődött a kútfúrás. Számos technikai nehézséget leküzdve, Zsigmondy mérnök 1886. május 29-én jelentette, hogy a fenékmélységet 313 méter 86 centiméternél elérte, a fúrást befejezte, és a vízforrást megnyitotta. A homokkőből készült medence, valamint a Franciaországból hozatott szoborcsoport egy évvel később épült meg, s a kút elnyerte végleges formáját. Ezzel az alkotással Szentes az Alföldön a második helyet foglalta el a közhasználatú ártézi kutat fúrató városok sorában.

Városunk egykori ékessége az 1920-as évek végén komoly veszélybe került. Ez összefüggésben volt a Horváth Mihály és Kossuth Lajos szobrok elkészülésével, amelyeknek az alkotói úgy nyilatkoztak, hogy szobraik számára legalkalmasabb helynek a Kossuth teret tartják. A Horváth Mihály szobrot a megyeháza elé kívánták felállítani, a díszkút azonban útban volt. A szoborbizottságok pártolták a művészek elképzelését, s beadványban kérték a városi képviselő-testülettől, hogy engedélyezzék a kút elbontását. Közel öt éven át tartó kiélezett küzdelem kezdődött,

ugyanis a város ragaszkodott első ártézi kútjához. A gyönyörű kutat végül 1934-ben elbontották.

Amilyen izgalmas volt első kutunk létrejöttének és elbontásának története, hasonló küzdelmek kísérték utóéletét is. Ugyanis évtizedeken át élt az eszme a szentesiekben, hogy a díszkutat valamilyen formában helyre kellene állítani. Erre majd csak az 1990-es évek végén kerülhetett sor. 1996/97-ben – közeledve a díszkút születésének 110. évfordulójához – *Szirk Imre* polgármester felkarolta a helyreállítás ügyét. Megbízást adott *Máté István* csongrádi szobrászművésznak, hogy az egykori díszkút eredeti szobrainak felhasználásával készítsen egy ízléses *kútkompozíciót*. A remekül sikerült alkotást 1998-ban avatták fel a Luther téren. Értékes ipari műemlékünk tehát megmenekült a végleges pusztulástól; a barátságos terecske pedig városunk egyik legszebb pontjává, sokak kedvelt találkozóhelyévé vált.

A kézben tartott kiadvány az egykori díszkút létrejöttének, elbontásának és helyreállításának kálváriáját követi nyomon, korabeli dokumentumok és fényképek felhasználásával. A 125 éves évfordulóra időzített füzet egyben főhajtás a város fejlődését és szépítését szorgalmazó elődök, továbbá a régmúlt emlékeit megbecsülő, ápoló mai szentesiek előtt.

Munkámat többen segítették, akiknek ezúton mondok köszönetet. A szomszédos Hódmezővásárhely levéltáros-helytörténészétől, Makó Imre barátomtól kaptam meg a vásárhelyi ártézi kutak képeit, köszönet értük. Az 1998-ban felállított kútkompozícióról közölt remek felvételek Vidovics Ferenc fotóművész munkáját dicsérik. Az archív felvételek kidolgozásáért, valamint az igényes műszaki szerkesztésért Szeri László fiatal kollégámnak mondok köszönetet. Végül hálás köszönet jár a Szent Városi Könyvtár Nonprofit Közhasznú Kft-nek, amiért támogatta e tetszetős emlékkiadvány megjelentetését.

Szentes, 2012. január

LABÁDI LAJOS

AZ ÁSOTT KUTAK ÉS FOLYÓVIZEK VESZÉLYEI

Az Alföld népe – benne Szentes és környékének lakossága – évszázadokon át szennyezett ásott kutakból és egészségtelen folyóvizekből élégitette ki ivóvíz és háztartási vízszükségletét. A szóban forgó kutak, ha elég mélyek voltak is, csak a felső, többnyire szerves anyagokkal fertőzött talajvizet gyűjtötték össze, ezáltal óhatatlanul előidézték a járványok és különböző bélbetegségek terjedését. Egyesek sós, keserű vagy feltűnően édes ízű vizet adtak. Számos helyen tisztítás hiányában bűzhödte, egészségtelenné váltak a kutak, melyekből pedig sokszor egész városrészek hordták a vizet.¹

A Kurcából merített víz hasonlóan szennyezett volt, különösen 1846 után, amikor a Tisza szabályozásával összefüggésben megszűnt folyóvíz lenni, mivel gátakkal eltorlaszolták a Körös és a Tisza élő vizétől. Erre utalt a helyi újság egyik munkatársa, amikor megjegyezte, hogy „szabályozták a Tiszát, s azzal szabályozták e folyamot is, úgy, hogy csak a medre maradt meg, hol az időnként összegyűlekvő vizek poshadozva, megromtják a levegőt”. S bár 1885-re elkészültek a kurcai zsilipek, melyek által a város egykori folyója ismét közvetlen kapcsolatba került főfolyói-val, s lehetőség nyílt az időnkénti vízcserére, a helyzet nem javult. A víz minőségéről a Szentesi Lap évtizedekkel később is így írt: „Nemes és illatos álló folyamunk minékünk a Kurca, melynek egészségügyi és egyéb feltűnő hatásait lapunk már több cikkben méltatta. E cikkek mindenütt feltűnést keltettek, sőt mi több, gondolkodásra késztették az embereket, kik azonban mindennek ellenére mit se tudtak tenni még városunk dögléteség-forrásának megrendszabályozására.”²

¹ CSATH BÉLA: Az első artézi díszkutak. Magyar Vízgazdálkodás, 1980/11-12. 28. p. (a továbbiakban CSATH B.: i. m.); HARMAT PÉTER: Vásárhely kútjairól. Hódmezővásárhely, 1984. 1-2. p. (a továbbiakban HARMAT P.: i. m.)

² LABÁDI LAJOS: A zsilipek közé szorított Kurca. Szentes, 2011. (Kézirat); Szentesi Lap, 1874. ápr. 12. 1. old.; 1911. aug. 6. 4. o. A kiadványban látható fényképek és képeslapok a Szentesi Levéltár Fotótári Gyűjteményéből valók.

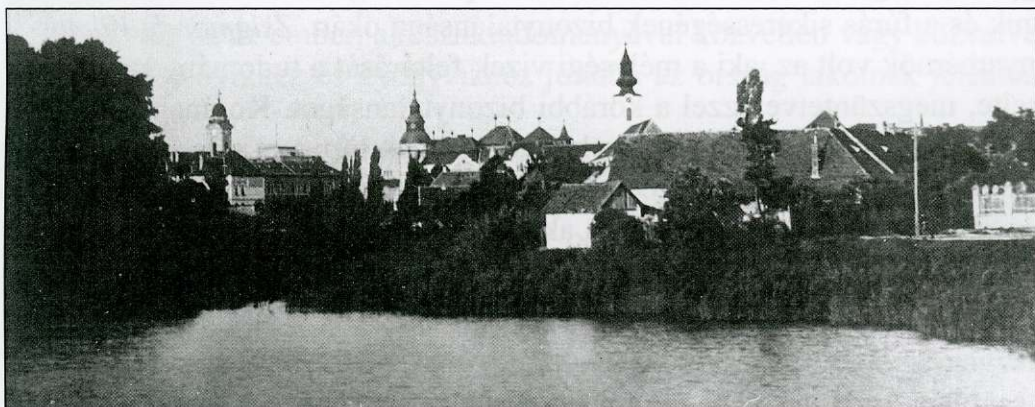
Gémeskút a szentesi tanyavilágban

Kurca-parti részlet

Elődeink tehát sokat küzdöttek a biztonságos, jó ivóvízért. Az Alföld altalajrétegeiben ott volt ugyan a jó víz, de eléréséhez még nem rendelkeztek megfelelő technikai berendezésekkel. Harmat Péter vízügyi szakember megfogalmazása szerint: „A délföldi vastag, több ezer méter függőleges kifejlődésű üledéksorozat fő hidrológiai sajátossága a nagy vertikális mélység-vízemelet rendszerek jelenléte. Ez a víztároló típus elsősorban a világ nagy üledékes medencéinek tulajdonsága, mint amilyen a Pannón medence is. Óriási gyakorlati jelentősége van a korszerű kommunális vízellátást biztosító ivóvíztároló negyedidőszaki mélységi vízemeletnek. A legerőteljesebben feltárt és megcsapolás alatt álló mélységszakasz 150-től 350 méterig terjed, míg üledékföldtani és hidrológiai szempontból az optimális víztermelő mélységintervallum 300 és 500 m közé esik.”³

A XIX. századi ipari fejlődés kihatott a bányászatra is, azon belül a mélyfúrás technikájának tökéletesítésére. Jelentős előrelépésnek számított a fa- és vasrudazat alkalmazása, az ütvéműködő fúrásmód bevezetésével. Számos újítás mellett a század legnagyobb vívmánya a fúrástechnika terén az öblítő-rendszerű fúrási módszer bevezetése volt, mely a francia M. Fauvelle nevéhez fűződik. A következő jelentős dátum 1869. Ekkor szabadalmaztatta a svájci R. Leschot a gépi hajtású öblítéses gyémánt magfúró berendezést, amely folyamatos feltárást tett lehetővé. Ez a fúrástechnika a mélységi vizek feltáráására is alkalmazhatóvá vált.⁴

Kurca-part

³ HARMAT P.: i. m. 2–3. p.

⁴ U. o. 3–4. p.

AZ ÁRTÉZI KUTAK MEGJELENÉSE

Harmat Péter találóan írja többször idézett munkájában, hogy „*Artézi kutakat nem Magyarországon fúrtak először, de nincs Európában olyan ország, ahol gyorsabban terjedt volna el az artézi kutak fúrása és alakult volna létesítésük technikája, mint hazánkban.*”⁵ Nem véletlen, hogy az országon belül éppen az Alföldön szaporodott a számuk leginkább, ahol nem csobogtak tisztavízű források, patakok, mint a hegyvidéken.

Felvetődhet a kérdés, hogy mit fed az *artézi kút* elnevezés, illetve hogyan keletkeznek? A Révai nagy lexikon tömör meghatározása szerint: *artézi kút az olyan fúrott kút, amelyből a víz magától folyik ki, mintegy természetes szökőkút. Nevét a franciaországi Artois grófságról kapta, mivel Európában itt fúrtak először ilyen kutat 1126-ban. Működési elvének lényege: függőlegesen lefelé lyukat fúrnak, míg olyan vízrétegre akadnak, amely két, vizet át nem eresztő réteg közé van zárva, ahol tehát a víz nagy nyomás alatt van. Amint a fúró a víz fölött lévő közettömeget átfúrta és a víztartóra akad, a víz a nagy nyomás következtében a fúrólyukban föl-emelkedik, sőt sokszor magasra felszökik. A víznyerésnek ez a módja ősrégi ugyan, alkalmazása a XIX. század közepéig mégis csekély volt, első-sorban kiszámíthatatlansága és költségessége miatt.*⁶

Hazánkban is léteztek fúrt kutak már az 1830-as évek elejétől, de ezek általában házudvarokban található magán kutak voltak, elzárva a nagyközönségtől. Számuk csak lassan szaporodott, a már említett drágaságuk és a fúrás sikerességének bizonytalansága okán. Zsigmondy Vilmos bányamérnök volt az, aki a mélységi vizek feltárását a tudomány szintjére emelte, megszüntetve ezzel a korábbi bizonytalanságot. Korának legjobb fúrási szerszámaival és gépi felszerelését használta, hírnevet szerezve mélyfúrási vállalkozásainak. Sikeres cégét utóbb átruházta unokaöccsére, Zsigmondy Béla gépészmérnökre, aki különösen az Alföldön fúrt artézi kútjaival szerzett jelentős érdemeket.⁷

⁵ U. o. 4. p.

⁶ Révai nagy lexikona II. Bp. 1911. (Hasonmás kiadás 1992) 128. p.

⁷ U. o.; HARMAT P.: i. m. 5. p.; CSATH B.: i. m. 28. p.

A ZSIGMONDYAK MUNKÁSSÁGA

ZSIGMONDY VILMOST méltán nevezhetjük a magyarországi geotermikus kutatások úttörőjének, valamint a hazai artézi kutak atyjának. A mélységi fűrés gyakorlatának folyamatos tökéletesítése mellett, megalapozta e tevékenység elméleti, tudományos ismeretanyagát is. Ő írta az első magyar nyelvű *Bányatant* 1865-ben, amelyből generációk tanultak. Kiemelkedő teljesítményének elismeréseként 1868-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelezőtagjává választották. 1871-ben megtartotta akadémiai székfoglalójának címe: *Tapasztalataim az artézi kutak fűrése körül*. Ennek bővebb kifejtését tartalmazta az *Emlékirat az Alföldön fúrandó artézi kút tárgyában* című füzet, amelyet a M. Kir. Ipar- és Kereskedelmi Minisztériumhoz nyújtott be, s amelyet felolvasott a Földtani Társulat 1873. január 8-án tartott szakgyűlésén. Még ugyanebben az évben megírta *A margitszigeti artézi szökőkút* c. munkáját, 1878-ban pedig *A városligeti artézi kút Budapesten* c. tanulmányát.

Zsigmondy Vilmos

Ennek bővebb kifejtését tartalmazta az *Emlékirat az Alföldön fúrandó artézi kút tárgyában* című füzet, amelyet a M. Kir. Ipar- és Kereskedelmi Minisztériumhoz nyújtott be, s amelyet felolvasott a Földtani Társulat 1873. január 8-án tartott szakgyűlésén. Még ugyanebben az évben megírta *A margitszigeti artézi szökőkút* c. munkáját, 1878-ban pedig *A városligeti artézi kút Budapesten* c. tanulmányát.

Ki volt ez az ember, aki szaktudományával közvetlen vagy közvetve egészséges ivóvízhez és gyógyvízhez juttatta az ország lakóinak jelentős részét?

Zsigmondy Vilmos bányamérnök, geológus Pozsonyban született 1821. máj. 14-én. Tanulmányait a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémián folytatta, 1842-ben fejezte be. 1844-ben Bécsben a Cs. Kir. Bányaigazgatóságához került, majd 1846-tól a domai köszénbányát irányította. 1848-ban átvette a Resicai Vas- és Acélművek vezetését, amelyet a szabadságharc idején *Szlávy Józseffel* együtt teljesen átállították a magyar honvédség felfegyverzéséhez szükséges fegyver- és lőszeranyag gyártására. Hazafias magatartása miatt 1849 őszén Olmütz várába zárták, ahonnan 1850. júl. 1-jén szabadult. (Említést érdemel, hogy együtt raboskodott

Hajdú Lajos szentesi református iskolaigazgatóval, aki 20 éves várfogságát szintén Olmützben töltötte.)

1860-ig az Esztergom vármegyei Anna-völgy barnaszénbányászatát vezette, majd Pestre költözött, s mint magán bányamérnök mélyfúró vállalkozásokba kezdett. Nevét elsősorban sikeres ártézi kútúrásaival tette ismertté. 1866-ban megfúrta a harkányi hévvizeket, 1867-ben a margitszigeti szökőforrást, 1870-ben az alcsúti ártézi kutat és a lipiki hévvizet. Legnevezetesebb alkotása a budapesti városligeti ártézi kút fúrása, amelyet 1868. nov. 15-én kezdett, s unokaöccse bevonásával 1878. máj. 15-én fejezett be 970 méter mélységben. Ugyanő végezte a petrozsényi mélyfúrást is, amelyet 1871-ben kezdett és 1879-ben adott át a kincstárnak, feltárva vele hazánk leghatalmasabb kőszén medencéjét 729 méter mélységig. Fúrásainak földtani és hidrológiai tanulságairól értékes tanulmányokban számolt be a Földtani és Természettudományi Közönyben és a Bányászati és Kohászati Lapokban. A közéletbe is bekapcsolódott: 1875-től élete végéig a selmecbányai kerület országgyűlési képviselőjeként működött. 1883-ban a Földtani Társulat alelnökévé választották. *Jókai Mór* róla mintázta *Fekete gyémántok* c. regényének főhősét, Berend Ivánt. Budapesten hunyt el 1888. dec. 21-én. 1967-ben az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület tiszteletére „*Zsigmondy Vilmos Emlékérmet*” alapított.⁸

1876 után Zsigmondy Vilmos nem vállalt többé kútúrást. Amint fentebb jeleztük, országos hírű cégének irányítását átadta rendkívül tehetséges unokaöccsének, *Zsigmondy Bélának*, aki az elkövetkező 40 évben további magaslatokra emelte a vízkutatás tudományos és gyakorlati színvonalát. „*Vezértényezője lett a magyar falvak, városok egészséges ivóvízzel való ellátását szolgáló korszak nagy küzdelmeinek és vívmányainak, s soha el nem múlt érdemeket szerzett nevének és működésének*” – írta róla Harmat Péter.⁹

⁸ Révai nagy lexikona XIX. Bp. 1926. (Hasonmás kiadás 1995) 753–754. p.; Magyar életrajzi lexikon II. (Szerk.: Kenyeres Ágnes) Bp. 1969. 1094. p.; LABÁDI LAJOS: Az 1848/49-es mártírok krónikása – 110 éve hunyt el Hajdú Lajos református iskolaigazgató (II.) Szentesi Élet, 2011. márc. 18. 2. o.

⁹ HARMAT P.: i. m. 5. p.

Régiókban az ártézi kút fúrása egybe-
forrt ZSIGMONDY BÉLA nevével, tehát illendő,
hogy az ő életútját és munkásságát is részlete-
sebben megismerjük. Pesten született 1848.
márc. 7-én; apja Zsigmondy Pál ügyvéd, édes-
anyja Jármay Vilma. A rendkívül jó képességű
gyerek a felső reáliskola elvégzése után másfél
évig az Államvasutak Társaságának pesti javí-
tóműhelyében gyakornokoskodott. 1867-ben
felvételt nyert a nagyhírű zürichi politechni-
kumba (Mechanisch-technische Schule), amelynek
gépészműtani hallgatója lett. Ezekben az években
nagy hatással voltak rá nagybátyja, Zsigmondy
Vilmos munkái, közöttük Bányatana, az első magyar nyelvű bányászati szak-
munka. Az egyetemre történt beiratkozása után Zsigmondy Béla belépett az
1863 őszen alakított Zürichi Magyar Egyletbe, amelynek előbb pénztárnoka,
majd elnöke lett. Az 1870-ben megszerzett gépészmérnöki oklevelével hazatér-
ve, a M. Kir. Földtani Intézetnél mint önkéntes gyakornok nyert alkalmazást.
Kétéves geológiai gyakorlata alatt megismerte az ország földtani és tereptani
viszonyait, aminek később, a kútúrások alkalmával nagy hasznát vette.

Zsigmondy Béla

Amint jeleztük, Zsigmondy Vilmosnak a kútúrás terén az utolsó munkája
a városligeti kút volt, amelyet 1868-ban kezdett fúrni. 1876 tavaszán egy körle-
vélben tudatta, hogy a megkezdett munkálatokat és vállalatát unokaöccsére, a
28 éves Zsigmondy Bélára ruházta át. A fiatal mérnök akkor kezdte meg pályá-
futását, amikor a legnagyobb érdeklődés indult az ártézi kutak iránt. Működési
területét az Alföldre helyezte. Hódmezővásárhely volt az első alföldi város,
amely közegészségügye megjavítására, nyilvános használatra ártézi kút fúrását
határozta el. A város Zsigmondy Béla mérnököt kérte fel a piactérnek valamely
alkalmas pontján leendő kút fúrására. Az első kút 1880 tavaszán elkészült; ezt
1884-ben egy újabb vásárhelyi kút követte. Majd a települések egész sora kö-
vetkezett: Szentes (1885/86), Szeged (1887), Mezőtúr (1889/90), Szarvas
(1890), Békéscsaba, Jászberény stb. A legtöbb alföldi város ártézi kútját ő fúrta.
(1911-ben az országban fúrt ártézi kutak száma elérte a háromezret.) Szakmai
érdemei közé tartozik, hogy az 500 m-nél nagyobb mélységben végzett fúrások-
nál fellépő nehézségeket új technikával, az általa első ízben alkalmazott sod-
ronykötéllel és a már használatban volt eszközök átalakításával leküzdötte.

A Zsigmondy-cég a főprofil jelentő kútúrás mellett talajkutató, szénkuta-
tó fúrásokkal is foglalkozott. E téren jelentősnek számítottak az 1895/96. évi
vértessomlói fúrások. Az 1890-es évek közepétől jelentős üzletágukká vált a

hídépítés. A budapesti Ferenc József híd (ma Szabadság-híd), a margitszigeti Duna-híd, a komáromi Kis-Duna-híd, a szentes-csongrádi és zentai Tisza-híd, az aradi Maros-hidak stb. építő része Zsigmondy Béla vezetése alatt készültek. Munkájának elismeréseként 1915-ben kinevezték középítési tanácsossá. Szakmai megbecsülését jelzi, hogy a Magyar Mérnökegylet nagyválasztmánya tiszteletbeli tagjává választotta. E megtiszteltetést csak néhány hónappal élte túl. Budapesten hunyt el 1916. június 12-dikén, 68 éves korában. A Kerepesi temetőben lévő családi sírboltba helyezték örök nyugalomra.¹⁰

*Zsigmondy Vilmos szobra Dorogon
(Markup Béla, 1988)*

*Zsigmondy Béla domborműve
Hódmezővásárhelyen
(Csikós János alkotása)*

¹⁰ Révai nagy lexikona XIX. Bp. 1926. (Hasonmás kiadás 1995) 753. p.; Magyar életrajzi lexikon II. (Szerk.: Kenyeres Ágnes) Bp. 1969. 1092. p.; Harmat Péter: 145 éve született Zsigmondy Béla – A vizek atyja c. I-II. Délvilág, 1993. március 9. 7. o.; március 16. 5. o.

A VÁSÁRHELYI PÉLDA

A szentesi polgárok bizonyára némi irigykedéssel fogadták a hírt 1883 elején, amely szerint a szomszédos Hódmezővásárhelyen rövid időn belül már a második ártézi kút fúrásához készülődnek, ők pedig továbbra is a Kurcából és az ásott kutakból meregetik a kétes tisztaságú, egészségre ártalmas vizet. Mindemellett Vásárhely még azzal is dicsekedhetett, hogy ő készítette az Alföld első ártézi kútját, amely egyben az ország első nyilvános használatra szánt ártézi kútja volt.¹¹

Egy jó vizű ártézi kút fúrásának eszméje már az 1850-es évek közepén felmerült Vásárhelyen. 1856 júniusában határozat is született erről, de a megvalósítás a megye akadékoskodása miatt váratott magára. Végre 1860. július közepén szerződést kötöttek *Bürgermeister Antal* pesti lakossal – az egyik fővárosi kútásó céh tagjával – a kút elkészítésére. A mester nyomban munkához látott, de nem járt szerencsével. 1862 februárjában jelentette, hogy már meghaladta 430 láb mélységet (kb. 143 métert), de megfelelő vízréteget nem talált. Javasolta, hogy más helyen kezdjenek új fúrást. Ezt követően évekig tartó veszekedés és pereskedés következett. 1866-ban a város elveszítette a pert, s köteles volt a mesternek 5562 Ft-t kifizetni, – a semmiért, hisz jó ivóvíze nem lett.¹²

Érthető módon a hivatalos körök éveken át kerülték az ártézi kút témáját. Amint azonban 1873-ban napvilágot látott Zsigmondy Vilmos: *Emlékirat az Alföldön fúrandó artézi kút tárgyában* című értekezése, nyomban felkérték a neves bányamérnököt, hogy adjon szakvéleményt az 1861-ben megkezdett fúrás továbbfolytatásának lehetőségéről. A szakvélemény a városra nézve kedvezőtlen volt ugyan, de ennél lényegesebb, hogy személyes kapcsolatba kerültek a korszak legfelkészültebb szakembereivel: Zsigmondy Vilmossal és Bélával. Bizonyára ez is közrejátszott abban, hogy 1878 márciusában a képviselő-testület ismételten állást foglalt az ártézi kút létesítése ügyében, kimondva, hogy erre nézve Zsigmondy Béla mérnökkel kössenek szerződést.

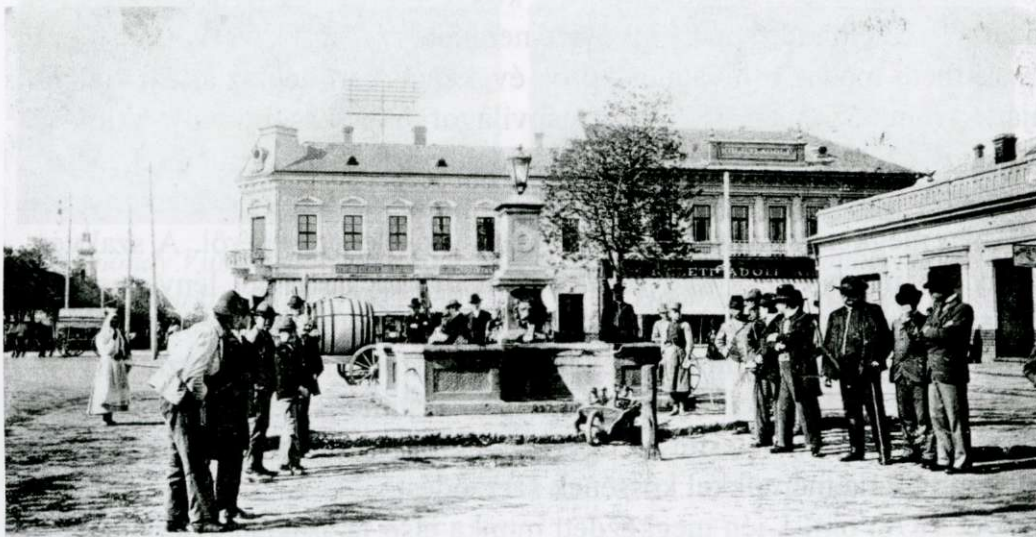
Az 1878. okt. 1-jén megkezdett munka első fázisaként kísérletet tettek a megkezdett kút fúrásának folytatására, de számos közbejött technikai probléma miatt hamarosan felhagytak ezzel. Egy hét elteltével felállí-

¹¹ CSATH B.: i. m. 28. p.

¹² HARMAT P.: i. m. 5–9. p.

tották az új fúrótornyot a városháza és a református főgimnázium által bezárt piactéren, nem messze a meglévő fúróllyuktól. Október 17-től december 16-ig éjjel-nappal megszakítás nélkül folyt a munka, és elérték a 100 méteres mélységet. A folytatáshoz erősebb csövek kellettek, amelyek legyártásáig – közel fél évig – állt a munka. 1879. május végétől akadozva ugyan, de folytatódott a fúrás. Október 11. után – 186 méternél – ismét többhónapos szünet következett. 1880. március 10-én újból megkezdődött a munka. Június 25-én 197, 84 méternél elérték a fenékmélységet, majd Zsigmondy mérnök június 28-án este ünnepélyesen átadta a kutat. (Vízhozama 66 liter/perc, hőmérséklete 19 °C.)

A kút díszes medencéjét *Belák János* főmérnök tervezte: a fúróllyuk felett homokkőből faragott négyszögletes, díszes oszlop helyezkedett el, melynek felső részén, mind a négy oldalon 1880-as évszám található, az alsó részén pedig négy oroszlánfejből ömlött ki a víz az oszlop élei irányában fektetett négyágú kereszt alakú medencébe. A vízköpőkről a kutat „*Oroszlános kútként*” is emlegették a kortársak. 1880 decemberében a kút kőoszlopának tetejére egy díszes petróleumlámpát helyeztek.

Az első vásárhelyi ártézi kút a főtéren (1880)

„Nagy áldás volt e kút a város közönségének – írja Harmat Péter –, mely méltán volt büszke arra, hogy a modern technikát az egész Alföldön először használta fel közegészségügyének megjavítására.” De kimondható az is, hogy a vásárhelyi kezdeményezés országos jelentőségűnek tekinthető, mert megvalósulásával bizalmat ébresztett a költséges ártézi kutak készíttetése iránt. Nyert a tudomány is, hiszen azok az adatok, amelyeket az első alföldi ártézi kút szolgáltatott, előbbre vitték a mélyen fekvő, korábban hozzáférhetetlen altalaj rétegeire vonatkozó ismereteket.¹³

A Nagy András-féle ártézi kút a János téren (1884)

A főtéri ártézi kút rendkívül nagy forgalmat bonyolított le, mindennaposak voltak a sorbaállások. Hamar kitűnt, hogy egy ilyen nagykiterjedésű, 52 ezer lakost számláló városban nem elegendő egyetlen kút. Elhátározták egy második kút fúrását, de a szükséges anyagi eszközök nem

¹³ HARMAT P.: i. m. 10–17. p. Megjegyzés: A Kossuth téri első ártézi kutat utóbb emlegették „Bakay” kútként is, mivel dr. Bakay Lajos városi sebész főorvos háza előtt létesült. A kút vize már az 1940-es években elapadt. A felépítményt 1961-ben, a tér rendezésekor elbontották. A kút darabjait Harmat Péter találta meg 1978 nyarán az ún. Epreskertben, összetört állapotban. Régi képeslapok alapján az ő irányításával rakták össze a Csongrád Megyei Vízmű Vállalat dolgozói. 1979-ben az eredeti helyétől nem messze, a református ótemplom udvarán állították fel. A 100 éves évfordulón, 1980-ban ünnepélyesen felavatták. A vásárhelyi kutak fényképeiért és egyéb érdekes adalékokért Makó Imre levéltáros-helytörténésznek ezúton mondok köszönetet.

álltak rendelkezésre. Ezen a bajon segített egy adakozó kedvű házaspár – *Nagy András János* és neje *Mucsi Mária* –, akik 1882 őszén bejelentették, hogy 20 000 forintot felajánlanak a második ártézi kút fúratására. A jó módú vásárhelyi polgár, aki tagja volt a törvényhatósági bizottságnak is, iskolára nem adományozott pénzt, mert úgymond: „*A tudománytól már sokan megzavarodtak, de a tiszta víztől még senki!*” A kút örök időkre megőrizte a jótékony házaspár nevét.

A létesítmény helyét a református Újtemplom előtti János téren, az ún. Kispiacnál jelölték ki. Hódmezővásárhely második ártézi kútját is Zsigmondy Béla mérnök fúrta, akivel 1882. dec. 15-én megkötötték a szerződést. A fúrás csak tavasszal, 1883. ápr. 24-én kezdődött meg. A végleges mélységet – a 252,59 métert – 1884. április 19-én érték el. (A kút vízhozama 24 óra alatt 10 000 hektoliter volt.) A díszes felépítmény október–november folyamán készült el. A kalázi homokkőből készült nyolcszögletű medencét és az 1,3 m magas középső oszlopát *Séenger Béla* budapesti kőfaragó készítette; a cinköntvény díszítéseket *Kahle és fia* potsdami gyárosoktól rendelték meg. Az öntvény alsó, 2 méter átmérőjű tányérján 12 oroszlánfejjel díszített nyíláson ömlött a víz az alsó medencébe. Az új ártézi kutat ünnepélyes keretek között 1884. november 29-én adták át a lakosságnak.¹⁴

A helyreállított volt főtéri kút (1980)

¹⁴ HARMAT P.: i. m. 17–26. p. A kutat előbb 1964-ben, majd a 100 éves évforduló tiszteletére 1984-ben felújították. A megrongálódott öntvényt az önkormányzat megrendelésére 1992-ben Návai Sándor szobrászművész bronzból újból elkészítette.; HARMAT PÉTER: Tizenkét oroszlánfejen át – Születésnapot ül Vásárhely második kútja Délvilág, 1994. nov. 29. 4. o.

A SZENTESI DÍSZKÚT MÚLTJA

ELSŐ ÁRTÉZI KUTUNK SZÜLETÉSE

Szentes város fejlődése a dualizmus időszakában felgyorsult, akárcsak az ország többi települése. 1867-ben visszanyerte rendezett tanácsú városi jogállását, 1878-ban pedig Csongrád vármegye székhelyévé jelölték ki. Közel 30 000 főnyi népességével az ország mai területén található városok rangsorában a 6. helyet foglalta el, olyan településeket előzve meg, mint Székesfehérvár, Miskolc, Győr, Sopron. A valódi várossá válás iránti igény megnövekedett, amelyet bizonyítanak a korszak urbanizációs vívmányai: a város bekapcsolódása a gőzhajózási forgalomba, a vasút kiépítése, az utak, utcák és terek kikövezése, a közvilágítás korszerűsítése, távírda létesítése, a telefonhálózat kiépítése, a Széchenyi-liget megnyitása, a Kurca szabályozása stb. Felépültek a belváros díszes középületei: Megyeháza, Városháza, Járásbíróság, Petőfi Szálló. A szellemi és kulturális élet fejlődését jelezték az új iskolák (Gimnázium, Polgári Leányiskola, Katolikus Népiskola) és külterületi népházak, a különböző célú egyesületek és körök elszaporodása, a helyi újságok megjelenése. A városiasodás kiemelt fontosságú fokmérőjének számított a közegészségügy állapota, az ezzel összefüggő intézmények és létesítmények megvalósítása.¹⁵

Ez utóbbi téren akadt behozni való. Komoly figyelmeztetés volt erre nézve az 1873 májusa és szeptembere között dúló kolerajárvány, amelynek során 2078-an betegedtek meg Szentesen, s a halottak száma elérte a 997 főt. A kritikus hónapokban egyértelművé vált, hogy az egyházak által fenntartott ispotályok és menházak nem elégségesek egy ekkora város egészségügyi feladatainak ellátására. Dr. Pollák Sándor városi főorvosnak, a járvány megfékezőjének sikerült elérnie, hogy már 1873 novemberében megnyitotta kapuit az újonnan létesített *városi közkórház*. Ugyancsak ő mutatta ki, hogy a járvány terjedéséhez jelentősen hozzájárult az egészségtelen víz, amelyet a lakosok a Kurcából és a szennyeződésnek kitett ásott kutakból nyertek.¹⁶

¹⁵ LABÁDI LAJOS: Szentes vázlatos története a 11. századtól 1914-ig. In.: Szentes helyismereti kézikönyve. Tanulmányok I. (Szerk.: Kis-Rácz Antalné, Labádi Lajos, Vörös Gabriella) Szentes, 2000. 159–178. p.

¹⁶ LABÁDI LAJOS: A kolerajárvány megfékezője: Dr. Pollák Sándor emlékezete. Szentesi Élet, 1998. ápr. 24. 2. o.

Szentes főtere (piactere) a XIX. sz. második felében

Szentes belvárosa a XIX. sz. második felében

Első ártézi kutunk történetének kezdete 1884 nyaráig nyúlik vissza, s megvalósulása elsősorban a Szentes-Vidéki Takarékpénztár akkori igazgatóságának az érdeme. Hódmezővásárhely példáját alapul véve – ahol már túl voltak a második sikeres ártézi kút fúrásán – *Bányai József* igazgató az 1884. július 24-iki igazgatósági ülésen felvetette egy Szentesen fúrandó ártézi kút tervét. Javasolta, hogy: „*Miután a városban a jó ivóvíz hiánya igen érezhető, nagyon kívánatos lenne, hogy a szomszédos Hódmezővásárhely példájára Szentes városában is készíttessék egy artézi kút, s miután a város nehéz pénzügyi viszonyai miatt azt eddig elodázza, vegye azt kezébe a pénzügyet.*” A Szentesi Lap lelkesen üdvözölte a felvetett eszmét. Még csak szűk körben tárgyalták az ügyet, de máris „*az egész város meleg érdeklődését kelté föl ezen terv, és mindenfelől nagy érdeklődéssel néznek a Takarékpénztár igazgató tanácsának határozata elé*” – írta a helyi újság, hozzátéve még: „*Egy artézi kút építése oly nagy érdek Szentes városára nézve, hogy magának a városnak minden anyagi és erkölcsi támogatást meg kell adnia, hogy ezen eszme keresztülvitele a pénzügyetnek minél könnyebben sikerüljön.*”¹⁷

Bányai József

A takarékpénztári igazgatótanács július 27-diki ülésén elviekben kimondta, hogy saját költségén készíttet Szentesen egy ártézi közkutat, amelynek vizét mérsékelt díj mellett adja a lakosságnak, amint pedig a költsége megtérül, a kutat átadja a városnak. A végleges döntés előtt azonban biztos tudomást kívántak szerzi a következőkről: 1. Mennyibe kerültek a vásárhelyi kutak? 2. Milyen feltételeket tartalmaz a Zsigmondy Bélával kötött szerződés? 3. Miképpen lehetne a Szentesen felállítandó ártézi kútból a város több pontját vízzel ellátni? Mindezek tanulmányozására egy bizottságot küldtek ki.

A Szentesi Lap kiadó-tulajdonosa és szerkesztője – *Sima Ferenc* – ezúttal is hosszan polemizált. Előljáróban határozottan leszögezte: „*Az, hogy Szentes – hol ma egy csepp jó és egészséges vizet nem lehet kapni – jó vízzel látassék el, e város lakosságára nézve oly véghetetlen horderővel*

¹⁷ Szentesi Lap, 1884. júl. 26. 1–2. o. – Így lehet ártézi kutunk; CSEUZ BÉLA: Első ártézi kutunk. Szentesi Hírlap, 1932. márc. 27. (a továbbiakban CSEUZ B.: i. m.)

Sima Ferenc

bír, hogy részünkről egy pillanatig sem habozunk kijelenteni, hogy az ez iránti terv keresztül vitele magának a városnak volna oly feladata, melyért semmi áldozattól nem kellene visszariadnia, mert egy városban minden cél felett álló érdek az, hogy jó és egészséges vize legyen, mely egyedüli biztosítéka a nép egészségének.” A város azonban már korábban olyan célokat tűzött maga elé – vasútépítés, városházépítés, a piac kikövezése –, melyek megvalósításáig nem gondolhat arra, hogy más célokért újabb áldozatokba bocsátkozzék. Tehát csak a legnagyobb örömünkre szolgál,

hogy a Szentes-Vidéki Takarékpénztár igyekszik felkarolni az artézi kút létesítésének eszméjét. Csupán azt nehezményezi az újság, hogy pénzt akarnak szedni az egészséges ivóvízért. Azt belátja, hogy a takarékpénztár nem jótékonyági intézmény, de befektetésének megtérülésére más megoldásokat javasol. Ezek közül az egyik, hogy a város egyezség alapján 10–15 év alatt a házipénztárából törlessze le a kútúrás költségeit, ezáltal a kút a város tulajdonába kerülne, s a lakosok ingyen használhatnák. *„Azonban legyen így, vagy legyen úgy, csak minél előbb legyen az az artézi kút!”* – fejezte be fejtegetéseit a vezércikk írója.¹⁸

Amíg a takarékpénztári kútbizottság igyekezett begyűjteni a megvalósításhoz szükséges adatokat, a Szentesi Lapban tovább folytatódott a vita a kútügyről. Az egyik hozzászóló *„Ki építse az artézi kutat?”* címen küldte be véleményét. Elöljáróban igazat adott az előbbi cikk írójának abban, hogy mivel Szentesen nincs jó ivóvíz, semmilyen módtól nem szabad visszariadni, hogy a lakosságnak jó ivóvizet teremtsünk. Ha egyedüli mód az artézi kút, akkor artézi kutat kell létesíteni, s ha ezt a pénzügyi tudja megvalósítani, akkor létesítsen ő kutat, és fizessük meg a vizet. *„De kérdzem – hangzott a költői kérdés –, hát nem az volna a leghelyesebb és legigazságosabb, hogy fúrasson maga a város egy kutat, és használja mindenki ingyen a vizet?! Én azt hiszem, hogy ez a legigazságosabb és legtisztább munka. Hiszen azt a kutat használja az egész közönség, tehát állítsa is fel maga a közönség, és fedeztessék a fúrással járó költségek a közpénztárból, melyhez a város minden polgára hozzájárul saját anyagi*

¹⁸ Szentesi Lap, 1884. aug. 2. 1. o. (Vezércikk)

helyzete arányában. Én legalábbis attól félek, hogyha bármily olcsón is adnák az artézi kút vizét, a szegényebb néposztály, melynek egészségügyi szempontból leginkább szüksége van jó vízre, akadályozva lenne a jó víz élvezetében. A közegészség érdekében tehát az a fő, hogy ingyen jusson mindenki a vízhez; de ez csak úgy lehetséges, ha a város maga építteti a kutat. Hát építsen a város! ...” Arra a kérdésre, hogy van-e a városnak erre módja, a cikkíró határozott „igennel” válaszolt, – csak a városnak akarnia kell! „Ez városi, közérdekű, nagyfontosságú ügy, tehát tessenék magának a városnak foglalkozni az eszmével, és ne várjuk, hogy majd a sült galamb a szánkba repül!” – zárta véleményét a levélíró.¹⁹

A sajtóviasszhangok egyértelműen jelezték, hogy a takarékpénztár kezdeményezése felkeltette az érdeklődést városszerte. Egy artézi kút létesítésének szükségességét általánosságban senki nem vitatta, de megvalósításának a módja már megosztotta a közvéleményt. A pénztárat egyszóval figyelmen kívül hagyta a kibontakozó polémiát, s haladt kitűzött célja felé. A vásárhelyi kútúrások dokumentumainak tanulmányozása után meghívták Szentesre Zsigmondy Béla mérnököt, aki 1884. szeptember 27-én és 28-án városunkban időzött. Az igazgatótanács szept. 28-án minden lényeges dolgot megbeszélte a kivitelező mérnökkel, és még ezen a napon aláírták a „*Vállalati szerződést*”. Említést érdemel, hogy mivel a város érdekét érintő ügyben folyt a tanácskozás, az értekezletre meghívták *Sarkadi Nagy Mihály* polgármestert és több városi tanácsost is. A szerződő felek kimondták: ha a város időközben úgy döntene, hogy átveszi a kút fúrását a szerződésben foglalt feltételekkel, akkor azt mindkét fél elfogadja és tudomásul veszi. A szerződés szerint Zsigmondynak 1885 januárjában el kellett kezdenie a munkát, vagyis a végleges döntésig három hónap állt rendelkezésre.

A Szentes és Vidéke című helyi lap örömmel konstataálta, hogy a városunkban létesítendő artézi kút ügyében az első komoly lépés megtörtént. Elismerő szavakkal üdvözölte a Szentes-Vidéki Takarékpénztár nemcsak kezdeményezését, majd részletesen ismertette az aláírt szerződés pontjait. A Szentesi Lap is tudósított a szeptember 28-án tartott értekezletről, és szintén kitért a vállalkozói szerződésre. A továbbiakban a cikkíró leszögezte: ha a takarékpénztár létesíti ezt a kutat, akkor annak vizét a lakosság csak pénzért élvezheti. Megismételve korábbi állásfoglalását,

¹⁹ Szentesi Lap, 1884. aug. 9. 1–2. o. – Ki építse az artézi kutat? (N...i – a.)

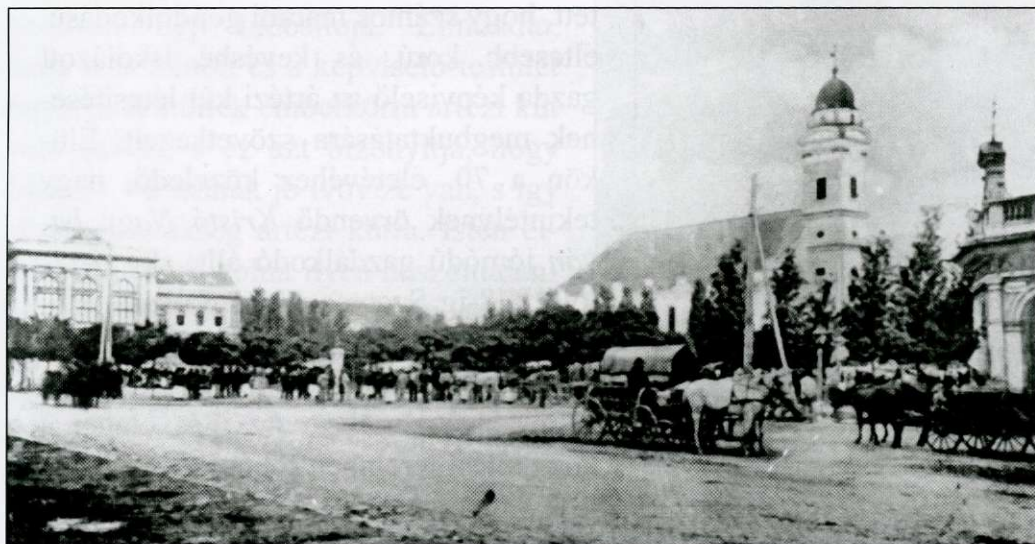
hangsúlyozta: egy artézi kút létesítését akkor is áldásosnak tartják, ha annak vizéhez pénzért jut a közönség; mert legalább olcsón jó vize lesz a városnak, míg ma ezt nagy áron sincs módja beszerezni. Azonban, hogy pénzért adassék a víz, az csak akkor helyeselhető, ha Szentesnek nincs más módja artézi kutat fúratnia. „*De ha van, ha kivihető* – jelentette ki a cikk szerzője (valószínűleg Sima Ferenc lapszerkesztő) –, *akkor részünkről amellet fogunk harcolni, hogy Szentes maga, a saját közpénztárából fedezze a fúratási költséget, s használja a kútnak vizét ingyen a lakosság, annak élvezetéhez ne csak azok jussanak, kiknek Isten módot adott áldozni jobblétükért, – hanem élvezhesse azt a város legszegényebb lakosa is, ki esetleg különben el volna ettől zárva, s kinek éppen oly szüksége van jó vízre és ezzel jó egészségre, mint azoknak, kik ezt pénzért is megvásárolhatják.* – Kétségtelen, hogy ez az artézi kút csak így tekinthető Szentes jobbléte egyik közös forrásául; tehát akármiként vegyük is a dolgot, végmeggyőződésünk más nem lehet, mint az: *ha megbírja Szentes, létesítse maga ezt a kutat!*” Az elkövetkezőkben egy számítást közölt lap arra nézve, hogyan lenne képes a város maga fedezni az artézi kút költségeit. Ennek lényege: a kútfúrás költsége várhatóan 30 000 forint lesz, amelynek törlesztésére ki kell róni Szentes lakóira adóforintonként 1,5 krajcárt 15 éven át. Ennyit áldozhat a város a jó ivóvízért és saját egészségéért. „*Vegye tehát az ügyet a Szentes-Vidéki Takarékpénztártól át saját kezébe Szentes városa, s így, ha lesz artézi kút, élvezze annak jó vizét a lakosság ingyen!*” – fejeződött be a Szentesi Lap markáns állásfoglalása.²⁰

A pénzügyi igazgatótanácsa érzékelte, hogy a kútfúratás lebonyolításának ügyében megoszlik a közvélemény. Ezért a munkálatok megindítása előtt egy átiratot intézett a városi képviselő-testülethez, amelyben felajánlotta a vállalkozás lebonyolításának átadását az önkormányzatnak, kijelentve, hogy készek átruházni a városra a Zsigmondy Bélával kötött szerződést is. Egyszersmind kinyilatkozták, hogy a pénzügyi igazgatótanács az artézi kút létesítésére szükséges összeget hajlandó a városnak minden üzleti haszon nélkül kölcsön adni.

²⁰ Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára (a továbbiakban CSML SZL) Szentes Város Tanácsának iratai (a továbbiakban Tanácsi ir.) 1485/1886. – Vállalati szerződés (1884. szept. 28.); Szentesi Lap, 1884. okt. 4. 1. o. (Vezércikk); Szentes és Vidéke, 1884. okt. 4. 1-2. o. Hogy leszünk az artézi kúttal?

A mai Ady Endre utca eleje a XIX. sz. végén

Szentes főtere a századfordulón

E nemes gesztus következtében a kútfúratás ügye Szentes Város Gazdászati Szakosztálya elé került beható tanulmányozásra. Az október 9-én tartott tanácskozás végén megállapították, hogy a városra nézve előnyösebb, ha maga fúratja az ártézi kút, mert akkor a település szabadon rendelkezik felette. De miután a város anyagi helyzete jelenleg nem olyan, hogy ezt az áldozatot a visszatérülés minden kilátása nélkül meghozhassa; ezért a szakosztály azt javasolta a közgyűlésnek, hogy a kút fúratását a közpénztár terhére maga végeztesse, de úgy, hogy mindaddig, míg a fúratás költsége be nem folyik, az ártézi kút vizét pénzért adják a közönségnek. Így a kút építése folytán fölmerülő kölcsön éves törlesztésére szükséges összeg a kút jövedelméből fedezhető lesz, s a városnak semmi terhet nem okoz. A szakosztály a kút a vármegyeháza elé javasolta fúratni. A végleges döntés a városi képviselő-testületre várt.²¹

Azt gondolhatnánk, hogy az egészséges ivóvíz biztosításának szándéka olyan ügy, amelyet mindenki ellenvetés nélkül támogat, vagyis biztosított a siker. Az ártézi kút létesítése tárgyában kibontakozott közgyűlési vita erre rácafolt, ugyanis a közel két órás heves szóváltás rendkívül szoros eredménnyel zárult, s mindössze egy szavazaton múlt a kút megvalósítását kimondó kedvező döntés.

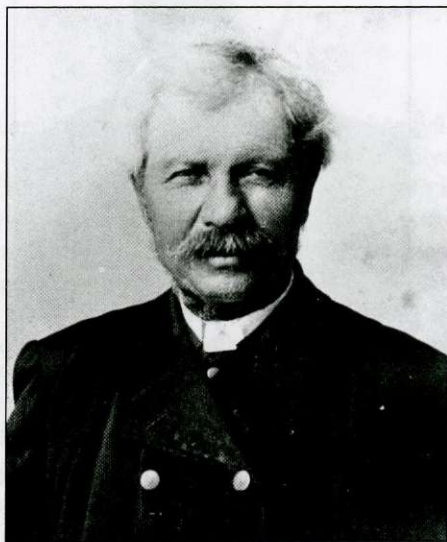
Kristó Nagy István

Már az 1884. október 13-ra összehívott városi közgyűlés előtt tudni lehetett, hogy számos maradi gondolkodású, éltesebb korú, és kevésbé iskolázott gazda képviselő az ártézi kút létesítésének megbuktatására szövetkezett. Élükön a 70. életéhez közeledő, nagy tekintélynek örvendő *Kristó Nagy István* jómódú gazdálkodó állt, aki 1872-től 1878-ig Szentes város polgármesterként működött. Ő és társai nyíltan a költséges kút ellen agitáltak, s biztosra vették győzelmüket. Az ülés elején a közgyűlési teremben többséget élveztek a kút pártolóival szemben, így nem számítottak komoly küzdelemre.

²¹ Szentesi Lap, 1884. okt. 11. 2. o. - Az ártézi kút ügye c.

Az ügyre vonatkozó előíratok és a szakosztályi javaslat felolvasása után, mint legilletékesebb, dr. Pollák Sándor városi főorvos fejtette ki szakmai véleményét, amelynek lényege: közel három évtizedes orvosi tapasztalata arról győzte meg, hogy Szentesen különösen az apró gyermekek nagymérvű halálozásának oka az egészségtelen víz. Az általa végzett kísérletek alapján állítja, hogy Szentes városának egyetlen egy kútja sincs, melynek kifogástalan, egészséges vize lenne. Levonva a tanúságot, kijelentette, hogy „... ezen 30 000 lelket számláló város közönsége jó ivóvíz hiányában szenved, minek elvitázhatatlan bizonyítékára vall az 1873. évben városunkban nagy mérvben uralkodott cholera járvány is.” (A jelzett évben a város lakosai közül 2078-an betegedtek meg kolerában, s 997 fő meghalt a járványban: 398 férfi, 432 nő és 167 gyermek.) Pollák doktor szakmai érvelését azzal zárta, hogy „az artézi kút kiépítését nemcsak melegen ajánlja, hanem annak közegészségi tekintetből leendő sürgős és múlhatlan keresztülvitelét kéri a képviselőtestülettől”.²²

A városi főorvos kijelentései heves kifakadásra ingerelték a kútfúrás ellenzőit. Kátai Pál János gazdálkodó állt föl a doktor úr után, s „egy múlt század emberének sötét felfogásával disputált a kút fúratása ellen” – írta a Szentesi Lap tudósítója. Elmondta, hogy ő is felnőtt és a képviselő-testület tagjai is felnöttek emberkorra artézi kút vize nélkül, s ez azt bizonyítja, hogy Szentes városának jó ivóvize van, s így itt nincs szükség artézi kútra. Isten ellen való véték volna ilyen haszontalanságra 30 ezer forintot kiadni. „Ezen bölcs álláspont támogatására Kátai

Kátai Pál János

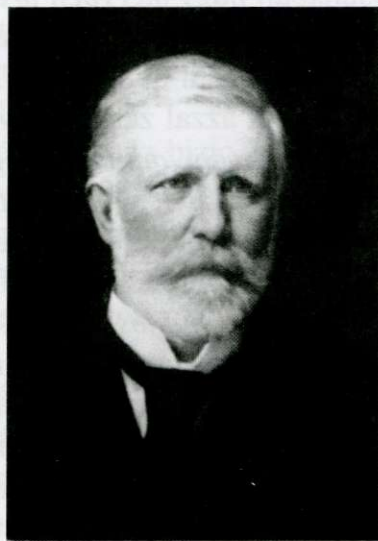
Pál János azt is állítja, hogy közegészségügyi szempontból a jó víz inkább ártalmára van az embernek, mint hasznára, mert tapasztalta, hogy része-

²² CSML SZL Szentes Város Képviselő-testületének jegyzőkönyvei (a továbbiakban Közgyűlési jgk.) 125/1884. okt. 13.; Szentesi Lap, 1884. okt. 18. 1. o. – Városi közgyűlésből c.; CSEUZ B.: i. m.; Dr. Pollák Sándor életére és munkásságára nézve lásd LABÁDI LAJOS: Kórházalapító, a kolera megfékezője – 100 éve hunyt el dr. Pollák Sándor (1828–1905) Szentesi Élet, 2005. ápr. 1. 2. o.

sei azon tanyán, hol jó víz van, mind kibetegedtek, mert sok vizet ittak, míg a másik tanyáján, hol rossz víz van, mind egészségesek voltak, mert keveset ittak az ihatatlan vízből. S hivatkozott élő példákra is, hogy ha jó víz nem volna Szentesen, akkor a képviselőtestület egyik-másik tagját sem olyan jó köpcös termettel, sem ölnyi magassággal nem áldotta volna meg az Isten. Ezen idéltlen jelképezést egész kedvteléssel folytatta volna Kátai Pál János uram, ha a polgármester rendre nem utasítja érte” – tudhatjuk meg a kortárs újságírótól. Kátai uramhoz hasonló értelemben szóltak még Rúzs Molnár János és Németh Sándor képviselő urak is.

Balogh János

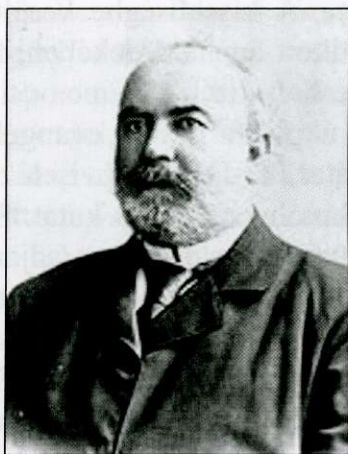

Stammer Sándor

A gazdák után *Stammer Sándor*, Csongrád vármegye nagytekinélyű alispánja emelkedett szólásra, és hatásos beszédet tartott az ártézi kút létesítése mellett. A lap tudósítója megjegyezte, hogy ekkor már gyülekezni kezdtek a képviselő-testületnek azon tagjai is, „*kik Szentes város közegészségügyét és jobbvoltát nem Kátai Pál János uram részeseinek egészsége után mérik.*” *Stammer* alispán nagyhatású beszéde után *Balogh János* volt polgármester beszélt, szintén erőteljesen érvelve az ártézi kút létesítése mellett.

Sarkadi Nagy Mihály polgármester a vitát berekesztette, s a várhatóan szoros eredményre való tekintettel névszerinti szavazást rendelt el arról, hogy kik akarják, és kik nem akarják az ártézi kút létesítését.

A szavazatok egyenlő arányban szaporodtak; az izgalom a tetőpontra emelkedett. Dermedt csend támadt, amikor a szavazásra jogosult képviselők elfogytak, az eredmény pedig 57:57 volt. Az elnöklő polgármester készült kihirdetni az eredményt, amikor az utolsó pillanatban nyílt az ajtó, és belépett Pólya Ferenc képviselő úr, a helyi gimnázium nagytiszteletű tanára. Értesülve, hogy az egészséges ivóvíz a szavazás tétje, „*igennel*” voksolt, így a végeredmény: 58 igen és 57 nem lett. Vagyis az ő szavazata tette lehetővé, hogy elkészülhessen Szentes első ártézi kútja. „*Egy szavazattöbbséggel győzött Szentes város előhaladásának zászlaja!*” – hirdette dalmasan a Szentesi Lap.²³

Pólya Ferenc

²³ CSML SZL Közgyűlési jgk. 125/1884.; Szentesi Lap, 1884. okt. 18. 1. o. – Városi közgyűlésből c.; Szentes és Vidéke, 1884. okt. 18. 3. o. – Városi közgyűlés; MOLECZ BÉLA: Pólya Ferenc emlékezete. A Szentesi Állami Főgimnázium Értesítője 1901/1902. 13. p.; CSEUZ B.: i. m.; Szentes Város Képviselő-testületének jegyzőkönyve alapján az 1884. október 13-diki közgyűlésen a kútügyben „*igennel*” szavaztak: Albertényi Antal, ifj. Bartha János, Filó János, Gerőcz Lajos, Haris János, Hoffer Antal, Kanász Nagy Imre, Stammer Sándor, Tordai József, N. Kovács Gergely, Bíró Ferenc, Bárdos Lajos, Dósa Béla, Fekete Márton, F. Nagy Lajos, Pap Imre, Sima Ferenc, Tarnóczi Mihály, Tóth János, Babós József, Balogh Mihály, Farkas Gedeon, Mezei Mór, Nagy József, Soós Pál, Szalai József, Szél Bálint, Szeder János, ifj. Vecseri János, Balogh János, Bányai József, Hódi János, Horváth István, Kölber Mihály, Petrovics Soma, Sulcz András, Óze Ferenc, Pásztor József, id. Temesváry Antal, Burián Lajos, Szakál Mihály, Magyar József, Nagy Imre, Veisz Ede, Abaffy Zsigmond, Göczi Ignác, Szűcs János, Döme József, dr. Pollák Sándor, Lábos Endre, Aradi Kálmán, Váradai Lajos, Dobrai Sándor, Ónodi Géza, Balázsovits Norbert, Sulcz Károly, ifj. Temesváry Antal és Pólya Ferenc. Összesen 58 képviselő. „*Nemmel*” szavaztak: Debreceni József, Kristó Nagy Imre, Mecs Balogh Sándor, Pap István. Rúzs Molnár Ferenc, Rúzs Molnár Sándor, Sarkadi Nagy Sándor, Szűrszabó Nagy Imre, Vajda Sándor, Borbély Lajos, F. Nagy István, K. Dobos János, Kristó Nagy István, N. Kovács Sándor, Soós Ferenc, Szépe Sándor, Dóczi Lajos, Polgár János, Rúzs Molnár János, Szántó Dániel, Szob. Szabó Mihály, Vajda János, Kanász Nagy Sándor, Balog István, Doma Bálint, Egri Szilágyi János, Kálmán Mihály, Mészáros István, Német Sándor, Soós Sándor, Vas Lajos, Csúcs Lajos, Dögei István, D. Varga János, D. Varga Sándor, Piti Imre, ifj. Piti Pál, Sárdi János, v. Lakos József, Aradi Gábor, Berényi Gergely, Kátai Pál János, Marsóczki János, Mácsai Ferenc, Mecs Balog Sándor, ifj. Molnár Lajos, Pataki János, Pataki József, Pataki Lajos, Botka István, Dömsödi József, Józsa András, Józsa György, Kis Mihály, Mácsai András, M. Farkas József. Összesen 57 képviselő.

A kisebbségbe került „maradiak pártja” ekkor elkeseredett harcot indított annak érdekében, hogy az ártézi kút ne a főtérrre, a megyeháza elé helyezték. Számos ötlettel álltak elő: Kristó Nagy István például a Tyúkpiacra (a mai evangélikus templom előtti térre), Kálmán Mihály és Kátai Pál János képviselők pedig a Vásárállásra (ma Apponyi tér) szeretnék volna fúratni a kút. Stammer Sándor alispán velük szemben azt indítványozta, hogy maradjanak meg a gazdasági szakosztály eredeti ajánlata mellett: vagyis a Piac téren, a vármegyeháza előtt fúrassák meg a kút. A hosszúra nyúlt éles vitában a szakosztály és Stammer alispán indítványát támogatták: Sima Ferenc, Filó János, Szeder János, Bíró Ferencz, Kovács Gergely és Babós József képviselők. Végül az általuk képviselt álláspont győzött, vagyis a kút helyéül a város főterét jelölték ki.

A szentesi megyeháza a Piac téren

A közgyűlés a továbbiakban kimondta még, hogy a kútúrúráshoz szükséges kölcsönt a Szentes-Vidéki Takarékpénztártól veszik fel. A polgármestert utasították, hogy Zsigmondy Béla mérnökkel kösse meg a szerződést. Végezetül megalakították a kút fúrását *felügyelő bizottságot*, amelynek elnöke: Sarkadi Nagy Mihály polgármester, tagjai: Burián Lajos tisztiügyész, Abaffy Zsigmond városi mérnök, Nagy Imre tanácsnok,

Balogh János, Fekete Márton, Szeder János, Sima Ferenc, Bányai József, Kristó Nagy István és id. Temesváry Antal városi képviselők.²⁴

A polgármester már a közgyűlést követő napon aláírta a vállalkozási szerződés takarékpénztári példányát, kifejezve ezzel, hogy változtatás nélkül készek elfogadni annak tartalmát. Egy hónap elteltével – 1885. január 17-én – pedig a város nevében megkötötte a *végleges szerződést* Zsigmondy Bélával. Ennek legfontosabb pontjai a következők: 1. A kút-fúráshoz szükséges csöveket és egyéb eszközöket a vállalkozó mérnök szerzi be és biztosítja, ellenben a munkálatoknál felhasználandó faneműeket Szentes város közönsége szolgáltatja. 2. Szentes város köteles a vállalkozónak szállítási, utazási és beszerzési költségek fejében 1000 osztrák értékű forint átalány összeget fizetni. 3. A szerződésben Zsigmondy mérnök a kút fúrását folyóméterenként 90 forintért vállalja (250 méter mélységig), és napi 100 000 liter víz előállítására kötelezi magát. A többlet vízért literenként 1 krajcár jutalomdíjban részesül (vagyis hektóliterenként 1 forintot kap), azzal a megszorítással, hogy ez a díj 4000 forintnál nem lehet több. (A jutalomdíj egyszeri alkalomra értendő.) 4. Végezetül rögzítették, hogy a vállalkozó köteles a munkát 1885 januárjában elkezdni, s azt a befejezésig éjjel-nappal folytatni.²⁵

KÚTFÚRÁSI MUNKÁLATOK

Zsigmondy Béla bízott a szentesiekkel kötött előszerződésben, ezért már 1884. szeptember-október folyamán hozzálátott a kút-fúrás előkészítéséhez. Kocsi számra érkeztek a különböző átmérőjű csövek, szerszámok, és egyéb eszközök, amelyeket átmenetileg a *sóház udvarában* raktároztak el (a mai Gyógyfürdő helyén, a Tóth József utcában). A kútépítés vezetésével megbízott végrehajtó bizottság december 20-án tartotta első ülését, amelyen Sarkadi polgármester jelentette, hogy a vármegye

Zsigmondy Béla

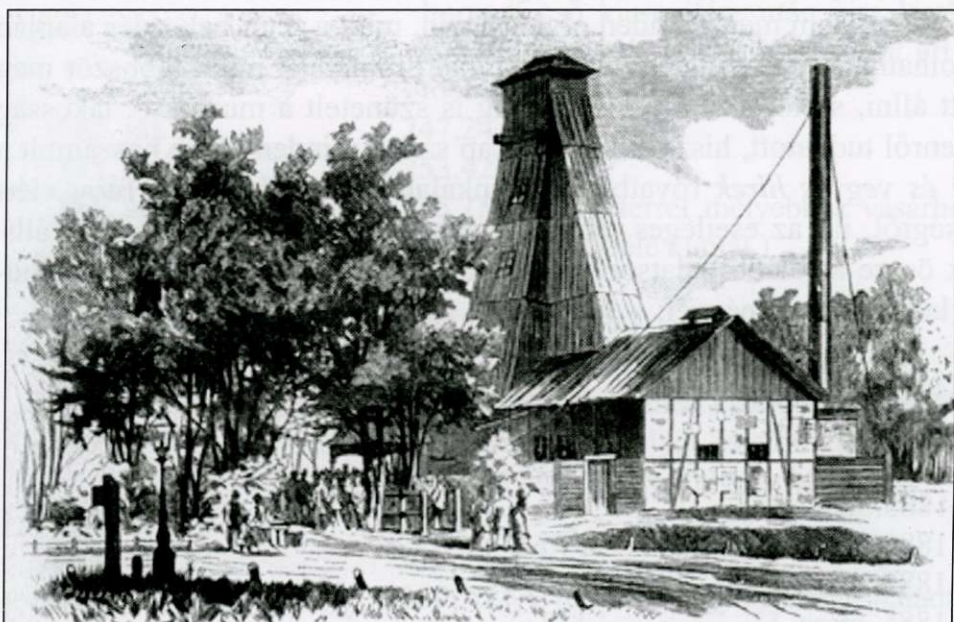
²⁴ CSML SZL Közgyűlési jgk. 125/1884.; Szentesi Lap, 1884. okt. 18. 1. o. – Városi közgyűlésből c.; Szentes és Vidéke, 1884. okt. 18. 3. o.

²⁵ CSML SZL Tanácsi ir. 1485/1886. Megjegyzés: Az eredeti szerződés 15 pontot tartalmazott, itt csak a leglényegesebbeket ismertettük.

Sarkadi Nagy Mihály polgármester

jóváhagyta a szerződést, tehát kezdődhet a munka. A vállalkozó mérnök-től már december 8-án értesítést kapott, hogy minden szükséges eszközt Szentesre szállíttatott, tehát ő bármikor elkezdheti a kútúrát. Kérte azonban, hogy a szerződés értelmében a fúrótorony megépítéséhez szükséges faanyagot a város mielőbb biztosítsa. Időközben ez is megtörtént. A dec. 20-i ülés során a fúrás helyét is pontosan kijelölték a Piac tér (ma Kossuth tér) megyeháza előtti részén. Minden készen állt az induláshoz, de valószínűleg a karácsonyi ünnepekre való tekintettel nem kezdték meg a fúrást.²⁶

Ilyen fúróházat építhettek a szentesi megyeháza elé is

A tulajdonképpeni kútúrás 1885. január 15-én, csütörtökön délből kezdődött. A munkát két munkáscsoport felváltva éjjel-nappal végezte – kis megszakításokkal – egészen 1885. december 20-ig. A helyi újságból tudjuk, hogy a fúrásnál – a munkavezetőn kívül – 7 ember foglalatoskodott: közülük 4 fő a fúró- és a földanyagot kiemelő készülék felhúzására és leeresztésére szolgáló gépet hajtotta; 1 ember fenn a toronyban elhelyezett vasrudak fel- és lecsatolásával volt elfoglalva; 1 ember alulról

²⁶ Szentesi Lap, 1884. nov. 15. 2. o. Helyi és vegyes hírek; Szentesi Lap, 1884. dec. 24. – Az ártézi kút végrehajtó bizottságának ülése c.

ugyanazt a munkát végezte, 1 munkás pedig a fúró- és földanyagot kiemelő készülék tisztogatásával, és a kiemelt habaréknak a fúróhelyiségből történő eltávolításával volt megbízva.²⁷

A fúrást 390 mm külső átmérőjű csövekkel kezdték meg. E csövek 2 méter hosszú darabokban kettős vaslemezről készültek, és szegecsekkel illesztették össze. Ez az első csőszakat 40,32 m-ig haladt, s utána jött a 315 mm külső átmérőjű cső, amely 192,57 m-ig haladt. Ezután a 280 mm átmérőjű csőszakat következett, mely 241,99 m-ig jutott, s ezt követte a 250 mm külső átmérőjű cső, melyet sok nehézség leküzdése után 310,64 m-ig sikerült lesüllyeszteni. Ezt a mélységet 1885. november 4-én érték el.²⁸

Persze nem ment minden olyan simán, mint a fenti bekezdés alapján gondolhatnánk. Kisebb nagyobb technikai problémák miatt többször meg kellett állni, s előfordult, hogy hetekig is szünetelt a munka. A lakosság mindenről tudhatott, hisz a Szentesi Lap szinte minden héten beszámolt a *Helyi és vegyes hírek* rovatban a munkálatok alakulásáról, a fúrat elért mélységről, ill. az esetleges munkaszünetek okairól. E híradásokból állítottuk össze az alábbi adatsort, amelyből folyamatában nyomon követhetők a kútúrás eredményei:

<u>Mérés napja:</u>	<u>Mérés eredménye (méter):</u>
1885. jan. 23.	28,5
1885. febr. 6.	72
1885. febr. 13.	89
1885. febr. 20.	97,62
1885. márc. 6.	130
1885. márc. 13.	148
1885. márc. 20.	159
1885. márc. 27.	167
1885. ápr. 3.	172 (Az első vásárhelyi kút kb. ilyen mély volt.)
1885. ápr. 10.	185
1885. ápr. 17.	194

²⁷ Szentesi Lap, 1885. jan. 17. Helyi és vegyes hírek.

²⁸ Halaváts Gyula: A szentesi artézi kút. A Magyar Kir. Földtani Intézet Évkönyve. VIII. kötet 6. füzet. Bp. 1888. 161. p. (A továbbiakban Halaváts Gy.: i. m.)

1885. ápr. 25–máj. 21.	A fúrás szünetelt, mert a csöveket lenyomó készülék egyik csavarja eltört, és újat kellett beszerezni.
1885. máj. 29.	205
1885. jún. 5.	215,72
1885. jún. 12.	230,40
1885. jún. 19.	239,66
1885. jún. 24–júl. 25.	A fúrást ismételni kellett, ugyanis 140 méternél egy cső összehorpadt, s emiatt a 240 m-nél járó csöveket is fel kellett szedni, s a horpadt cső kicserélése után újra lerakni. A vállalkozónak ez kb. 3000 forint értékű többletmunkát jelentett.
1885. júl. 31.	247,24
1885. aug. 14.	253,42
1885. aug. 21.	255 (Már 3 méterrel mélyebb a vásárhelyi Nagy András-féle kútnál.)
1885. aug. 28.	257
1885. szept. 4.	270,50
1885. szept. 18.	300
1885. szept. 20–okt. 8.	A fúrás szünetelt, mert közeledtek a fenék-mélységhez, amelyet Zsigmondy mérnök személyes jelenlétével akartak elérni.
1885. okt. 16.	309,92
1885. okt. 23.	310,20
1885. okt. 30.	310,36 (A fúrással nagyon lassan haladtak, mert az erősen előtörő víz a futóhomokot fölszorította a csőbe, és ki kell tisztítani. A víztömeg már most is kétszer annyi, mint az első vásárhelyi kúté volt az átadáskor.)
1885. nov. 6.	310,64 (A fúrást átmenetileg befejezték, mivel a folytatáshoz új csövek kelletek, amelyeket megrendeltek Budapestről.) ²⁹

²⁹ Szentesi Lap, 1885: jan. 17., 24., febr. 3., 14., 21., márc. 7., 14., 21., 28., ápr. 4., 11., 18., máj. 2., 30., jún. 6., 13., 20., júl. 4., 25., aug. 1., 15., 22., 29., szept. 5., 19., okt. 3., 10., 17., 24., 31., nov. 14.

Izgalmas napok következtek. A szükséges csövek végre megérkeztek a fővárosból, így Zsigmondy mérnök közvetlen irányításával december 15-től folytathatták a furat mélyítését. A Szentesi Lap annak a reményének adott hangot, hogy az ünnepekig eléri a kellő vízbőséget, s ez szép karácsonyi ajándék lesz Szentés lakóinak.

1885. december 19-én déltájban – 311,15 m mélységnél – a víz erősebben kezdett folyni, és a csőben a felszín fölé emelkedett. Délután $\frac{1}{2}$ 3-kor már 1,55 m magasságban a föld színe felett másodpercenként 6,1 liter víz ömlött ki a fúrólyukból, ami 24 óránként 527 040 liter víznek felelt meg. A víz eleinte igen zavaros volt, néhány óra alatt azonban egészen megtisztult. A fúrás még az éj folyamán is folytatták, egészen 313,86 m mélységig, amikor a fúró agyagba ütközve elakadt. A kút tulajdonképpen elkészült, már csak a fölösleges fúrócsövek kiemelése volt hátra. Ehhez december 20-án láttak hozzá. A béléscsövek kihúzása után azonban a kút hamarosan eldugult, a víznyomás teljesen megszűnt. A fúrólyukat megvizsgálva megállapították, hogy a főcső 286–287 méter között egy kissé elhajlott, sőt el is tört, s a nyíláson át a főcső megtelt homokkal. Hozzálattak a homok kiszedéséhez, ami azonban nagyon lassan haladt. Karácsonyra tehát nem lett meg a jó ivóvíze a városnak.

1886. január első napjaiban Zsigmondy mérnök új megoldást talált ki a hiba kijavítására. Elgondolásának lényege: a fúrólyukat egy 100 mm belső átmérőjű, kívül-belül horgonyzott vascsövekkel béleljék ki, mely csöveknek 7 mm falvastagságúaknak és csavaros szerkezetűeknek kell lennie. Ezek beszerzését magára vállalta. Az új típusú vendégcsövek beépítése április végén vette kezdetét. Eleinte igen jól haladt a munka, de 300 méteren túl a süllyedés mindinkább lassúbb lett. A fúrólyuk fenekét csak május 28-án érték el, s ekkor a víz ismét erőre kapott. A technikai nehézséget sikeresen leküzdve, Zsigmondy Béla 1886. május 29-én jelentette, hogy a fenékmélységet 313 méter 86 centiméternél elérte, a fúrás befejezte és a vízforrást megnyitotta.

A vízmennyiség hivatalos felmérése csak július 29-én történt meg, amelynek eredménye: a kút a talajszint felett 0,5 m magasan, 24 óránként 354 240 liter, 5 m magasságban pedig 252 396 liter vizet adott. Hőmérséklete 22,7 °C. Halaváts Gyula – aki utóbb tudományos értekezést készített a szentesi kútról – így írt a víz minőségéről: „A víz kristály tiszta, s dacára a magasabb hőmérsékletnek, igen kellemes ízű, nagyon itatja ma-

gát, s a szentesiek igen megszerették. A nap minden órájában nagy az emberek száma, kik korsóval, lajttal hordják szét a vizet a város minden részébe.” Az ártézi kúttal kapcsolatos észrevételeit a következő gondolat-
tal zárta: „Nagyra is vannak a szentesiek vele és méltán, mert a város ev-
vel is bebizonyította, hogy a modern haladással lépést tart, s a technika
vívmányait értékesíti saját hasznára: közegészségi viszonyainak javításá-
ra.” S talán szorosan ide tartozik a városi közgyűlésnek azon október kö-
zepén hozott határozata is, amely kimondta, hogy az ártézi kút vize bárki
által díjfizetés nélkül használható. Érdemes odafigyelni az indoklásra is: –
Mert nem tartja a képviselő-testület méltányosnak és igazságosnak, hogy
a közegészségügy érdekében és jótékonyágából hozott ezen intézkedése-
inek üdvös és áldásos gyümölcsét a szegényebb néposztály is ne élvezhes-
se.³⁰

A DÍSZKÚT ÉPÍTÉSE

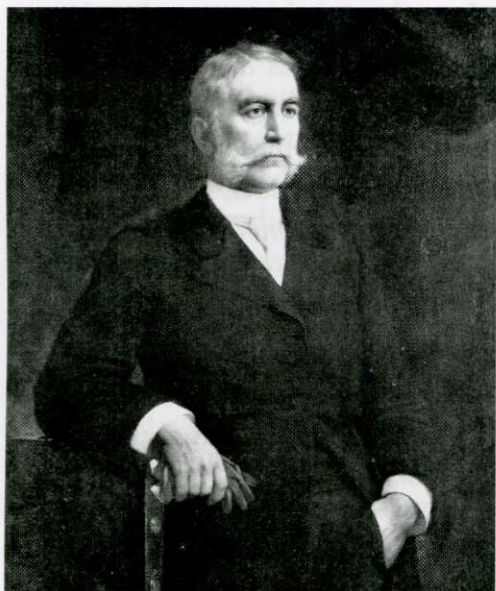
Amint jeleztük, Zsigmondy Béla 1886. május utolsó napjaiban jelen-
tette, hogy a kútfúrást befejezte és a vízforrást megnyitotta. Egyben fel-
ajánlotta közreműködését a kútmedence megtervezéséhez.

Sarkadi Nagy Mihály polgármester 1886. június közepén a főváros-
ba utazott az ártézi kút medencéjének és felépítményének ügyében. Érte-
kezett Zsigmondy mérnökkel is, de egyelőre nem jutottak döntésre. A fel-
építmény elkészítésére ugyan több pesti cég vállalkozott volna, de a pol-
gármester nem akarta elhamarkodni a megrendelést. Úgy határozott, hogy
előbb megnézi a hódmezővásárhelyi kutak felszerelését, s az ott nyert ta-
pasztlatok alapján fogja csak megtenni javaslatát a kútügyi bizottság-
nak.³¹

Itt kell megemlíteni, hogy egy évvel korábban – 1885 augusztusában
– neves francia delegáció látogatott Szentesre *Horváth Gyula* ármentesi-
tési kormánybiztos, a város díszpolgára kíséretében. A 38 fős küldöttség-
nek tagja volt *Lesseps Ferdinánd* mérnök, a szuezi csatorna tervezője és
építője, *Türr István* olasz altábornagy, a Panama-csatorna egyik tervezője,

³⁰ Halaváts Gy.: i. m. 162–165. p.; Szentesi Lap, 1885. dec. 19. 3. o. Helyi és vegyes hírek;
CSML SZL Közgyűlési jgky. 23/1886. márc. 29., 86/1886. okt. 14.; CSEUZ B.: i. m. Megjegy-
zés: A vállalkozói szerződés értelmében az elért vízbőségért Zsigmondy mérnöknek 2542 forint
40 krajcár tiszteletdíjat volt köteles fizetni a város, mivel a kút naponként 254 240 liter vízzel
többet adott, mint amennyire a vállalkozó szerződött. Szentesi Lap, 1886. júl. 31. 3. o.

³¹ Szentes és Vidéke, 1886. jún. 19. 5. o.

Horváth Gyula

s rajtuk kívül számos neves író, költő, zeneszerző, festő. A vendégek ismerkedve a várossal, többek között megtekintették a megyeháza előtt készülő ártézi kút munkálatait is. A hagyomány szerint a küldöttség egyik tagja javasolta a város vezetőinek, hogy francia mintára helyezzenek a kút fölé díszes felépítményt, s felajánlotta azt is, hogy segít egy díszesebb szobormű kiválasztásában és Szentesre juttatásában. Valószínűleg ez is közrejátszott abban, hogy Sarkadi polgármester utóbb nehezen tudott dönteni, s végül nem hazai, hanem egy

francia cégtől rendelte meg az ártézi kút díszítő szobrait.³²

Augusztus folyamán megtörtént a kút környékének kikövezése 200 négyzetméternyi területen, amelyet *Szrenkányi Lajos* kőművesmester készített el 5700 járda- és 2500 kúttégla felhasználásával.

A kútépítési bizottság 1886. okt. 5-én felvett jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy az ártézi kúthoz szükséges 7 méter külső átmérőjű vízmedence elkészítését – első rendű kalázi kőből – *Kauser Gyula* budapesti kőfaragó vállalta el 1300 forintért. A kút díszes felépítményét (szobrait) a *Durenne A.* párizsi cégnél rendelték meg 3000 forintért, 10%-os engedménnyel, elfogadva *Zsigmondy Béla* azon ajánlatát, hogy a bronzírozást helyben végezzék el. (A francia céggel való levelezést *Zsigmondy* mérnök bonyolította.) Megszavazták a víz elvezetéséhez, a vízzárók, vízcsapok, a dekoratív kifolyókhoz és a 4 vízmerítő helyhez szükséges csövezet, továbbá az öntöttvas felső medence elkészítéséhez szükséges költségeket. Az idézett jegyzőkönyv az alábbiakban összegezte az elkövetkező teendőket: „Az ártézi kútnak mielőbbi teljes felszerelése pedig elodázhatatlanul szükséges lévén, a *Zsigmondy* úr által küldött levél másolata és az alapozási terv azon utasítással adatik ki *Abaffy Zsigmond* városi mérnöknek, hogy a szükséges költségvetést haladéék nélkül készítse el, s a végrehajtó bizottság

³² Szentesi Lap, 1885. aug. 18., aug. 22.

közbejötté mellett az alapozási munkákat árlejtés útján adja ki, s az eredményről tegyen a tanácsnak jelentést.”³³

Sarkadi Nagy Mihály polgármester az október 14-én tartott városi közgyűlésen részletesen beszámolt a kútépítés állásáról, az elkövetkező teendőkről, valamint az eddig felmerült és az ezután várható költségekről. Nem titkolta, hogy eddig már ténylegesen kifizettek 38 466 forintot, és még kifizetésre vár 3920 Ft. Vagyis az eredetileg előírányzott 30 000 forintot máris alaposan túllépték. A képviselő-testület elfogadta a polgármester jelentését, és tudomásul vette a felmerült újabb költségeket, *„tekintve a kútépítésnek a közegészségi tekintetből multhatlanul szükséges voltát”*. Sőt nemcsak hozzájárult a többletköltségekhez, hanem az 1884. okt. 13-án hozott határozatától eltérően kimondta, hogy az ártézi kút vize bárki által *díjfizetés nélkül* használható. A figyelemreméltó indoklás szerint: *„Mert nem tartja e képviselőtestület méltányosnak és igazságosnak azt, hogy a közegészségügy érdekében és jótékonyaságból hozott ezen intézkedéseinek üdvös és áldásos gyümölcsét a szegényebb néposztály is ne élvezhesse.”*

Született egy másik fontos határozat is. Mivel a jelentésből kiderült, hogy a kút vízbősége megengedi a víznek távolabbi helyre történő elvezetését, a testület elrendelte a vezeték kiépítését a Kispiac térre (a mai Klauzál utca Arany J. utcára nyíló végéhez). Azért erre a helyre, mert a város felsőpárti része sokkal távolabb fekszik a központtól, mint a III. és IV. tized, és így *„egyelőre ezen városrésznek a kellő kedvezményt megadni kellett”*. Olyan helyet választottak ki, *„hol a lajtokkal való közlekedés által a könnyű járás-kelés ne akadályoztassék, és hogy a gyalogvízhor-dók a merítésben ne hátráltassanak”* – fogalmazott a határozat.³⁴

Abaffy Zsigmond városi mérnök az alapozási munkák költségvetését október közepére elkészítette, s kiírták az árlejtési feltételeket. Az el-

Abaffy Zsigmond mérnök

³³ CSML SZL Tanácsi ir. 1485/1886.; Szentes és Vidéke, 1886. okt. 16. 5. o.

³⁴ CSML SZL Közgy. jgyk. 86/1886. okt. 14.

végzendő munkák: a tárna és a medence alapjának kiásása, boltozatok és csatornák falazása, bepucolása. Előírták, hogy a „*falak, boltozatok és csatornák építését a legjobb vízhatlan portland cementtel, a legjobb tiszai homok felhasználása mellett kell teljesíteni; a tárna belsejét s a medence alatti építményeket ugyan e vakolattal (2 cm vastagon) bevakolva beszimítani*”. Október 17-én nyilvánosságra került, hogy a kút alapozási munkáit *ifj. Kovács János* építész nyerte el. A vállalkozónak igyekeznie kellett, mert október végén híre kelt, hogy Budapestről hamarosan megérkeznek a medence kövei, és Párizsból útnak indították a víz felvezetésére szolgáló bronz felszerkezetet is. Abaffy mérnök november végén jelentette, hogy az építési vállalkozó az előírt teendőket szinte teljesen elvégezte, már csak a különböző csövek lefektetésére várnak, de a beállt hideg idő miatt felfüggesztették a munkákat.³⁵

A lakosok a Szentesi Lapból értesülhettek arról, hogy a kút szoboralapzata és medencéje már úton van, Kauser kőfaragó még november 12-én elindította a küldeményt Szolnokon át Szentes felé. A kút szobrai is elkészültek, s bár már több napja elküldték azokat Párizsból, de még nem érkeztek meg Budapestre. Az előzetes tervek szerint a darabokban szállított szobrokat Zsigmondy mérnök a fővárosban összeállítja, s csak azután továbbítják Szentesre. Zsigmondy Béla jelezte, hogy az idő rövideje, és a közelgő tél miatt ebben az évben már nem lehet felállítani a szoborcsoportot.³⁶

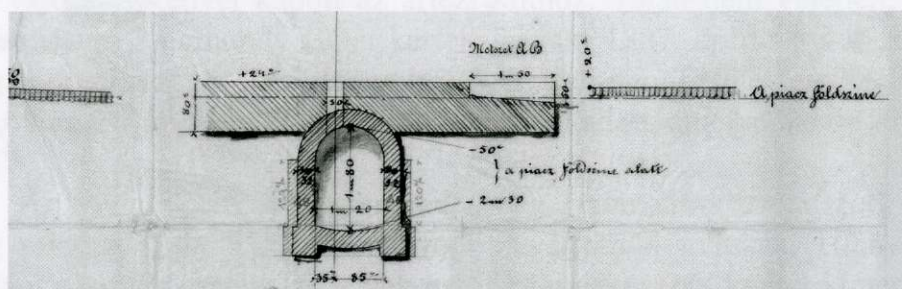
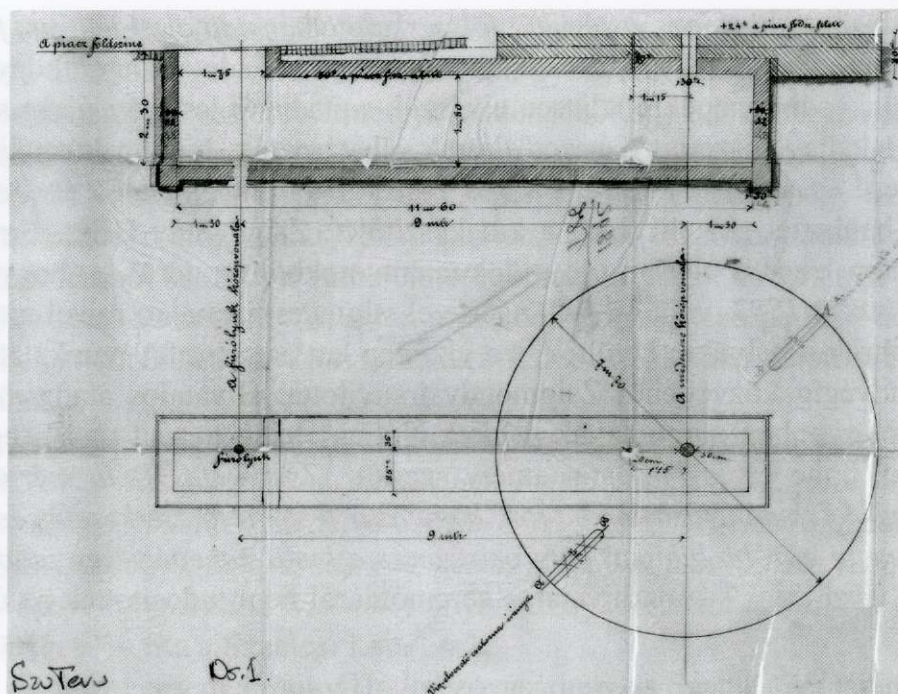
Az ártézi kút főmedencéjéhez Budapesten készített kőmedence november 24-én érkezett meg a szentesi gőzhajó állomáshoz. A 32 darab, összesen 227 mázsa súlyú köveket a nemrég készült Széchenyi kongóúton (ma Csongrádi út), szekereken szállították a helyszínre.³⁷

Sarkadi polgármester jelentéséből tudjuk, hogy a kút nagyméretű kőmedencéjét *Guzsák Jablonszki Ignác* kőfaragósegéd állította össze 18 napi munkával. A medence 1887. május 6-ra teljesen elkészült. Időközben a díszítőszobrok (egy nagyobb méretű főszobor és négy mellékszobor) is megérkeztek Franciaországból, így felkerülhettek a medence közepéből kiemelkedő mész-kő talapzatra. A Szentesi Lap május 14-diki száma már

³⁵ CSML SZL Tanácsi ir. 1276/1887.; Szentesi Lap, 1886. okt. 30. 3. o.

³⁶ Szentesi Lap, 1886. nov. 20. 2. o.

³⁷ CSML SZL Szentes város polgármesterének iratai (a továbbiakban Polgármesteri ir.) 2579/1886.; Szentesi Lap, 1886. nov. 27. 3. o.

A szentesi artéri szökőkiút alaporási terve.

Meretaniy 1:50

Budapest 1886 september 20

Frignondy Pelaf

A főtéri díszkút alapozási tervrajza (1886)

arról tudósított, hogy az „*ártézi kút fölszerkezete pár nap alatt teljesen fölsz állítva*”. Zsigmondy mérnök azon véleményének adott hangot, hogy a kút a püNKöSDi ünnepekre teljesen elkészül, s átadható lesz. Az újság azt is elpletykálta, miszerint a vezető körök elhatározták, hogy a kút teljes befejezése és átadása, illetve a város részéről történt hivatalos átvétele napján bankettel tisztelik meg a kút készítőjét: Zsigmondy Bélát. Erről utóbb nem lehetett olvasni, de a dokumentumokból az derül ki, hogy a főtéri díszkút 1887. május 14-én nyerte el végleges formáját: mivel a díszítőszobrok a helyükre kerültek, s a víz meg lett eresztve. A munkálatokat mindvégig közvetlenül Zsigmondy irányította. Hivatalos átadásról-átvételtől azonban nem szóltak a hírek. Július elején történt ugyan egy utalás az ünnepélyes átadásra, amely szerint „*Zsigmondy Béla mérnök még a hét folyamán városunkba jön, hogy az ártézi kút fölszerkezetén észlelhető némi apróbb hibákat helyrehozzon, s a kutat ünnepélyesen átadja Szentés városának*” –, de hivatalos ceremóniáról nem tudósítottak az újságok.³⁸

A díszkút legelső ábrázolása Halaváts Gyula könyvében (1888)

³⁸ CSML SZL Tanácsi ir. 1276/1887., Szentési Lap, 1887. máj. 14. 5. o.; máj. 21. 2–3. o.; Szentés és Vidéke, 1887. máj. 7. 2. o.; máj. 14. 3. o.; Szentési Lap, 1887. júl. 9. 4. o.; Halaváts Gy.: i. m. Az 1888-ban kiadott könyvben szerepelt az első ábrázolás a szentési díszkútról.

Az ünnepi külsőségek elmaradása ellenére a szentesiek nagy örömmel és büszkeséggel vették birtokukba a gyönyörű alkotást. Amint a képen is látható, a 7 méteres átmérőjű medencéből egy 5,5 méter magas felépítmény emelkedik ki, melynek főszobra egy kígyós botot (Mercurius jelvényét)³⁹ magasba tartó női alak, mellékszobrai pedig négy vízöntő gyermekalak (puttó). A kút három szinten, díszes csapokból adta a vizet; oldalait fémből készült, a város címerét ábrázoló táblák dekorálták. Ezzel az alkotással Szentes az Alföldön a második, országosan pedig a harmadik helyet foglalta el a közhasználatra szánt ártézi kutat fúrató városok sorában.

A helyi újság is méltán áradozott, nem takarékoskodva az elismerő jelzőkkel: „*Ott díszleg a mindenfelé kristálytisza vízugarat lövellő ártézi kutunk, büszkén hirdetve Szentes város közönségének áldozatkészségét... Csodáljuk Zsigmondy e remekét, mely valóban földísz városunknak, mely kifogástalan vizénél fogva máris korszakot alkot egészségügyünkben*” – írta a Szentesi Lap.⁴⁰

Említést érdemel, hogy Hódmezővásárhely és Szentes példáján Szeged városa is kedvet kapott az ártézi kúthoz. Talán nem véletlen, hogy elkészítésére Zsigmondy Bélát kérték fel, aki 1887. április 18-án kezdte meg a kútfúrást, s már november 9-én teljesen befejezte. (Mélysége 226,69 m, 24 óránként kb. 550 000 liter vizet adott, amelynek hőfoka 21,5 °C.)⁴¹

Az átadási ceremónia elmaradásában bizonyára közrejátszott, hogy még mindig akadtak kisebb-nagyobb elvégzendő munkák. Hiányoztak például a kifolyócsapok, amelyek nélkül a medencéből kellett kimerítgetni a vizet. A négy helyre szánt sárgaréz kifolyócsöveket és csapokat Zsigmondy mérnök legyártatta ugyan, de a felszerelés előtt visszaküldték neki a fővárosba, kérve, hogy alakíttassa át azokat kettős kifolyású csapokká. Ezek 1887. szeptember elején leérkeztek Szentesre, de mivel anyagukat gyengének találták, nem szerelték fel őket. A csapok ügyében támadt némi félreértés Sarkadi polgármester és Zsigmondy mérnök között, amelynek következtében október közepén még mindig hiányoztak a

³⁹ Mercurius latin isten. A Merkúr-bot (Caduceus) eredetileg az áldást és gazdagságot teremtő erőnek szolgált jelképül.

⁴⁰ Szentesi Lap, 1887. jún. 4. 3. o.

⁴¹ Szentesi Lap, 1887. dec. 3. 1–2. o.

körmedence csapjai. Ugyancsak felszerelésre vártak a kút díszítéséhez rendelt rézöntvény táblák, amelyeken a város címere volt látható. A hiányzó duplakifolyók és a címeres táblák október végére a helyükre kerültek, ezzel a kútépítés most már ténylegesen befejezettnek volt tekinthető.⁴²

Az első képeslap a díszkútról (Stark Nándor kiadása, 1902)

Miután a pótmunkák is befejeződtek, az városi tanács – az összes költség feltüntetésével – készített egy *Emlékiratot*, kimondottan az utókor számára. Illendő tehát, hogy megismertessük olvasóinkkal e dokumentum lényegét, amelyet az 1888. január 21-én tartott tanácsülésen állítottak össze:

„Miután az ártézi kút felépítése teljesen befejeztetett, szükségesnek látja a tanács, hogy annak építési költségeiről a későbbi kor is tudomással bírjon, ennek folytán a felmerült kiadások a következőkben vésetnek jegyzőkönyvbe és soroltatnak fel”:

1. Az ártézi kút fúrása végett szükségelt deszkabódé (fúrótorony) fa anyaga árába Zsoldos Ferenc szentesi lakos, fakereskedő részére 611,59 Ft;
2. A fúrási díjon kívül tiszteletdíj fejébe Zsigmondynak 1000 Ft;
3. 311,81 m mélység után fúrásdíjba Zsigmondynak 28 062,90 Ft;
4. Cinkesövek árába Zsigmondynak 3200 Ft;

⁴² CSML SZL Polgármesteri ir. 1874, 2169/1887.

5. Víz többletért Zsigmondynak 2542,40 Ft;
 6. A kút felépítmény (vasöntvény) készítéséért Durenne párizsi cég részére 2503 Ft;
 7. A vasöntvénynek Párizsból szállításaért; továbbá vámdíj és szemledíjakba; a vasöntvény bronzírozása, vízelvezetés, 2 vízzáró, 8 szabályozó csap a dekoratív kifolyásokhoz és merítő helyekhez; 4 db sárgaréz kettős kifolyócső s a medence lecsapoló csöve és vízzárója árába, s mindezek elhelyezése és az öntött medence felállításáért kikötött tiszteletdíjjal együtt 1310,69 Ft;
 8. A víztartó nagy kőmedence készítéséért, szállítási és összeállítási költséggel együtt Kauser Gyula budapesti kőfaragónak 1838,62 Ft;
 9. A kútmedence pinceboltozatának és a medence környékén lévő járda elkészítéséért Kovács Jánosnak 1930,22 Ft;
 10. A vasöntvény oldalaira illesztett 4 db felirati vastábla árába Knopp és Steiner budapesti cégnek 37 Ft;
 11. A pinceboltozatra vasajtó, és a kifolyócsövek alá vasrostélyzatok készítéséért Keviczki Pálnak 88 Ft;
 12. A Zsigmondy úrral kötött vállalati szerződés után kirótt illetékre 87,54 Ft;
 13. A pinceboltozatba és járdába beépített 59 300 kút- és járdatégla, s 250 padozattégla ára 687 Ft;
- Összesen: 43 898,96 forint, „mely összegben bennfoglaltatik az özv. Kiss Mihályné született Frigyer Jozefa asszony által adományozott 1000 frt is”.

A tanácsi Emlékirat a következőképp zárult: „... És most, – midőn a városi képviselőtestület által 1884. évi október 13-án 125. sz. alatt hozott határozattal a közegészségügy érdekében létesíteni kívánt ártézi kút teljesen felépítettett, Zsigmondy Béla úrnak az építés folyamán tanúsított fáradhatatlan szorgalma s úgy az összes közönség, mint egyesek által tapasztalt szívélyes magaviseletéért és jóindulatáért, a tanács úgy maga, mint a város közönsége nevében hálás elismerésének nyilvánítása mellett köszönetet szavaz.”⁴³

⁴³ CSML SZL Közgyűlési ir. 9/1888.

Fénykép a díszkútról

FIÓKKÚT ÉPÍTÉSE A FELSŐPÁRTON

Emlékezhetünk rá, hogy a városi közgyűlés még 1886. október közepén határozatot hozott a vízbőségből adódó vízfelesleg hasznosításáról. Kimondta egy vízvezeték kiépítését a *Kispiac térre*, hogy ez által a városközponttól távolabb első felsőpárti városrész lakói is részesülhessenek a jó minőségű ártézi víz áldásából.

Az erre irányuló tervek 1888. május végére elkészültek. Eszerint a vízvezető csatornát a piactéren át, Nagy Ferenc kereskedő házatól Dósa Béla házáig egyenes irányban (a mai Ady Endre utcán), innen a Serkorcsma-közön (a mai Farkas Mihály utcán) keresztül Kristó Nagy István háza mellett vezetik el, és a medencét a Kispiacon lévő mostani kút helyén állítják fel (vagyis a mai Arany János és Klauzál Gábor utcák sarkán). Az alapcsövezést a nyár folyamán elkészítették, ennek ellenére a kispiai medencében nem jött fel a víz. Az egyre türelmetlenebb felsőpártiak a városi főmérnököt hibáztatták, azzal vádolva, hogy a vízvezeték kiépítésénél nem jól állapította meg a szintkülönbségeket. Utóbb kiderült, hogy a hiba nem ebben rejlik, hanem a vízvezető csövek hibás összeillesztésében. Sarkadi polgármester november elején felszólította Krausz vállalkozót – aki a munkát végezte –, hogy szüntesse meg a vízfakadás okait, s a fiók-ártézi kutat céljának megfelelő állapotban adja át a városnak.⁴⁴

Az elkövetkező hetekben megkísérelték a hibát elhárítani, de sikertelenül. A harmadik vízbeeresztési próba alkalmával (nov. 10-én) a víz elért ugyan a kispiai medencéig, s lehetett is a kútból vizet meríteni, *„mindazonáltal a víz egy része Tóth János megyei főjegyző pincéjébe tört be, végtelen bosszúságára a főjegyző úrnak, aki az ártézi vizet nem a pincéjéből, hanem a kispiacon akarja használni”* – írta a Szentesi Lap. A sikertelen kísérletnek, és Tóth János tiltakozásának – „amiért bor helyett vízzel töltik meg a pincéjét” – az lett a következménye, hogy a vizet a főkútnál el kellett zárni. A kortárs újságíró a következő megállapításokkal fejezte be tudósítását: *„Ezen sikertelen kísérletek után nem szenved kétséget, hogy az alapcsövezés a rossz, és pedig azért, mert az agyagcsövek nem szilárd téglafal közé, hanem kevésbé szilárd földcsatornában vannak*

⁴⁴ Szentesi Lap, 1888. jún. 3., aug. 17., nov. 9.

elhelyezve, már pedig így kívánni sem lehet, hogy az agyagcsövek – szilárd fal hiányában – egy testet képezzenek. A hiba – és pedig gyökeres hiba – tehát itt van, és nem a csövek rossz összeállításában. Ezen kell segíteni, s akkor bizonyára nem fog a víz a mások pincéjében alkalmatlanodni.”⁴⁵

A fenti eset kapcsán a szentesi ártézi kút országos hírűvé vált, ugyanis a fővárosi újságok már úgy tálták az eseményeket – humorosra véve az ügyet –, hogy a kút vize az egész várost el akarja önteni. A pesti lapokban a következő közlemény jelent meg *A szentesi ártézi kút* címen: „*A szentesiek úgy meg vannak akadva ártézi kútjuk vizével, mint Goethe Bűvészinasa, ki elfelejtette a varázsszót, mellyel a vizet hordó szellemeket veszedelmes arányokat öltő munkájuk megszüntetésére szoríthatta volna. Nagy költséggel megfúratták az ártézi kutat, ömlik is belőle a víz, de olyan bőven, hogy valóságos árvízzel fenyegeti a várost. Sok ház pincéje már valóságos meleg fürdővé vált. Már háromszor is megkísérlék, hogy a kút vizét valamiképpen felfogják s a fölösleget elvezessék, de sikertelenül. Akkor aztán azt határozták, hogy a forrást eltömik. Csakhogy ezt sem lehet egykönnyen végrehajtani, mert a víz roppant erővel bugyog fel. Azt mondják, az a baj, hogy a csöveket a pusztai földben helyezték el, s nem csináltak számukra kemény téglagyat. Vajon akad-e idejekorán »bűvész«, aki helyrehozza, amit a »bűvészinások« elrontottak?*” Az ironizáló cikkhez a helyi lapszerkesztő hasonló stílusban hozzáfűzte: „*Ha így fejlődik a lapok hasábjain a szentesi ártézi kút vize, még megérjük, hogy mikorra ez a hír Párisba ér, ott már azt írják, hogy Szentest annyira elöntötte az ártézi kút vize, hogy az újságírók gereblyével keresik a vízben a város tornyait.*”⁴⁶

További próbálkozásokról nem tudunk. A főtéri ártézi kút vízfeleslegének elvezetése tehát nem sikerült. Megoldást egy teljesen új kút fúrása jelenthetett volna, de ezt a város anyagi ereje nem engedte meg. Hogy a felsőpárti városrész mégsem maradt egészséges ivóvíz nélkül, az *Szűrszabó Nagy Imre* jómódú földbirtokosnak volt köszönhető. Városi képviselőként ismerte a szűkös pénzügyi lehetőségeket, ezért elhatározta, hogy lakóhelye közelében – a Kispiaci téren – saját költségén ártézi kutat létesít, s azt közhasználatra bocsátja. A nemes szándékot hamarosan tettek követ-

⁴⁵ Szentesi Lap, 1888. nov. 11. 2. o.

⁴⁶ Szentesi Lap, 1888. nov. 20. 2. o.

ték. 1895 tavaszán a kútfúrás megkezdődött, s június végére sikeresen befejeződött. A fúratási költség 3635 forintra rúgott.⁴⁷

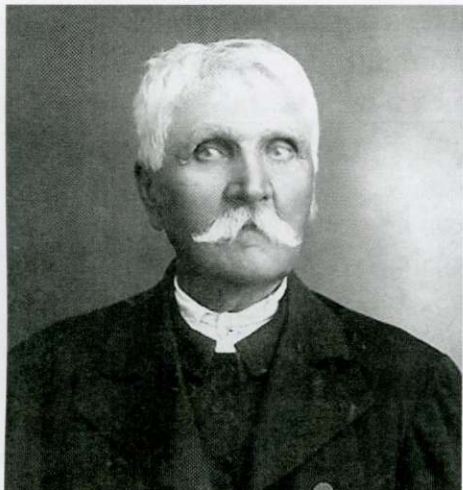
A Kispiac téri kút

1898 májusára a díszes medence és kútoszlop is elkészült, sor kerülhetett az ünnepélyes avatásra. A kút négy oldalán elhelyezett márványtáblakon az alábbiak voltak olvashatók:

1. E kutat készítette Szűrszabó Nagy Imre saját költségén, szülővárosának, Szentes közönsége használatára. Isten áldása legyen rajta.
2. E kút vize minden időben ingyen adatik.
3. Ezen ártézi kútnak mélysége 284,81 méter, vízbőség óránként 9960 liter.
4. E kút építmény befejeztetett 1898-ik évben. Fúratását Almási Sándor kútmester, felső építkezését ifj. Kovács János építő mester végezték.⁴⁸

⁴⁷ Szentesi Lap, 1895. jún. 5., jún. 28.

⁴⁸ Szentesi Lap, 1898. máj. 22.

Szűrszabó Nagy Imre

Szűrszabó Nagy Imréről tudni kell, hogy Szentesen született 1828. július 25-én; szülei Sz. Nagy János és Kutas Anna. 1859-ben feleségül vette Mikecz Katalint; házasságuk gyermektelen maradt. A jómódú gazdálkodó virilis jogon tagja volt a városi és megyei képviselő-testületnek. Adományozó kedve nem merült ki a kispaci közút felállításában. Következő jótéteménye a református hívőket gazdagította. Az 1900-ban megalakult Szentesi Református Kör éveken át helyhiánnyal küszködött rendezvényei

alkalmával, ezért a kör segítségére sietett. 1904-ben 12 ezer koronáért megvásárolta a nemrégien megszűnt Polgári Olvasókör Kiss Bálint utcai épületét, s a Református Körnek adományozta. A telek utcai frontján 1906-ra elkészült a kör ma is álló szép, téglaszalagdíszes új épülete, mely Borsos József vásárhelyi építész és Bene István építőmester munkáját dicséri. Az ünnepélyes avatás alkalmával leleplezték a jótévő mecénás portróját, Lakos János Pál helyi festőművész alkotását. Még ugyanebben az évben a korábbi Szél utcát Szűrszabó Nagy Imréről nevezték el. 1910. február 10-én bekövetkezett halálakor a következőket írta a helyi újság: „Meghalt a szentesi nábob. Azok közül a régi magyar gazdák közül való volt, akik nagy vagyont szereztek, de a vagyonuk hasznát látta a közérdek is. Csendben, szépen élte le életét, de élete nem tűnik el nyomtalanul, mint a többi gazdag polgároké, mert nevét megörökíti a jótékonyosság, mellyel a közcélokra adakozott.”⁴⁹

⁴⁹ Alföldi Ellenzék, 1904. okt. 16., okt. 20.; 1906. dec. 11.; 1910. febr. 12., febr. 13.; LABÁDI LAJOS: Egy szentesi nábob. Szentesi Élet, 1998. jún. 5. 3. o.

VESZÉLYBEN A DÍSZKÚT

A díszkút 42 éven át Szentés város főterének ékessége volt. Az 1920-as évek végétől azonban komoly veszélybe került. A sors fintora, hogy egy tervbe vett másik jelentős köztéri alkotás miatt sodródott végveszélybe városunk első ártézi kútja.

Az előzmények 1909-ig nyúlnak vissza. Ekkor ünnepelték Szentés nagy szülöttének, *Horváth Mihály (1809–1878)* történetíró, csanádi püspök, a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, a Magyar Tudományos Akadémia tagja születésének 100 éves évfordulóját. Az ünnepségsorozat megszervezésére létrehozott emlékbizottság – élén *dr. Cicatricis Lajos* alispánnal – 1909 októberében kezdeményezte, hogy készíttessék el Horváth Mihály életnagyságú szobrát, s állítsák fel a város valamelyik központi helyén. Az egészalakos szobor elkészítésére utóbb *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* szobrászművészt kérték fel, a szobor helyéül pedig az 1913/14-re elkészült Erzsébet királynéről elnevezett teret jelölték ki. A közbejött első világháború miatt a szoborállítás elmaradt. Az az nem teljesen, mivel 1926. november 7-én – *József főherceg* közreműködésével – az Erzsébet téren leleplezték az I. világháborús hősi emlékművet, *Pásztor János* szobrászművész alkotását.

A Horváth Mihály-szobor ügye 1928 márciusában került ismét előtérbe, amikor a városi képviselő-testület elhatározta, hogy a következő évi költségvetésébe előirányozza a szoborállítást. Az elképzelést a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, valamint a vármegye anyagiakkal is támogatta, pártolva az 1929-ben történő szoboravatást. Az erről szóló határozat kimondta, hogy az előkészületek megtételéhez ismét meg kell alakítani a Horváth Mihály Emlékbizottságot. Erre 1929. április 20-án került sor *dr. Csergő Károly* alispán elnöklete alatt, aki jegyzőként már részt vett a korábbi emlékbizottság munkájában is. Az újjáalakult 15 fős bizottság nyomban

Dr. Csergő Károly

*Az Erzsébet tér szobor nélkül
(Ide akarták elhelyezni Horváth Mihály történetíró– püspök szobrát.)*

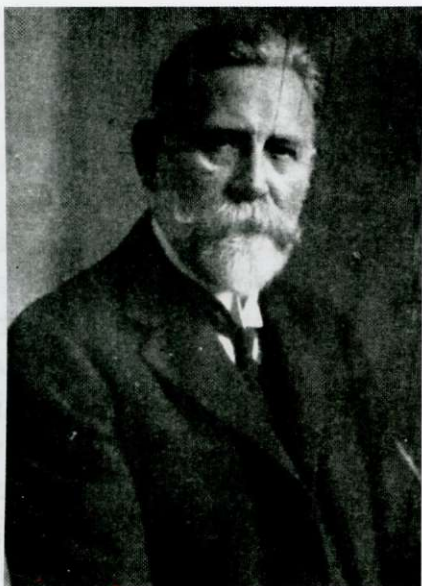

Az Erzsébet tér Pásztor János első világháborús emlékművével

munkához látott. Csergő alispán jelentette, hogy 18 000 pengő áll rendelkezésre, mely elegendőnek látszik a szobor felállításához. Dr. Négyesi Imre polgármester jelezte, hogy a város képviselő-testülete a Horváth Mihály emlékművel egy időben Kossuth Lajos egészalakos szobrát is fel akarja állíttatni, ezért szükségesnek tartaná, ha e két szobor létesítése és a vonatkozó tárgyalások párhuzamosan történnének. Cicatricis Lajos helyesnek tartotta a két szobor felállításának összekapcsolását, de javasolta, hogy a város is szervezze meg a Kossuth Emlékbizottságot, s a további teendőket – a művészek bevonásával – közösen beszéljék meg. Cseuz Béla műszaki tanácsos szükségesnek vélte a szoborművek helyének mielőbbi megállapítását, mert ez a városrendezés szempontjából nagy fontosságú. Csergő Károly elnök az elhelyezés kérdését nem tartotta időszerrűnek, mert szerint ebből a kérdésben feltétlenül meg kell hallgatni és figyelembe kell venni az érintett művészek véleményét, akiknek meghívását magára vállalta.⁵⁰

Kisfaludy Stróbl Zsigmond és Tóth István – a Horváth Mihály és Kossuth Lajos szobrok alkotói – 1929. szeptember második felében látogattak Szentesre, és a polgármester vendégeként néhány napot a városban töltöttek. Szeptember 22-én (vasárnap) a megyei és városi delegátusok kíséretében végigjárták azokat a helyeket, amelyek a szobrok elhelyezése kapcsán felmerültek. A Horváth Mihály szobor elhelyezését illetően szóba került az evangélikus templom előtti tér, de ezt a művészek elvetették, mondván: ezen a helyen nem érvényesülne az egészalakos alkotás. A Polgári Leányiskola (volt Petőfi Ált. Isk.) előtti térség alkalmas lett volna ugyan, de a szobrászok véleménye szerint annyira félreeső, eldugott helyre kerülne a történetíró-püspök szobra, hogy csak különleges alkalmakkor nézné ott meg a polgárság.

⁵⁰ CSML SZL Csongrád vármegye alispánjának iratai (a továbbiakban Alispáni ir.) 3806/1934. alapszám. Az újjáalakított Horváth Mihály Emlékbizottság tagjai: elnök dr. Csergő Károly alispán; a régi bizottságból meghívott tagok: dr. Cicatricis Lajos felsőházi tag, dr. Nagy Sándor ny. főispán, Nagy Imre ny. városi főjegyző, Molecz Béla c. gimnáziumi igazgató és dr. Soltész Gyula gimnáziumi tanár. Rajtuk kívül meghívottak az új bizottságba: a vármegye részéről dr. Kövér Imre főjegyző, Dobay Andor II. főjegyző, Hettesheimer Péter királyi műszaki tanácsos és Csallány Gábor vármegyei múzeumigazgató. Szentes város részéről: dr. Négyesi Imre polgármester, dr. Lakos István főjegyző és Cseuz Béla műszaki tanácsos. A megyegyűlés tagjai közül: dr. Szeder Ferenc János országgyűlési képviselő, Pataki Imre földbirtokos és Jaeger (Járai) Imre gimnáziumi igazgató. Labádi Lajos: Szentes nem felejtí Erzsébet királyé emléket. Szentesi Élet, 1991. jún. 29. 2. o.

Tóth István

Kisfaludy Stróbl Zsigmond

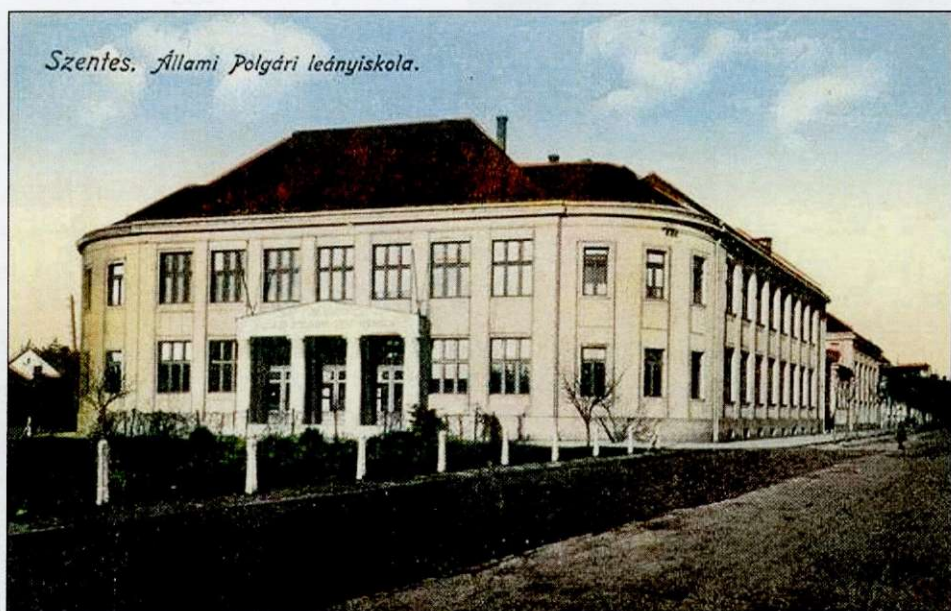
A művészek és szemlebizottság tagjai egybehangzóan megállapították, hogy legjobb volna mindkét szobrot a Kossuth téren elhelyezni. Ebben az esetben azonban a megyeháza előtti díszkutat át kellene helyezni a tér közepére, így a helyébe kerülhetne a Horváth Mihály szobor, amelynek kiváló háttérrel adna a megyeháza épülettömbje. A Kossuth szobrot az 1898-ban felállított Kossuth-mellszobor helyére kellene állítani, ahol a hagyomány szerint 1848-ban Kossuth Lajos a toborzóbeszédét tartotta. Egyelőre ennyiben maradtak, de az már biztos volt, hogy 1929-ben nem lesz szoboravatás.⁵¹

A szobrok felállítását elcsúsztották a következő év tavaszára, de egyéb érdemi döntés nem született. A közbejött gazdasági világválság sem kedvezett a városszépészeti ügyeknek. Közel egy évvel a helyszíni szemle után a művészek jelezték, hogy a szobrok már régen elkészültek, és szállításra várnak. Kezdett kínossá válni a halogatás, ezért Csergő Károly alispán 1930. szeptember 6-ára közös tanácskozásra hívta egybe a Horváth Mihály és Kossuth Lajos Szoborbizottságok tagjait.

⁵¹ Alföldi Újság, 1929. szept. 24. 4. o. A szemlebizottság tagjai voltak: dr. Csergő Károly alispán, dr. Négyesi Imre polgármester, dr. Lakos István városi főjegyző, Cseuz Béla városi főmérnök, műszaki tanácsos (és a két szobrászművész).

A Luther tér

A Polgári Leányiskola előtti tér

A főtéri díszkút és a református nagytemplom

Kossuth Lajos mellszobra, ahol 1848-ban toborzóbeszédét tartotta

Előjáróban elmondta, hogy mindkét szobor elkészült, felállításuk nem tűr további halasztást. Tájékoztatta a szoborbizottságok tagjait az előző évi szemle eredményéről, amelynek lényege: „*Úgy Tóth István, mint Kisfaludy Stróbl Zsigmond művészeknek az a felfogásuk és határozott kívánságuk, hogy mindkét szobor a Kossuth téren legyen elhelyezve.*” Ezek után az alispán arra kérte a bizottságokat, hogy határozzanak a következő két kérdésben:

- A szobrok még az idén (szeptember-október hóban) felállíttassanak-e vagy sem?
- A szobrokat a város mely helyén és melyik téren állítsák fel?

Az alispáni előterjesztés után elsőként *Pataki Imre* szólat fel, aki nem tartotta alkalmasnak az időt a szobrok felállítására és az ezzel kapcsolatos ünnepségekre, ezért javasolta, hogy a leleplezést halaszták el jövő tavaszra. *Szeder Ferenc János* országgyűlési képviselő ezzel nem értett egyet, mert szerinte a szobrok leleplezésének nincs akadálya. A gazdasági helyzet a jövő tavaszra sem lesz jobb; a szobrok felállítását nem szabad húzni a végtelenségig. *Négyesi Imre* polgármester a költségekre vonatkozólag megjegyezte, hogy a szobrok ára teljesen ki van fizetve. További eszmecsere után a szoborbizottságok egyhangú határozattal kimondták, hogy a szobrokat október elején felavatják.

A díszkút sorsa szempontjából a második kérdés megválaszolása izgalmasabb volt, hisz eldőlhetett, hogy marad-e a kút az eredeti helyén, vagy sem. Az előterjesztést

Pataki Imre gazdálkodó

végző *Csergő Károly* alispán a maga részéről a szobrászművészek álláspontjához csatlakozott, s azt javasolta, hogy mindkét szobrot a Kossuth téren helyezték el, és pedig a Kossuth Lajos szobrot nagyjából a meglévő Kossuth-mellszobor helyén, a Horváth Mihály szobrot pedig a vármegyeháza főbejárata elé. Ezáltal az ártézi kút elhelyezése is szükségessé válik. A kút a főter más – kevésbé exponált helyére – tartaná elhelyezendőnek.

Dr. Cicatricis Lajos ny. főispán

Cicatricis Lajos hosszan foglalkozott a hely kérdésével. Szerinte nem lenne jó, ha a két szobrot egy és ugyanazon miliőben, egymáshoz közel helyeznék el, mert ezáltal „szoborkiállítást” rendezne a város. Kis térre nem szabad tenni ezeket a gyönyörű szobrokat, melyekről az alkotóművészek maguk is hirdetik, hogy a legkedvesebb alkotásuk. Az alispánhoz hasonlóan azt javasolta, hogy Horváth Mihály szobrát a vármegyeháza előtti térre kell elhelyezni, mert ott ideálisan szép, – szobrászilag mondván – levegős helyen lesz, s így a két szobor az idegenforgalom tekintetében is a legjobb helyre kerül.

A főterti kút elhelyezésére szerinte a legalkalmasabb hely az evangélikus templom előtti tér.

Nagy Sándor ny. főispán szerint el lehetne helyezni a Horváth Mihály szobrot a Polgári Leányiskola előtti téren. Nem fogadja el a szobrászművészek ezt ellenző véleményét. *Miskolczi Jenő* plébános és *Négyesi Imre* polgármester *Cicatricis Lajos* indítványát tették magukévá.

A megejtett szavazás eredménye szerint dr. *Cicatricis Lajos* indítványát 9 szavazattal 1 ellenében a szoborbizottságok elfogadták, s ennek értelmében kimondták, hogy mindkét szobrot a Kossuth téren állítják fel, a megszavazott indítványban szereplő módon. „A kút felülépítményének elhelyezése tekintetében javasolja a városnak a két bizottság, hogy a kút felülépítménye a Luther térre helyeztessék át, ahol a teret szépen díszíte-

né, egyben a vízvételi szükségleteknek is jól megfelelné.” (A Kossuth-mellszobrot a Polgári Leányiskola elé javasolták áthelyezni.)⁵²

A fenti határozatokat elsőként Szentés Megyei Város Pénzügyi- és Háztartási Szakosztálya vitatta meg 1930. szept. 24-én. Dr. Lakos István főjegyző ismertette a szoborbizottságok szeptember 6-diki üléséről felvett jegyzőkönyv tartalmát, s kérte az abban foglaltak elfogadását. A vita megnyitása előtt a polgármester nevében bejelentette, hogy az ártézi kút felépítményének elvitelére és újbóli felállításával járó költségek fedezete tárgyában most nem terjeszthető elő javaslat, mert ezek a költségek csak az ártézi kút lebontása után válnak majd megállapíthatókká. A főjegyző javasolta a bizottságnak, hogy tegye magáévá a szoborbizottságoknak az ártézi kút elvitelére és elhelyezésére vonatkozó javaslatát, és azt a maga nevében is terjessze a képviselő-testület elé. Valódi vita nem bontakozott ki, a szakosztály magáévá tette a szoborbizottságok határozatait. Csupán Pataki Imre tett egy indítványt, amely arra vonatkozott, hogy a Kossuth-mellszobrot ne állítsák fel más helyen, hanem inkább értékesítsék. Dr. Cicatricis Lajos ezt helyesléssel támogatta.⁵³

Piac tér (Cserna Károly, 1891))

⁵² CSML SZL Polgármesteri ir. 4280/1938. Alapszám – A Horváth Mihály és a Kossuth Lajos Szoborbizottságok együttes jegyzőkönyve. Szentés, 1930. szept. 6.

⁵³ CSML SZL Polgármesteri ir. 4280/1938. Alapszám – Szentés Megyei Város Pénzügyi- és Háztartási Szakosztályának jegyzőkönyve (1930. szept. 24.)

Úgy nézett ki, hogy szabad utat kap a szobrok felállítása, s ezzel összefüggésben a főtéri ártézi kút eltávolítása. Az 1930. szept. 26-án megtartott városi képviselő-testületi ülésen azonban merőben más fordulatot vettek az események. A napirend előadója ezúttal is Lakos István főjegyző volt, aki időrendben ismertette a szobrok ügyében történt fejleményeket: a szobrászművészek állásfoglalását, a szoborbizottságok határozatait, valamint a legutóbbi szakbizottsági tanácskozás eredményét. Ezzel kapcsolatban a főjegyző némi túlzással így fogalmazott: „*A pénzügyi és háztartási szakosztály a legbehatóbban foglalkozott a szoborbizottságok javaslataival, és a szoborbizottságok végleges döntését a maga részéről is leghelyesebbnek állapítván meg*”, teljes mértékben magáévá tette. A fenti dokumentumokra hivatkozva ismertette a polgármester határozati javaslatát, miszerint: „*A képviselő-testület határozza el a szobrok ismertett elhelyezése folytán szükségessé vált ártézi kút elhelyezését, és annak helyéül a Luther teret állapítsa meg. Ennél fogva rendelje el a kút felépítményének azonnali lebontását, a szobrok felállítására rendelkezésre álló összegek terhére.*”

Elsőként dr. Vajda Antal ügyvéd szólott hozzá a napirendhez, kijelentve, hogy nem tud egyetérteni a szoborbizottságok döntésével. Megítélése szerint az ártézi kút felépítménye is van olyan műalkotás, mint bármelyik szobor. Az a véleménye, hogy nem kell „szoborkiállítás” rendezni a Kossuth téren. Indítványozta, hogy csak a Kossuth-szobrot tegyék a térre, a kút maradjon eredeti helyén, a Horváth Mihály szobrot pedig helyezték el a Luther téren, a történetíró-püspök szülőháza elé, hogy ezáltal több helyen legyen szobor a városban. Bálint János gazdálkodó szintén ellenezte a kút elvitelét, mindenben támogatva Vajda Antal indítványát. Kissé ironizálva hozzátette még: ha két szobor lesz a Kossuth téren, akkor a tér a *Kossuth és társa* nevet fogja kapni? Kátai Pál Imre képviselő ugyancsak ellenezte a kút áthelyezését, és ő is azon az állásponton volt, hogy a Horváth Mihály szobrot a Luther téren kell felállítani.

Ezek után Csergő Károly alispán kért szót, védelmébe véve a szoborbizottságok határozatát. Visszautasította azt a félig-meddig gunyoros hangot, amelyet egyes képviselők a Horváth Mihály szobor elhelyezésével kapcsolatban megengedtek maguknak, és a kutat elébe helyezték Horváth Mihály szobrának. Az ártézi kút is szép alkotás, de nem ismeri el, hogy jelentősebb művészi értéket képviselne. Szerinte a kút nem olyan érték,

ami felérne Kisfaludy Stróbl Zsigmond, Magyarország legnagyobb élő szobrászművés�ének nagyszerű alkotásával, aminek Budapesten is csodájára járnak. Az ártézi kút elhanyagolt állapotban van, a vize pedig kiapadóban. Vagyis megítélése szerint, mai állapotában nem válik díszére a városnak. Kompromisszumos megfontolásból azzal zárta felszólalását, hogy módosított eredeti véleményén, és már ő sem támogatja a kút Luther térre történő áthelyezését. Most amellet van, hogy a kutat a Kossuth téren kell elhelyezni, mégpedig úgy, hogy a Kossuth teret négy részre osztják: a délre eső két részben elhelyezik a két szobrot, a Kossuth szobor mögé eső részben pedig a kutat, amely így a piac részére megmarad, és a tűzoltóknak is rendelkezésére fog állni. Befejezőként leszögezte, hogy a Horváth Mihály szobrot semmi esetre sem szabad máshová, mint a Kossuth térre tenni. A művészeti szempont is ezt kívánja, mert a hétméteres hatalmas szobor a Luther téren nem érvényesülne. A szobrászművészek is kijelentették, hogy ez az egyetlen megoldás. Leghelyesebb lenne a döntést függőben tartani addig, amíg a szobrok leérkeznek Szentesre – fejezte be hozzászólását Csörgő Károly.

Az alispán érvelése nem győzte meg a városi képviselőket. Bálint János és Kátai Pál Imre kijelentették, hogy nem állt szándékukban Horváth Mihály emlékének megsértése. Dr. Péter Ernő ügyvéd szerint a művészek álláspontja nem fogadható el minden tekintetben. Ha két szobra van a városnak, azt nem szabad egy helyre összezsúfolni – szögezte le Péter Ernő. A Kossuth szobrot a Kossuth téren, a Horváth Mihály szobrot a Luther téren kell elhelyezni, a történetíró háza előtt. A kút elbontását határozottan elleanzte.

Dr. Péter Ernő

A Kossuth tér az 1920-as években

A református nagytemplom tornyából készült felvétel

Csergő alispán ismét szót kért, s kissé kioktató modorban tudatta a képviselőkkel, hogy a vármegyei törvényhatósági bizottság – amely a Horváth Mihály szobrot Szentes részére elkészíttette – autonóm hatáskörrel küldte ki a szoborbizottságot, hogy a szobor helyét jelölje ki. Ez meg is történt. Tehát a képviselő-testületnek most nem arról kell döntenie, hogy hová helyezi a Horváth Mihály szobrot, hanem arról, hogy a kért helyet átadja-e a Horváth Mihály szobor céljára, és hajlandó-e a kutat a szobor kedvéért máshová áthelyezni. A nyomaték kedvéért hozzátette: – Amennyiben a képviselő-testület a Horváth Mihály szobor részére a kút helyét nem engedi át, a megye nem fogja felállítani a szobrot, hanem rak-tárba helyezi.

Négyesi Imre polgármester összegezte az elhangzottakat. Kijelentette, hogy az alispánhoz hasonlóan ő sem helyezné át a kutat a Luther térre, csupán a Kossuth tér egy másik helyére. Ezek után szavazásra tette fel a kérdést. A képviselők felállással fejezték ki döntésüket. A polgármesteri előterjesztésre 14, dr. Vajda Antal ellenindítványára 28 képviselő szavazott. Ez azt jelentette, hogy a városi képviselő-testület az ártézi kút helyét nem engedte át a Horváth Mihály szobornak, vagyis a díszkút egyelőre megmenekült, a szobor felállítása pedig tárgytalanná vált.

A város lakói a helyi újságokból értesülhettek a fejleményekről. A Szentesi Hírlap *Bonyodalom a szoborügyben* és *A szobor és a kút versengése* című terjedelmes közleményekben számolt be a szeptember 26-diki városi közgyűlés lefolyásáról, valamint a megszületett határozat visszhangjáról. Kitűnt, hogy a megghiúsult szoborállítást miatt komoly ellentét támadt a megye és a város között. Ezt támasztották alá azok az interjúk, amelyeket a Szentesi Hírlap készített dr. Csergő Károly alispánnal, a Horváth Mihály Szoborbizottság elnökével, valamint dr. Cicatricis Lajos ny. főispánnal, a szoborbizottság korábbi elnökével.

Arra a kérdésre, hogy mit szól a városi képviselő-testület döntéséhez, Csergő alispán a következőket válaszolta:

„A képviselőtestület határozata nagyon megdöbbenett engem, mert nem hittem volna, hogy a képviselőtestület meg tudja ezt tenni. Már az a hang, amivel egyes képviselők a Horváth Mihály szoborról nyilatkoztak, annyira visszataszító volt, és csak annak tudhatom be, hogy nincsenek tisztában Horváth Mihály nagyságával. Mondhatom, nem valami fényes

megbecsülése Szentes város legnagyobb szülöttének a képviselőtestület határozata.

Egyesek az ártézi kút művészi értékét egy vonalba helyezték a Horváth Mihály szoborral. Ki kell jelentenem először is azt, hogy a felszólaló urak közül még senki nem látta a Horváth Mihály szobrot, tehát túlságosan korai volt a művészeti értékét elbírálni. Ami már most ezt a kérdést illeti, mindenki igazat fog nekem adni abban, hogy Kisfaludy Stróbl Zsigmondnak, Magyarország legnagyobb élő szobrászművészenek a szobra van olyan művészi becsű érték, mint az ártézi kút, mely nem más, mint egy párisi kút reprodukciója. Hiszen Kisfaludy Stróbl Zsigmond alkotásai világszerte keresett értékek, s ha még hozzáteszem, hogy a szobrászművész éppen ezt a szobrárt tekinti a legjobban sikerült alkotásának, s éppen ezért ragaszkodik hozzá, hogy megfelelő helyre kerüljön, úgy gondolom, hogy felfogásom helytálló voltát beigazoltam. Tessék elképzelni, hogy nézne ki a Luther téren egy hatalmas hétméteres szobor, amely a Hősök szobránál is nagyobb méretű.

Én arra kértem a képviselőtestületet, hogy a döntését hagyja függőben addig az ideig, amíg a szobor leérkezik, és mindenki által megtekinthető lesz. Ezt a kérésemet azonban a képviselőtestület – nem tudom mi okból – nem teljesítette... A jövő hét valamelyik napjára összehívom a Horváth Mihály szoborbizottságot, bejelentem a képviselőtestület határozatát, és ott fogunk határozni, hogy mi történjék a szoborral.”

Megállapítható, hogy a Szentesen igen népszerű Csörgő Károly alispán csalódottsága érthető, hisz egy valóban jól sikerült köztéri alkotással szerette volna gyarapítani a várost. Lelkiismeretes vármegyei főtisztviselőként, Horváth Mihály történetíró-püspök munkásságának ismerőjeként, nem kevésbé Kisfaludy Stróbl Zsigmond művészetének tisztelőjeként (akivel baráti kapcsolatba került), továbbá a szentesi katolikus egyházfelekezet világi elnökeként személyes kudarcként, presztízavesztésként élte meg a városi képviselő-testület döntését. Pedig valójában csak arról volt szó, hogy figyelmen kívül hagyta a szentesiek lokálpatrióta érzéseit, amely az adott ügyben arra sarkallta őket, hogy védelmére keljenek első, s még romjaiban is tetszetős ártézi kútjuknak.

Szentes. Varmegyeihaza.

Megyeháza a diszkúttal

Kossuth tér és Kossuth utca

Dr. Cicatricis Lajos volt főispánt, örökös felsőházi tagot, az egyik legbefolyásosabb helyi konzervatív politikust (aki ekkor már közel járt 70. életéhez) szintén megkérdezték a szoborügyről. Válasza a következő volt:

„Valóságos kultúrbotránynak tartom, ami Horváth Mihály szobrával történt. Mindenki rajtunk fog nevetni, hogy egy világhírű szobrászművész művéért nem voltunk hajlandók egy elhagyott állapotban lévő ártézi kutat áthelyezni.

Jól emlékszem, annak idején én gyűjtöttem össze a garasokat innen is, onnan is a szobor költségére. Az Erzsébet térre szántuk a szobrot, oda is lett méretezve, de közbe jött a Hősök szobra, és az került az Erzsébet térre. Egy ilyen impozáns szobornak tér, levegő kell, nem pedig olyan kis hely, mint a Luther tér. Ne áltassuk magunkat, Szentesnek egyetlen alkalmas tere a Kossuth tér, ott van a helye a Kossuth szobornak is, a Horváth Mihály szobornak is.” Vagyis a Horváth M. szobor felállítása és a díszkút megmentése ügyében folyó küzdelemnek még közel sincs vége – sugallta a fenti nyilatkozat.⁵⁴

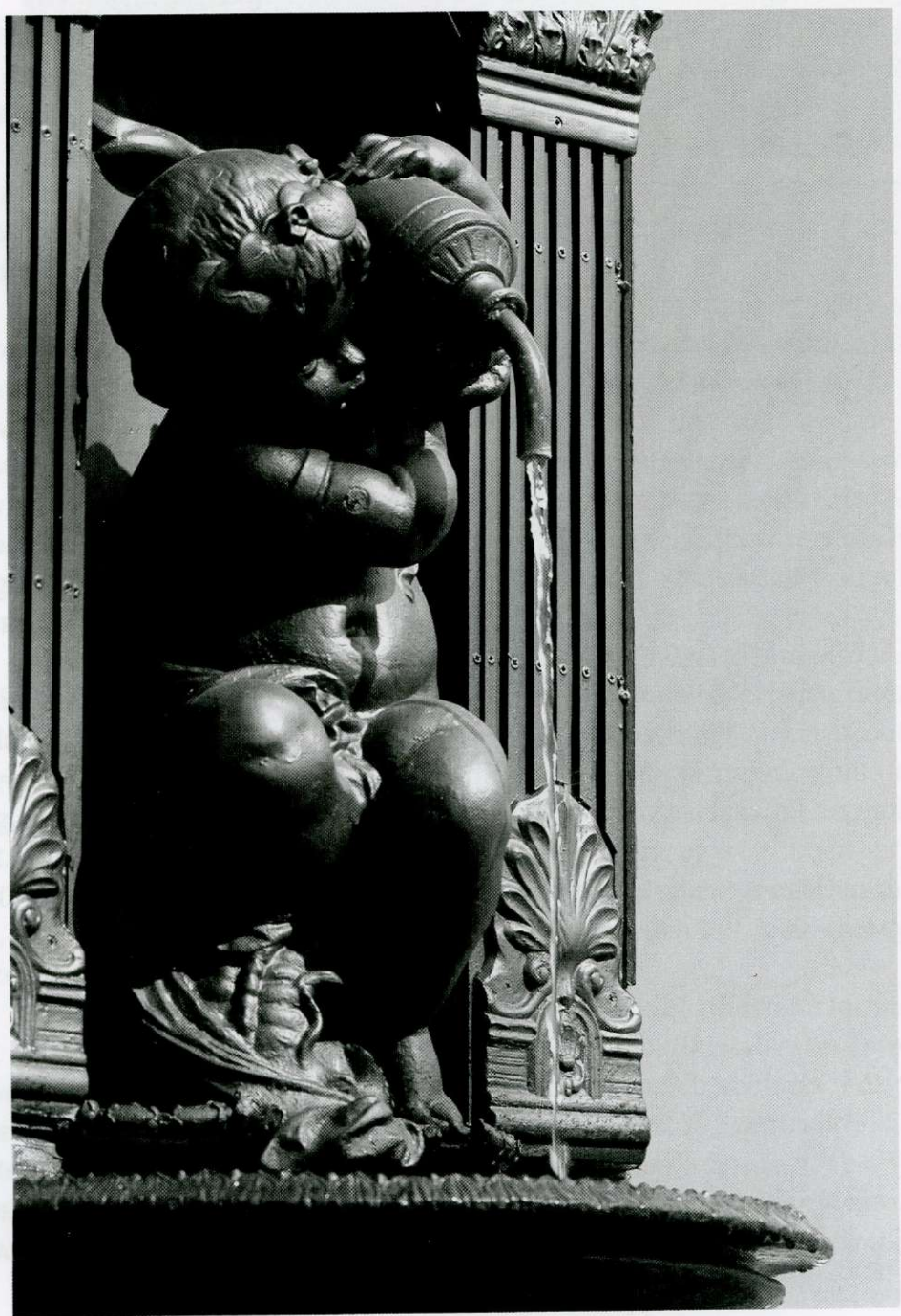
A szobrok felállítása körüli vita felkeltette a lakosok érdeklődését, kíváncsiságuk azonban nem az új alkotásokra, hanem elsősorban a főtéren omladozó ártézi kútra irányult. Híre terjedt ugyanis, hogy a kút szobrait *Auguste Rodin (1840–1917)*, a világhírű francia szobrászművész mintázta még fiatal korában – 1884 körül – amikor díszítőszobrászattal foglalkozott. A helyi újság beszámolója szerint napról-napra egyre többen járták körül a kutat, hogy a rajtalévő feljegyzésekből az eredetét megállapíthassák. A legtöbben azt keresték, hogy vajon rajta van-e a kút felépítményén a szobrokat mintázó művész kézjegye.

A nagy érdeklődésre tekintettel az Alföldi Újság munkatársai kutatást végeztek az ügyben, s a *„rendelkezésre álló feljegyzésekre és más adatokra”* hivatkozva közzétettek egy történetet, amelyben elmesélték a Kossuth téri ártézi kút felépítményének útját Párizstól Szentesig. Tudni vélték, hogy *„1886-ban Horváth Gyula, a képviselőház alelnöke és az ármentesítési ügyek kormánybiztosa kalauzolása mellett, Szolnoktól – vonat hiányában a Tiszán – hajóval Szentesre érkezett Madame Adam,*

⁵⁴ CSML SZL Közgyűlési jgyk. 277/1930. szept. 26.; Szentesi Hírlap, 1930. szept. 27. 4. o.; szept. 28. 3–4. o.

*A díszkút főszobra: Mercur botot tartó félmeztelen nőalak
(Fotó: Vidovics)*

*A diszkút egyik melléksobra: vizet öntő meztelen, pufók gyermek (puttó)
(Fotó: Vidovics)*

az ismert francia író, aki Magyarországról nagy útleírást és ismertetést írt. Adam asszonyt – akinek kíséretében volt Lesseps Ferdinánd is, a Panama-csatorna egyik építője – nagy ünnepségekkel fogadta a város. Az író három napig volt Szentesen, végigjárta a várost, megtekintette az előző esztendőben elkészült Kossuth téri ártézi kútát, amelyet francia vívmánynak tartott, ezért azt ajánlotta, hogy helyezzenek el a kút fölé egy díszes felépítményt. Mindjárt el is mondta, hogy az egyik híres francia szobrászművész elkészített egy párisi palota kertjében lévő kúthoz egy szobrokkal díszített művészi felépítményt, amit azonban nagyra méretezett, így a kis párisi palotakertben nem tudták elhelyezni. Sarkadi Nagy Mihály polgármester megvásárolta a város nevében a felépítményt, ami 10 000 pengő körüli összegbe került. A különös véletlen folytán, tovább mint egy évig a francia határon feküdt az ágyúfémből készült felépítmény, mert a francia hatóságok úgy tudták, hogy Szentes Németországban van, és nem akartak a németeknek ágyúanyagot adni. Hosszas diplomáciai tárgyalások és Madame Adam közbelépése után végül sikerült bebizonyítani, hogy Szentes Magyarországon van, mire a küldeményt továbbították.

A felépítmény négy sarkán alul kétsoros francia felirat van (A. Durenne Sommevoire), még nem sikerült megállapítani, hogy a felirat az alkotóművész nevét, vagy pedig az öntőműhely helyét és tulajdonosának nevét jelzi-e. A kutatások most tovább folynak annak megállapítására, hogy a szobrokat valóban Rodin mintázta-e, vagy pedig valamelyik tanítványa. Egyelőre annyi bizonyos, hogy neves francia szobrászművész mintázójára alól kerültek ki a szoboralakok, másként a kitűnő francia író nem hívta volna fel rá a város urainak figyelmét 1886-ban.”⁵⁵

Bátran mondhatjuk, hogy fordulatokban gazdag, érdekes olvasmány a fenti eredettörténet, csak az a nagy baja, hogy ezer sebből vérzik. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy igen kevés köze van a valósághoz. Talán kezdjük ott, hogy 1886-ban nem járt semmiféle francia delegáció Szentesen. Madame Adam (született Juliette Lamber) francia író valóban látogatást tett Szentesen Horváth Gyula társaságában, de nem 1886-ban, hanem 1884. március 23–24-én. Délután hat óra körül érkezett városunkba, s másnap délben továbbutazott Szegedre, vagyis nem igaz a háromnapos vendégeskedés sem. Az előző fejezetekből tudhatjuk, hogy Bányai József

⁵⁵ Alföldi Újság, 1930. szept. 30. 4. o. – Hogyan került Szentesre a Kossuth téri ártézi kút ágyúfémből készült felépítménye c. közlemény.

takarékpénztári igazgató az 1884. július 24-iki igazgatósági ülésen vetette fel egy Szentesen fúrandó ártézi kút tervét, tehát az író nő látogatásakor még semmi nyoma nem volt a főtéri ártézi kútnak, amit megtekinthetett volna.

Madame Adam francia író nő

Megfelel a valóságnak, hogy 1885. augusztus 18-án Horváth Gyula kíséretében 38 fős francia küldöttség érkezett Szentesre, köztük *Lesseps Ferdinánd* mérnök, a szuezi csatorna tervezője és építője, s számos neves író, költő, zeneszerző, festő. De nincs tudomásunk arról, hogy ennek a delegációnak tagja lett volna *Madame Adam* író nő (akit a helyi újság bizonyára régi kedves ismerősként köszöntött volna), vagyis ő nem tehetett ajánlatot a kútszobrok beszerzésére sem. Az új vendégek viszont ki sem kerülhették a megyeháza előtt magasodó kútfúró áll-

ványzatot, s biztosra vehető, hogy a programjukban szerepelt is a készülő ártézi kút munkálatainak megtekintése. A kút mélysége ekkor már meghaladta a 250 métert. Nagyon valószínű, hogy e második francia delegáció valamelyik művész tagja javasolta a város vezetőinek, hogy francia mintára helyezzenek a kút fölé díszes felépítményt. És ugyanő felajánlhatta azt is Sarkadi polgármesternek vagy Zsigmondy mérnöknek, hogy segít egy díszesebb szobormű kiválasztásában és Szentesre juttatásában. Mint tudjuk, utóbb Zsigmondy Béla levelezett a kútszobrok ügyében Franciaországba, valószínűleg a Durenne A. párizsi öntőműhellyel, és nem Adam asszonnyal. (A polgármesteri iratok között nincs nyoma a kútszobrokról való levelezésnek, ami azt jelzi, hogy Sarkadi Nagy Mihály polgármester személyesen nem folyt be a szoborügy intézésébe.)

Nem teljesen fedi a valóságot az a történet sem, hogy a kút szobrai – amelyek alkalmasak lehettek ágyúöntésre – több mint egy évig nem engedték át a francia határon, mert a hatóságok azt hitték, hogy Szentes Németországban van. Már önmagában ez az állítás is kissé gyanús, nem kevésbé Madame Adam diplomáciai közbejárása. Ami bizonyos, hogy a

díszítő szobrokat 1886. október elején rendelték meg a párizsi cégtől, ahonnan november folyamán útnak indították Szentesre. Valóban késtek a szobrok valamennyit, de tény, hogy 1887. május elején már folyamatban volt a talapzatra való fölrakásuk. Vagyis legfeljebb félévig (és nem több mint egy évig) csúszott a megérkezésük, eddig ismeretlen okból.

Az eredet-történet további ellentmondásait nem taglaljuk. Csupán azt jegyezzük még meg, hogy ismerve a mindenkori sajtó szenzációéhségét, hihetetlen, hogy a korabeli szentesi újságok – amelyek minden csip-csup dolgról beszámoltak – ne verték volna nagydobra, miszerint a szentesi díszkút felépítményének alkotója a világhírű Roden mester, vagy valamelyik tanítványa. Bizonyára azt sem hallgatták volna el, hogy mennyi mindent köszönhet a város Madame Adamnak, mintahogyan azt a blamás esetet sem, hogy a francia hatóságok nem ismerik Európa térképét. Márpedig az 1880-as évek helyi sajtója a fentiekről egy árva szóval sem emlékezett meg! Annál több szenzációs részletet „derített ki” (valószínűleg visszaemlékezések alapján) a Szentesi Újság 43 évvel az ártézi kút létesítése után. Talán az elmondottak meggyőzően igazolják, hogy az eredet-történet kifejezés helyett a jövőben helyesebb *eredet-legendáról* beszélni.⁵⁶

A Horvát Mihály Szoborbizottság elnöke a város elutasító határozata ellenére nem adta fel azt az elképzelést, hogy a jeles történetíró szobrát még 1930-ban felavassák az ártézi kút helyén. Október 1-re újból összehívta a szoborbizottságot, azzal a szándékkal, hogy az eseményeket felgyorsítsa. Előljáróban bejelentette, hogy intézkedtek a szobrok Szentesre szállításáról, s leérkezésük után azokat átmenetileg a megyeháza udvarán helyezik el. Ezt követően elmondta, hogy a városi képviselő-testület szeptember 26-diki ülésén, sajnálatos módon megtagadták a főtéri ártézi kút elbontásának kimondását, vagyis nem adták át a Horváth Mihály szobor felállításához kért helyet. Minthogy a szobor leszállítása már folyamatban van, a szobor helyének megállapítása sürgőssé vált. A szoborbizottságnak meg kell tennie a további lépéseket a hely kérdésének kielégítő és megnyugtató elintézése iránt. Csergő alispán erre nézve kérte a bizottság intézkedését.

⁵⁶ Labádi Lajos: Madame Adam francia író nő Szentesen (I–II.) Szentesi Élet, 2009. ápr. 3., ápr. 10. 2. o.

A bizottsági jegyzőkönyv nem tartalmazza a hozzászólók állásfoglalását, ill. a vita menetét, csupán a véghatározatot. A helyi újságok azonban megírták, hogy *dr. Négyesi Imre* polgármester fontos bejelentéseket tett, amelyek jelentősen befolyásolták a díszkút jövőjét. Elmondta, hogy a legutóbbi közgyűlés óta megvizsgáltatta az ártézi kutat, amely megállapította, hogy a kút már kimerülő félben van, napról-napra kevesebb vizet ad, s rövidesen teljesen el fog dugulni. A szakértői vélemény szerint az ártézi kút annyira régi rendszerű, hogy az újrafúrása lehetetlen, a kijavítása pedig többbe kerülne, mint egy új ártézi kút fúratási költsége. Mivel a kút jelen állapotában alig ad vizet, nem felel meg hivatásának, éppen ezért áthelyezése most már nemcsak, hogy akadályba nem ütközik, de kívánatos volna. (A polgármester arról nem szólt, hogy időközben az ártézi kútra kötötték a megyeháza, városháza, bíróság, gimnázium és a Petőfi Szálló vízellátását, ezért csökkent jelentősen a víznyomás.) Négyesi azzal folytatta, hogy ilyen körülmények között a város vagy új ártézi kutat fúrat, s azt megteheti a tér másik felében, vagy máshová helyezi át a díszkutat, ahol vizet is kap.

Dr. Négyesi Imre polgármester

Négyesi polgármester a továbbiakban elmondta azt is, hogy legutóbbi budapesti útja alkalmával megnézte Kisfaludy Stróbl Zsigmond műtermében a Horváth Mihály szobrot, mely valóban rendkívül impozáns művészi alkotás; Szentes város díszére lesz. Ami a Kossuth téri díszkút helyének átengedését illeti, őszintén megmondhatja, hogy eddig nem volt 100%-ban a kút lebontásának híve, mióta azonban szakszerű felvilágosítást kapott, hogy kitisztítása és rendbehozatala szétbontás nélkül nem vihető keresztül, megváltozott az álláspontja, és most már a maga részéről is azon van, hogy teljesíteni kell a szoborbizottság eredeti óhaj-

tását. Végezetül kérte a bizottságot, hogy újólag forduljanak kérelemmel a képviselő-testülethez a szobor számára kijelölt Kossuth téri terület átengedése végett.

Ezután mondták ki a határozatot, amelynek lényege: *„A szoborbizottság az ügy minden részletének beható megvizsgálása és mérlegelése után kimondja, hogy ezúttal is ragaszkodik az eddig elfoglalt azon álláspontjához, hogy a Horváth Mihály szobor a legméltóbban, és úgy a szépeszeti, mint a művészeti szempontoknak is megfelelően a Kossuth téren, és a piactéri ártézi kút helyén lenne elhelyezendő... Ennek a minden szempontot kielégítő megoldásnak nem lehet akadálya a piactéri kút, amely ma annyira megrongálódott állapotban van, hogy úgyszólván hasznavehetetlen, a célnak meg nem felel, a vize el van apadva, és általában a kút felülépítménye oly elhanyagolt állapotban van, hogy annak rendbe hozásáról, és megfelelőbb, bővebb vizű kúthoz való áthelyezéséről úgysis előbb-utóbb a városnak gondoskodni kellene...”* A határozat további részében a szoborbizottság hangot adott azon meggyőződésének, hogy abban az esetben, ha a város képviselő-testülete a Horváth Mihály szobor elhelyezésének kérdésével ismételten foglalkozik, és figyelembe veszi a fent jelzett körülményeket, továbbá azt, hogy a nagy történetíró szülővárosának elsőrendű érdeke fűződik ahhoz, hogy a monumentális szobor megfelelő díszes helyen, a város főterén állíttassék fel. De a város nagy szülöttjének emlékezte iránti mélységes kegyelet és megbecsülés érzése is elsőrendű erkölcsi kötelességévé teszi a város egész közönségének, hogy a megfelelő helyet a város a szoborbizottságtól ne tagadja meg. Mindezek alapján ismételten megkeresik a város képviselő-testületét, hogy ismét foglalkozzon a Horváth Mihály szobor ügyével, s nyomatékosan kérik, hogy a kért helyet engedje át, s e célból a főtéri kút felülépítményének az eltávolításához adja meg a felhatalmazást.⁵⁷

Az ügy sürgősségére való tekintettel, a polgármester 1930. október 10-re rendkívüli közgyűlést hívott össze. A képviselő-testület tisztviselő tagjai az ezt megelőző napon értekezletet tartottak Négyesi polgármester elnökletével, a szoborügy előkészítése végett. A résztvevők magukévá

⁵⁷ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – A Horváth Mihály Szoborbizottság jegyzőkönyve (5, 7/1930. okt. 1.); Szentesi Hírlap, 1930. okt. 2. 3. o. – A szoborbizottság ismét a régi helyet kéri; Alföldi Újság, 1930. okt. 2. o. – Rendkívüli közgyűlést hív össze a polgármester a Horváth Mihály szobor helyének kijelölése végett.

tették a szoborbizottságnak azt a megismételt kérését, hogy a Horváth Mihály szobrot a Kossuth téren az ártézi kút helyére állítsák fel. Megállapodtak, hogy a polgármester ilyen irányban tesz majd javaslatot a közgyűlésnek.

Az értekezleten Cseuz Béla műszaki tanácsos elmondta, hogy a polgármester megbízásából október 3-án Budapesten tárgyalt a Zsigmondy Kútfúró Vállalattal, amely annak idején fúrta a Kossuth téri ártézi kutat. A kút kijavítására azt a véleményt adták, hogy a régi rendszerű kút vízbőségének a megjavítása kompresszoros módszerrel lehetséges, de azzal is csak 50%-os eredmény érhető el, a költsége pedig 3000 pengő. A tájékoztató nyomán az a vélemény alakult ki, hogy ilyen körülmények között nem érdemes a kutat kijavíttatni, annál kevésbé, mivel a kút mészke felépítményének rendbehozatala további 2500 pengőbe kerülne, ilyen nagy költséget pedig a kútra költeni aligha érdemes.⁵⁸

Cseuz Béla műszaki tanácsos

Az előzményekből már sejteni lehetett, hogy a rendkívüli közgyűlésen két fő érvet fognak hangsúlyozni a szoborpártiak: egyrészt a kút leromlott, hasznavehetetlen állapotát, másrészt a kegyeleti szempontot, úgy állítva be a dolgot, hogy Szentes város szegyen szemre nem akar helyet adni a város nagy szülöttje szobrának.

A rendkívüli közgyűlés nagy érdeklődés mellett, feszült légkörben zajlott le. A 80 fős képviselőtestületből jelen volt 73 tag, jelezve az ügy fontosságát. „Izgalmaktól túlfűtött hangulatban tartották meg Szentes város képviselőtestületének

tegnap délelőtti rendkívüli közgyűlését, /.../ amelyen sokszor olyan izgalmas volt a hangulat, hogy a polgármester csak a legnagyobb nehézséggel

⁵⁸ CSML SZL Polgármesteri ir. 4280/1938. alapszám – Cseuz Béla műszaki tanácsos jelentése a polgármesterhez (1930. okt. 9.); Szentesi Hírlap, 1930. okt. 10. 4. o. – Ma döntenek a szoborügyben.

biztosíthatta a tanácskozás menetét...” – írta másnap az Alföldi Újság. Hasonló megállapításokat tett a Szentesi Hírlap is, amelyik így fogalmazott: „... Gyűlés előtt és alatt izgatott tárgyalások folytak, a szenvedélyek, mint a tenger hullámai, magasra csaptak, és szinte elborítással fenyegették a város hajóját...”

Városháza, a parázs viták színhelye

Dr. Négyesi Imre polgármester nyitotta meg a közgyűlést, majd szó-
 kás szerint megkérdezte, hogy felolvasottnak tekintik-e a múlt ülés jegy-
 zőkönyvét. Általában „igen” szokott lenni a válasz, most azonban egy-
 szerre ketten is kérték – dr. Vajda Antal ügyvéd és Gilicze Antal reformá-
 tus lelkész – a jegyzőkönyv szoborüggyel kapcsolatos részének felolvasá-
 sát. Ez negyed óráig tartott; senkinek nem volt észrevétele. Dr. Lakos Ist-
 ván főjegyző ismertette a Horváth Mihály Szoborbizottság átiratát, amely
 szerint továbbra is ragaszkodik korábbi álláspontjához, miszerint a törté-
 netíró-püspök szobra csakis a Kossuth téren, a mostani díszkút helyén
 állítandó fel. Ezt követően felolvasta Cseuz Béla jelentését az ártézi kút
 műszaki állapotáról, ill. a felújítás várható költségeiről. Végezetül előter-
 jesztette a polgármester határozati javaslatát, amelynek lényege: Mondja
 ki a képviselő-testület, hogy elrendeli a Kossuth téri ártézi kút azonnali
 lebontását, a felszabaduló helyet pedig átadja a Horváth Mihály szobor

részére. Utasítsa a polgármestert a kút kő- és vas alkatrészeinek leggon-
dosabb elraktározására. A kút új helyéről és mikénti felállításáról a testü-
let egy későbbi időpontban fog határozni. A főjegyző kérte a polgármester
határozati javaslatának egyhangú elfogadását.

Kezdetét vette a vita. Az első felszólaló *dr. Vajda Antal* volt, aki
kérte a polgármesteri javaslat elutasítását. Továbbra is azon az álláspon-
ton maradt, hogy az ártézi kutat a helyén kell hagyni, a Horváth Mihály
szobrot pedig a Luther téren kell felállítani. A továbbiakban kifejtette,
hogy a városi autonómia legnagyobb fokú megsértését látja abban, ami a
szobor felállításával kapcsolatban történik. Lehetetlen dolog, és a községi
törvény rendelkezéseivel is ellenkezik, hogy egy és ugyanazon ügyet rö-
vid két héten belül újra a képviselő-testület elé hozzanak azért, hogy az
egyszer már meghozott határozattal szemben homlokegyenest ellenkező
határozatot provokáljanak. Ez ellen határozottan tiltakozik, mert erkölcsi-
leg veszélyesnek tartja, és mert precedenst teremthet. Egyébként fenntart-
ja régi álláspontját: a Kossuth téren csak Kossuth Lajos szobrát helyezték
el, hisz van ő olyan nagy alakja a világtörténelemnek, hogy megérdemel-
jen egy külön teret. A díszkút pedig műemlék, Szentes egyik nevezetessé-
ge, nem szabad hozzányúlni. A kút lebontása kegyeletet sértene, mert el-
bontása a kút lomtárba téételét jelenti. Végezetül kijelentette, hogy legjobb
volna, ha a szobrok ügyét egyelőre levennék a napirendről, mert a mai
nyomorúságos idők nem alkalmasak szoborleleplezési ünnepekre,
bankettezésekre. (Megállapításait a képviselők általános helyesléssel fo-
gadták.)

A következő felszólaló *dr. Cicatricis Lajos* volt, aki a polgármesteri
indítvány mellett érvelt. Szembeszállt azzal a felfogással, hogy erkölcsi-
leg megengedhetetlen a szoborügy újbóli tárgyalása. A községi törvény
tényleg kimondja, hogy egy és ugyanazon ügyet nem lehet hat hónapon
belül ismét napirendre tűzni, csak hogy nem lehet ezt a szabályt egészen
mereven kezelni. A mai idők csakugyan nem alkalmasak ünnepekre.
Várna is tavaszig a leleplezéssel, ha garanciát vállalna valaki, hogy ta-
vasszal már jobb lesz a helyzet. Ha ma kellene elhatározni egy szobor
elkészítését, ellenezné. De most arról van szó, hogy elhelyezzék azt a
szobrot, melyet országos gyűjtés létesített. Patetikus szavakkal méltatta
Horváth Mihály érdemeit, kijelentve: – Ha ezt a szobrot nem adjuk át
rendeltetésének, lábbal tiporjuk a szent emlékeket. Kérdezem – mondta

Cicatricis –, hogy Horváth Mihály nem érdemli-e meg, hogy a Kossuth téren kapjon a szobra helyet, annak a férfiúnak a szobra mellett, akivel életében együtt dolgozott, száműzetésében együtt szenvedett, s aki ellen hazafias érzései miatt kimondták a halálos ítéletet. Hát Horváth Mihály alakja a kegyeletben versenyre kelljen Kossuth Lajos alakjával? Ezt még elképzelni is lehetetlen, egyenesen hazafiatlanság. Dr. Vajda Antal nem gondolta meg szavait. Egyébként annak az asztaltársaságnak, mely a Horváth Mihály szobor létesítését elsőnek vetette fel, tagja volt Vajda Antal is, aki most azt mondja, hogy Kossuth szobrával egy térre nem lehet tenni Horváth Mihály szobrát. Egy érzelemvilág választja el Vajda Antaltól – jelentette ki Cicatricis Lajos. Vannak szent kötelességek, melyet lábbal tiporni nem szabad. Égbekiáltó kultúrbotrány volna, ha nem bontanák le a Kossuth téri kutat, hogy méltó helyet biztosítsanak a szobornak. Mondandóját a következőkkel zárta: Horváth Mihály emlékét nem lehet lekicsinyelni. Akik hazafiasan érző lélekkel gondolkoznak, meghajolnak a történelmi nagyság előtt, és örömmel elfogadják a polgármester előterjesztését.

Szentes városi tisztkara (1927)
(Középen Négyesi Imre polgármester és Lakos István főjegyző)

Az egykori főispán személyes élű, kioktató hangnemű támadását *dr. Vajda Antal* erélyes szavakkal visszautasította. Egy életet töltött a 48-as szabadságharc eszméinek propagálásában – válaszolta önérzetesen *dr. Vajda* –, *Horváth Mihály* történelmi emlékét rendkívül nagyra becsüli, egyetlen szóval sem kisebbítette le. Ha nem a Kossuth téren, hanem másutt akarja elhelyeztetni a szobrát, azzal nem követett el kegyeletsértést. Amit *dr. Cicatricis* tesz – jelentette ki *Vajda* – az tisztán hangulatkeltés. Továbbra is ragaszkodik indítványához, hogy a szobrot a Luther téren helyezték el, a kutat pedig ne bántsák.

Dr. Péter Ernő ügyvéd azzal kezdte, hogy ő nem szólalt volna fel, ha *dr. Cicatricis Lajos* nem vádolja hazafiatlansággal és kegyeletsértéssel azokat, akik nincsenek vele egy véleményen. Ezt visszautasítva kijelentette, hogy maga is lehetetlennek tartja, hogy egy és ugyanazon ügyet alig két héten belül ismételt a képviselő-testület elé vigyenek. Egyébként a szobor Luther téren történő felállítása nem jelent kegyeletsértést. Indítványozta a polgármesteri javaslat elutasítását, vagyis a díszkút eredeti helyén hagyását.

Cicatricis Lajos szerint félreértették a szavait, távol állott tőle, hogy bárkit is megsértsen hazafias érzéseiben. A kegyeletsértést úgy értette, hogy nem szabad elhalasztani a szobor felállítását, mert az már kegyeletsértés lenne. Ha erősebb kifejezést használt volna, bocsánatot kér *dr. Péter Ernőtől* is.

Nagy figyelem mellett, de még nagyobb viharok közt szólt hozzá az ügyszö *dr. Csergő Károly* alispán – tudhatjuk meg a kortárs tudósítótól. Beszédét azzal kezdte, hogy az ügy újból való tárgyalásának nincs semmi törvényes akadálya, hisz az új közigazgatási törvény lehetővé teszi egyes döntések revízió alá vételét. Ez történik most a múltkori határozattal, amelyen művészi szempontból okvetlenül változtatni kell. Az ügy sürgős, mert már megkezdték a szobor alkatrészeinek leszállítását, gondoskodni kell az elhelyezéséről. Őszintén megvallja, hogy nagyfokú csalódás érte a múltkori és mai vita során. Érthetetlen előtte, hogy amikor egy szép szoborral akarják megajándékozni Szentes városát, és helyet kérnek részére, akkor nehézségekkel találkozunk...

Ideges mozgolódás és nagy zaj támadt az alispán szavaira. – *Ki nem ad helyet? Ott a Luther tér!... A Polgári Leányiskola előtti tér!... –* kiáltották kórusban az izgalomtól felhevült városi képviselők. – *De méltó*

helyet adjanak! – replikázott az alispán. – *Ez a méltó és minden tekintetben alkalmas hely egyedül a Kossuth tér!*

Az alispánt megdöbbsentette a nem várt fordulat, és szemrehányó hangon azzal folytatta beszédét, hogy amikor a szobrot felajánlották, méltán elvárhatták volna, hogy alkalmas helyet biztosítanak a felállítására. Elképzelhetetlen előtte, hogy miért támasztottak nehézségeket. A kút nem lehet az oka, hisz a vize elapadt, hasznavehetetlen. A piac sem lehet, hisz a területe nem csökken a szobrok felállításával. Tehát a kút és a piac is csak ürügy, nem igazi ok. Valami titkos oka lehet a kért hely eddigi megtagadásának...

Az Alföldi Újság tudósítója szerint nagy zaj és izgatott közbekiáltások akasztották meg az alispánt beszédében. Az izgalom aztán végleg úrrá lett a teremben, amikor dr. Csergő Károly kijelentette: – *Ha egyedül maradok is véleményemmel, kijelentem, hogy a tárgyalás, ami itt a múltkor lefolyt és most is folyik, igenis kegyeletsértő Horváth Mihály emlékére...*

További szavait elnyelte a hirtelen feltörő nagy zaj, amiből élesen kisüvített Mátéffy László erős hangja: – *Ilyet az alispán nem mondhat! Vonja vissza! Mégsem járja!...*

A polgármester nagy nehezen rendet teremtett, mire az alispán – látva a nagy felzúdulást – azzal fejezte be beszédét, hogy a legnagyobb tisztelettel van a képviselő-testület és mások véleményével szemben is, csupán azt nem szeretné, ha úgy tünne fel a dolog, mintha nem viseltetnének kellő kegyelettel Horváth Mihály emléke iránt. „*Senkit nem akarok megbántani – fejtegette az alispán –, de úgy tűnik fel a helyzetet nem ismerők előtt, mintha Szentes nem akarna helyet adni Horváth Mihály szobrának. Ismétlem, nem akarok megbántani senkit, és elismerem, hogy nem történt kegyeletsértő ténykedés, de maga az a körülmény, hogy itt küzdeni kell azért, hogy a szobor a méltó helyét megkapja, kifelé úgy tűnik fel, mintha a képviselőtestület Horváth Mihály emléke iránt nem kellő megbecsüléssel viseltetnék.*”

Ezt követően Sebestyén Béla református lelkész emelkedett szólásra, aki kifejtette, hogy nem akarják Horváth Mihály emlékét lealacsonyítani, amikor szobrát egykori szülőháza előtt akarják felállítani. Nem engedhető meg, hogy a vita hevében gyanúsítások hangozzanak el. Gyanúsításnak veszi azt az alispáni kijelentést, miszerint van valami rejtett, titkos oka annak, amiért nem akarják a kút helyére állítani a szobrot. Kérte az alis-

pánt, mondja meg, mi ez az ok. Ugyanis nem lehet sem egyeseket, sem testületeket gyanúsítással kitenni annak, hogy a későbbi időben bűnbak-képen legyenek odaállíthatók. Csergő alispán azonnal válaszolt: – Nem tudja azt a bizonyos titkos okot, ha tudná, nyíltan megmondaná. Egyéb-ként távol állt tőle, hogy bárkit is meggyanúsítson.

Koncz István képviselő vállalkozott arra, hogy megmondja azt a bizonyos okot. Ez pedig az, hogy a szentesiek olyan nagy tisztelői Kossuth Lajosnak, hogy csak az ő szobrát akarják látni a város főterén.

Kalpagos Szabó Imre szerint nem teljes a polgármester határozati javaslata, mert ha kimondanák az ártézi kút elbontását, meg kell határozni azt is, hogy hová lesz felállítva. A főjegyző azt válaszolta, hogy erről később fognak határozni.

Kőteleki Nagy Imre titkos szavazás elrendelését kérte. A polgármester elmagyarázta, hogy ilyen esetben nincs helye a titkos szavazásnak. A vitát berekesztette, s felállással történő szavazást rendelt el. Eredmény: a polgármesteri javaslat mellett 48, dr. Vajda Antal elutasító indítványa mellett pedig 25 képviselő szavazott. Vagyis határozatilag kimondták a Kossuth téri díszkút felépítményének azonnali elbontását, az így felszabadult helyet pedig átengedték a Horváth Mihály szobor felállítási helyéül. A polgármestert utasították a kút kő és vas alkatrészeinek „legkörültekintőbb” elraktározására. Kimondták továbbá, hogy a kút felállításának új helyéről a testület később fog határozni.⁵⁹

A rendkívüli közgyűlés utáni napon megjelent egy lírai hangvételi búcsúztató írás az Alföldi Újságban, *Sírt az öreg kút...* címen. A szerzője nincs feltüntetve, de gyaníthatóan a díszkút legharcosabb védelmezője, dr. Vajda Antal írhatta, akit szépíróként is ismerhettek a szentesiek; – lapszerkesztő bátyja (Vajda Ernő) pedig helyet adott neki közösen alapított újságjukban. Ha tévednék is a szerző személyét illetően, a nosztalgikus búcsúsorok érdeemesek arra, hogy e füzetben fennmaradjanak.

⁵⁹ CSML SZL Közgyűlési jgyk. 297/1930. október 10. Rendkívüli közgyűlés; Alföldi Újság, 1930. okt. 11. 3–4. o. – Izgalmas vita után a képviselőtestület a Kossuth téri ártézi kút lebontása mellett döntött; Szentesi Hírlap, 1930. okt. 11. 1–2. o. – Mégis a kút helyére kerül a Horváth Mihály szobor.

Sírt az öreg kút...

Két színehagyott, kifakult nemzeti zászlót húznak fel a városháza Kossuth téri homlokzatán a zászlótartó rudakra, a nemzeti zászlók azt jelentik, hogy rendkívüli közgyűlést tart Szentes város tekintetes képviselőtestülete a fényesre pucovált parkettes, gipszdiszítéses mennyezetű hatalmas közgyűlési teremben, ahol már gyülekeznek a városatyák. Idelent fityurász az októberi hideg szél, a negyvennégy esztendő ártyús kút körül... A széles köpárkányon néhány veréb ugrabugrál, diadalmas pózban negyvennégy esztendő óta kecsesen áll – szinte lebeg – az ágyúfémből öntött női alak a »felépítmény« tetején. Patina fedi a tátott szájú harcsát, korsót tartó kövérhúsú gyerekangyalok testét, a párkányt, amelyre valamikor a harcsaszájából, korsóból dült a víz, hogy aztán csipkés vízfátyol formájában váljon meg a párkány szélétől, és úgy zuhanjon a medencébe. Patina fedi a párkány alatt lévő négy, csücsörített szájú pajkos angyal pufók képét is. (Ha Pesten volna ez a kút, a Műemlékek Országos Bizottsága vigyázna rá, mint a két szemére.) Bágyadtan, haldoklón csurog a víz az egyik angyal tátott szájú harcsájából, de egyszer csak – mintha visszafelé haladna az idő negyvennégy esztendőt – minden csőnyíláson vad erővel, fiatalos csobogással vastag vízsugarak buggyannak ki, vizet okádnak a harcsaszájak, zúdul, ömlik, dül a víz az angyalok korsójából is a párkányra, ahonnan pajkos ívekben fröccsen a báméskodó ruhájára... A felső négy nyílás friss vízzuhataga csipkés vízfátyol formájában omlik le a medencébe, hogy összeolvadjon az alsó négy pufók angyal összezsúcsörített szájából kilövő sugarakkal. Így éledt fel, így frissült fel tegnap reggel nyolc órától fél tízig az »öreg« kút. Mintha csak érezte volna, hogy odafele a fényes parketten, gipszmintás mennyezetű hatalmas teremben tisztos közéleti férfiak most ítéltek halálra... Még egyszer, utoljára kisírta magát...⁶⁰

⁶⁰ Alföldi Újság, 1930. okt. 11. 6. o. – Sírt az öreg kút...

Kossuth tér a diszkúttal

A diszkút a lebontás előtt (Kováts Károly festménye)

KÍSÉRLET A FŐTÉRI KÚT MEGMENTÉSÉRE

A díszkút védelmezői nem adták fel a küzdelmet. Számos képviselő fellebbezést nyújtott be az október 10-diki döntés ellen, kérve a vármegyei törvényhatósági bizottságot, hogy semmisítse meg a kút elbontását kimondó közgyűlési határozatot.

A fellebbezők között volt *Fábián Nagy András*, aki indokként azt hozta fel, hogy „*törvénytelen a határozat, mert az érvényben lévő közgyűlési ügyrend szerint a határozatokat csak hat hónap eltelte után lehet megváltoztatni. Ettől eltekintve a jogrend teljes felfordulására vezetne, ha a közgyűlési határozatokat úgy lehetne napról napra változtatni, mint a fehérneműt*” – érvelt a képviselő. A következő indoka így szólt: „*Kegyeletet sért a határozat, mert a szóban forgó kút egyik büszkesége Szentes városának, történelmi dokumentuma a város akkori képviselői magas gondolkodásának, amelyet nekünk, utódoknak kegyelettel és büszkeséggel kell megőrizni, mert az a magasztos gondolkodás figyelmeztet bennünket a mi kötelességeinkre a jövőendő nemzedékkel szemben.*” Végül a fellebbezés harmadik indoka szerint „*Kultúrát gyaláz meg a határozat, amely Szentes város egyik legszebb közalkotását egyszerűen lomtárba akarja hajítani, szentségtelen kézzel csákány alá akarja dobni azt a kútszobrot, amelynél szebb alig akad Magyarországon.*”⁶¹

Közös fellebbezést adtak be *Mátéffy László*, *Budai Bálint*, *Hoffman Sándor* és *Csúcs Károly* városi képviselők, kérve a megyétől a „*közérdekre sérelmes határozat hatályon kívül helyezését*”. Beadványuk elején felidéztek, hogy közel ötven évvel ezelőtt Szentes város közönsége elhatározta, hogy szomorú közegészségügyi viszonyainak feljavítása érdekében, de a többi közületnek is példaadásul megfúratja az Alföldön a második ártézi kutat. Ez által országos viszonylatban is olyan kezdeményező lépést tett, melynek következménye lett az ország többi városainak és községeinek hasonló elhatározása. „*Ennek folyamánya az ország közegészségi állapotának feljavulása, az eddig kiirthatatlannak látszó váltóláznak (hideglelésnek) teljes megszűnése és a legtöbb fajta gyomor és bélbetegségek számának nagymérvű csökkenése*” – írták a képviselők. A továbbiakban előadták, hogy a sikeres kútúrás után a képviselő-testület elhatározta,

⁶¹ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – *Fábián Nagy András* fellebbezése (1930. okt. 18.)

hogy a város történetében, de országosan is nagyfontosságú létesítmény helyének megörökítésére egy szoborművet készített. Így jött létre az a szoborcsoport, amely immár közel 50 éve hirdetője a közegészségügy javítása nemes eszméjének. *„Ez a szobormű – olvashatjuk a fellebbezésben – amellett, hogy egy fenséges eszmét jelképez, még abban is jeles, hogy azt minden műértő, aki látta és bírálta, elsőrendű művészi alkotásnak minősítette, s az ország ily nemű alkotásai között a legelsőkhöz tartozónak jelentette ki.”* Ezek szerint tehát – vonták le a következtetést a fellebbező városatyák – ez a lerombolásra szánt szobormű hármassal jelentőséggel bír: 1. hirdetője a közegészségügy érdekében folytatott üdvös működésnek; 2. elismerten elsőrendű művészeti alkotás; és 3. történelmi emléke annak a helynek, ahol a közegészségügy érdekében létesült a nagy alkotás. És most ennek a műalkotásnak meg kell semmisülnie; de miért? *„Azért egyedül, mert a polgármesteri jelentés szerint a Horváth Mihály szobor alkotójának művészi véleménye alapján pont az a hely felel meg legjobban annak a célnak, hogy az általa alkotott szobor Szentesen elhelyeztessék. Ezért kell tehát megtörténnie annak a példátlanul álló kultúrbotránynak, hogy egy műemlék megsemmisüljön.”* Kéri a vármegye bölcs döntését.⁶²

Dr. Vajda Antal négy, sűrűn gépelt oldalon nyújtotta be fellebbezését a kútügyben. Beadványának első részében ő is azt taglalta, hogy törvényesen született-e a vitatott közgyűlési határozat. A szoborügy gyors újratárgyalása a községi törvény alapján is támadható, de van egy másik törvény, amely ugyan nincs írásba foglalva, de van olyan erős, mint az írott törvény: a józanész, a közéleti és közigazgatási morál törvénye. Ez súlyosan sérült azzal, hogy alig két hét elteltével, élve a nyomásgyakorlás különböző eszközeivel, felülírták a korábban törvényesen meghozott határozatot. De törvénybe ütközik az okt. 10-diki rendkívüli közgyűlés határozata azért is, mert nem névszerinti szavazással született a döntés. Pedig vagyontárgyak megsemmisítése, elidegenítése, terhes szerződés vagy egyesség kötése esetén kötelező a névszerinti szavazás. A határozat a kút felépítményének lerombolásáról szól. A kútszobor – ha a határozat jogerőre emelkedik – lomtárba kerül. Ez a szobor annak idején beszerzési összegében is meghaladta azt az összeget, amit a törvény megszab a név-

⁶² CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – Mátéffy László és társainak fellebbezése (1930. okt. 19.)

szerinti szavazáshoz. A felépítmény lerombolása egyet jelent annak megsemmisülésével. „Mert nagyon jól ismerjük a közigazgatásban az »egyelőre« szó jelentőségét. Ha ezt a szobrot onnan elmozdítják, az többé szobor nem lesz, hanem ócskavas” – jósolta meg Vajda Antal. Majd feltette a kézenfekvő kérdést: – Ha valamikor valóban újra felállítanák a kútat, mennyibe kerül ez a lebontás és felállítás? Kinek a pénzéből fog ez történni? Miből fedezik ezt az összeget azok, akik most könnyelműen lerombolnak egy közvagyon tárgyat? „Hiszen Szentés városa most olyan szegény, hogy még az igen tekintélyes adósságának kamatait fizetni sincs pénze, ezt a pénzt is kölcsön kell, hogy vegye... Hát szabad ilyenkor lerombolni meglévő vagytonokat?... De ha a városnak milliói volnának is, szabad-e a város meglévő vagytonát, gyönyörű közalkotását – mely elődei büszkesége, kultúrérzékének világraszóló tanúbizonysága volt – pusztaszeszélyből megsemmisíteni?” – sorolta kérdéseit dr. Vajda.⁶³

A fellebbezések benyújtása azt is jelentette, hogy egyelőre nem kezdhették meg a díszkút elbontását, s ebből kifolyólag nem kerülhetett sor a Horváth Mihály szobor felállítására sem. Néma időt nyertek a kút védelmezői. A város lakói izgalommal várták a fejleményeket.

A megyei kisgyűlés – amelynek feladata volt a megyegyűlés napirendjének összeállítása, előzetes megvitatása, ill. a határozati javaslatok megszövegezése – az 1931. január 14-diki ülésén tárgyalta a szentesi díszkút ügyében beadott fellebbezéseket. Az előadói előterjesztés után dr. Szeder Ferenc János földbirtokos, országgyűlési képviselő kért szót, és indítványozta, hogy mielőtt érdemi határozatot hoznának a fellebbezések ügyében, kérjék fel a Műemlékek Országos Bizottságát annak megállapítására, hogy a főtéri ártézi kút díszes felépítménye bír-e műemléki jelleggel.

Dr. Szeder Ferenc János

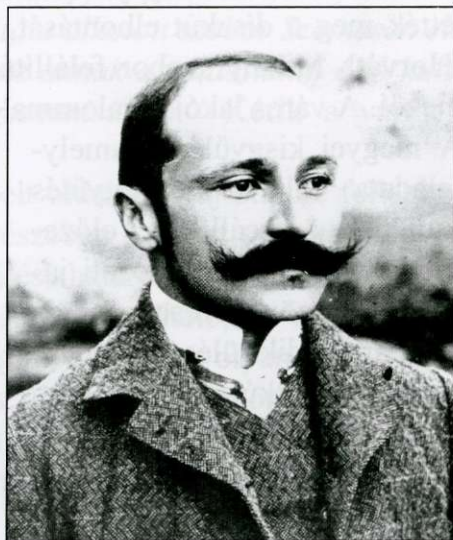
⁶³ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – Dr. Vajda Antal fellebbezése (1930. okt. 20.)

Ezt követően *dr. Cicatricis Lajos* emelkedett szólásra, és részletesen elmesélte a Horváth Mihály szobor létrejöttének történetét, hosszasan taglalva, miért az ártézi kút helyére akarják felállítani a szobrot. E monumentális alkotással össze sem lehet hasonlítani az ártézi kút felépítményének szobrát, melyet a maga részéről nem tart műemlék. „*Ha a kútnak volna vize, a szobormű a felépítménnyel együtt még tarthatna igényt a helyben maradásra, így azonban – elapadt vizű kúttal – teljesen értelem nélküli és hasznavehetetlen objektum a jelenlegi helyén*” – fejtegette nagy hévvel Cicatricis. Végül kérte a kút elbontását kimondó városi közgyűlési határozat megerősítését.

Dr. Csergő Károly alispán osztotta az előtte szóló álláspontját, mindamelllett a „közmegnyugvás érdekében” jónak tartaná a műemléki szakemberek véleményének kikérését, ezért támogatta Szeder Ferenc János indítványát.

Böszörményi Jenő

Ónodi Szabó Lajos

Az elnöklő *dr. Farkas Béla* főispán szintén pártolta a Szeder-féle kezdeményezést. Őt követően *Böszörményi Jenő* református lelkész, megyei képviselő ismertette álláspontját. Ennek lényege, hogy egy téren csak egy szobornak kellene állnia, így meg kell fontolni a Horváth Mihály szobor helyének kijelölését. A városban számos egyéb tér van, ahová kerülhetne. Megjegyezte még, hogy ha a főtéri kút csövezetékéről leválaszta-

nák azt az öt nagy létesítményt, amely az ártézi kúttól kapja a vizét, akkor a kút ismét bővebb vizű lenne, nem lenne kitéve az elapadás veszélyének. Ő is támogatta a Szeder-féle indítványt. Felszólaltak még *dr. Rásonyi Papp Pál* és *Ónodi Szabó Lajos* megyei képviselők, akik azt javasolták, hogy a Horváth Mihály szobrot tegyék a főtér másik felébe, így a díszkút is megmaradhat. Ők is helyeselték műemlékes szakértők véleményének kikérését. A főispán a vitát berekesztette, s Szeder Ferenc János indítványát a kisgyűlés határozati erőre emelte.⁶⁴

A határozat értelmében Csergő alispán nyomban levelet intézett a Műemlékek Országos Bizottságához (MOB), kérve szakértők kiküldését az ártézi kút szobrainak megvizsgálásához, ill. a felépítmény művészi értékének megállapításához. Mellékelte az ártézi kút létrejöttének történetét, jelezve, hogy egyes feltételezések szerint a kút szobrai *Rodin*, a világhírű francia szobrászművész mintázta. Egy hónap elteltével levél érkezett a MOB elnökhelyettesétől, amelyben kért egy fényképet a kútszoborról, mert könnyen lehet – írta az alelnök –, hogy szakértők kiküldése nélkül is, a fényképről is megítélhető a szobornak műemléki jellege, vagy annak ellenkezője. Ha ez nem sikerülne, akkor még mindig igénybe vehető a szakértők helyszíni szemléje.⁶⁵

Nem volt elegendő a fényképes vizsgálat, ezért a MOB *Schulek János* műépítésszt és *dr. Szőnyi Ottó* történészt küldte ki a helyszíni vizsgálat megtartására (a vármegye költségére). A kiküldöttek szakmai felkészültségéhez nem férhetett kétség. *Schulek János* (1872–1948) a Halászbástya tervezőjének, *Schulek Frigyesnek* (1841–1919) a fia volt, aki maga is építészetet tanult, s apja irodájában volt tervezőmérnök, a Halászbástya építésvezetője. Később a Fővárosi Iparrajziskola tanára, a MOB építésze, a Magyar Mérnök- és Épí-

Schulek János

⁶⁴ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – 14/1931. jan. 14. Kisgyűlési jegyzőkönyv

⁶⁵ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – Dr. Csergő Károly alispán levele a Műemlékek Országos Bizottságához (1931. jan. 14.); a MOB elnökhelyettesének levele (47/1931. febr. 20.)

tész Egylet ügyvezető igazgatója. Több kiemelkedő műemlék helyreállítását vezette (pl. Mátyás templom, visegrádi vár). Szőnyi Ottó a MOB előadójaként vett részt a szakértői delegációban.⁶⁶

A fővárosi szakemberek 1931. június 5-én (péntek) délelőtt érkeztek Szentesre. Csergő Károly alispán, Dobay Andor vármegyei főjegyző és Cseuz Béla városi műszaki tanácsos kíséretében megvizsgálták a kút felépítményét, áttanulmányozták a kútra vonatkozó feljegyzéseket és tervrajzokat, majd közölték, hogy szakvéleményüket előbb a bizottság teljes ülése elé terjesztik. Írásos véleményt majd a MOB készít az ő jelentésük alapján. (Vagyis a kisgyűlés végleges döntése csak szeptemberben volt várható.)⁶⁷

A MOB teljes ülése június 6-án, a végrehajtó bizottsága pedig június 18-án tárgyalta a szentesi ártézi kút felépítményének ügyét, majd összeállították szakvéleményüket. Ennek főbb megállapításai a következők: – Az első ártézi kút fúrásának emlékére állított kútszobormű *nem tekinthető műemléknek, és ennél fogva helyéről elmozdítható és máshova áthelyezendő.* A műemlékekről és azok gondozásáról szóló 1881. évi XXXIX. tc. értelmében ugyanis csak olyan építmény és tartozéka tekinthető műemléknek, amely egyrészt történeti vagy művészeti emlék becsével bír, másrészt a vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy mint műemlék fenntartandó. „*A szentesi kútszobormű csak az ártézi kút fúrásának történeti emléke gyanánt jöhet szóba. Ez azonban magában a műemlék ismertetőjeleit ki nem meríti, mert már művészeti emlék becsével nem bír, és ami a legfontosabb, a vallás- és közoktatásügyi miniszter nem nyilvánította műemléknek.*” A szakértők megállapítása szerint a szobormű azért nem rendelkezik a művészeti emlék becsével, mert kitűnt, hogy a sok felőlten állítással szemben a szobor anyaga nem bronz, hanem öntöttvas, és a századforduló körül éppen azért kellett bemázolni, hogy a rozsdásodás miatti pusztulástól megóvják. „*Az is kétségtelenül kitűnt, hogy az egész szobormű tucatáru, mely egyes raktáron tartott darabokból állított össze, ügyesen és finom franciás ízléssel, de nem erre az egy esetre készült mű, mert akkor az öntőnek a neve nem négyszer fordulna elő raj-*

⁶⁶ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – MOB levél (145/1931. ápr. 27.); Révai Új Lexikona XVI. köt. Szekszárd, 2005. 598–599. p. Schulek Frigyes és János szócikke.

⁶⁷ Alföldi Újság, 1931. június 6. 2. o. – A Műemlékek Országos Bizottsága megvizsgálta a Kosuth téri ártézi kutat.

ta.” A szakvélemény a következő – jövőbe mutató – megállapítással zárul: „Ez okok alapján a szentesi kútszobormű műemléki jellegének ügye már tisztázva volna. Hogy azonban a kérdés jogi oldalán kívül a méltányosság szempontja is figyelembe vétessék, Bizottságunk szükségesnek tartja még annak felemlítését is, hogy a kútszobormű már úgysem szolgál eredeti rendeltetésének, amennyiben vize nincs. Eggyel több ok arra, hogy a kútszobormű áthelyezhető legyen olyan pontjára a városnak, ahol a víz játékával ismét gyönyörködtetheti a szemlélőt. Ilyennek tartják a szakértők a Széchenyi-ligetet.”⁶⁸

A vármegyei kisgyűlés 1931. szeptember 4-én tűzte ismét napirendre a főtéri díszkút lebontása ellen beadott fellebbezéseket. A tanácskozás igen rövid ideig tartott. Dobay Andor főjegyző felolvasta a Műemlékek Országos Bizottságának szakvéleményét, amelyet a kisgyűlés vita nélkül tudomásul vett, és a fellebbezéseket elutasítva, jóváhagyta a városi képviselő-testület 1930. október 10-én hozott kútbontási határozatát. Az igen tömör, ellentmondást nem tűrő kisgyűlési végzés így szólt:

„Így kellett határozni, mert a kisgyűlés nem látott okot fennforogni, mely indokoltta tette volna a képviselőtestület autonóm hatáskörében, teljesen szabályszerűen hozott határozatának feloldását, illetve megváltoztatását. A fellebbezések azon legfőbb érve, hogy a kút felépítménye műemléki jelleggel bír és kegyeletsértés lenne annak helyéről történő eltávolítása, – szintén megdőlt a Műemlékek Országos Bizottságának fenti szám alatt közölt véleményével, mely megállapította, hogy a felépítmények nemcsak hogy műemléki jellege, hanem még művészi becse sincs. Ilyen körülmények között annál inkább helyesnek kellett a város állásfoglalását tekinteni, mert a határozat sem törvényességi, sem művészi, sem kegyeleti szempontból nem kifogásolható. E határozat ellen további fellebbezésnek helye nincs.”⁶⁹

⁶⁸ CSML SZL Alispáni ir. 3806/1934. alapszám – A Műemlékek Országos Bizottsága szakvéleménye (288/1931. jún. 18.)

⁶⁹ CSML SZL Polgármesteri ir. 4280/1938. alapszám – Kisgyűlési jegyzőkönyv 269/1931. szept. 4.; Alföldi Újság, 1931. szept. 1. 2. o. – Pénteken a Kossuth-téri ártézi kút felépítményének áthelyezéséről tárgyalnak; AÜ, 1931. szept. 5. 2. o. – Mégis lebontják a Kossuth-téri ártézi kutat

A „díszkútnak nincs műemléki jellege, sem művészi becse”

A KÚT ELBONTÁSA

Az 1931. szeptember 4-diki megyei kisgyűlési határozat kihirdetése után nem volt semmi akadálya a főtéri díszkút elbontásának, ill. a Horváth Mihály szobor felállításának. A kialakult gazdasági és politikai helyzetet azonban – világgazdasági válság, a Bethlen-kormány lemondása – a vármegye vezető körei nem tartották alkalmasnak szoboravatási ünnepségek megszervezésére. Eltelt két év, mire újból napirendre került a szoborállítások ügye. Ez összefüggésben volt a szomszédos Csanád vármegye, ill. Csongrád város ajánlkozásával, akik késznek mutatkoztak Horvát Mihály szobrának átvételére és azonnali felállítására. A városi képviselő-testület 1933. szept. 25-én napirendre tűzte az ügyet. A polgármester ismertette az eddigi halogatás okait, majd kijelentette, hogy nincs akadálya a szobor felállításának, hisz a szobor már régen elkészült, és biztosítva van a helye is. Indítványozta, hogy 1934 tavaszára tervezzék be a szoboravatási ünnepséget.⁷⁰

S valóban, 1934. április végén híre terjedt, hogy a város még májusban fel akarja állítani a Horváth Mihály és Kossuth Lajos szobrokat. Mivel a májusi közgyűlés tárgysorozatában nem szerepelt a szoborügy, a kortárs tudósító azt a következtetést vonta le, hogy a régi – 1930-ban megszavazott – hivatalos tervnek megfelelően, a Horváth Mihály szobor az ártézi kút helyére kerül. Vagyis nem lesz újból napirendre tűzve a díszkút elbontásának kérdése. Az Alföldi Újság munkatársa – feltehetően dr. Vajda Antal – felidézte a kút védelmében hozott határozatot, majd az ezt megváltoztató rendkívüli közgyűlési határozatot. Vezércikkében utalt a Műemlékek Országos Bizottságának kedvezőtlen szakvéleményére, s az erre alapozott kisgyűlési végzésre, mely megerősítette a díszkút elbontását kimondó városi képviselő-testületi döntést. A szakértők állásfoglalását nem tudta elfogadni, mégpedig a következő megszívlelendő indokokra hivatkozva: „... *Budapesten azt mondták, hogy a szentesi Kossuth-téri ártézi kút nem műemlék. Hát lehet, hogy Budapesten művészi szempontból nem tartják emléknek, de ez a kút Szentesen és Szentesnek igenis emlék! Még értékesebb és nagyobb emlék, mintha szobrászati szempontból Budapesten esetleg annak tartanák is. Ez a kút megörökítője annak, hogy*

⁷⁰ CSML SZL Közgyűlési jgyk. 207/1933. szept. 25.; Polgármesteri ir. 4280/1938. alapszám – 7623/1933.;

Szentesen már több mint félévszázaddal megelőztek minden más hasonló várost... A szentesi polgárság kultúrérzéke és áldozatkészsége hozta létre ezt a kút. Ez a kút eddig hirdette, hogy a szentesi nép a korát megelőzve áldozott a fejlődésért, a népért, az egészségért. Szentes becsületrendje ez a kút, elődeink jó szellemének és nagyságának hirdetője, emlékműve. Olyan emlék, melyre még évszázadok múltán is büszkének kell lennie Szentesnek. Emlék, melyet büszkén mutogathatunk gyermekeinknek és a városunkba jövő idegeneknek. Önmagát kisebbiti Szentes, ha ezt az emlékművet eltávolítja! Történelmi és erkölcsi igazság, hogy ne várjon meg becsülést az a kor, amely elődei emlékét nem becsüli meg!”⁷¹

Az utolsó tiltakozó felkiáltásnak is felfogható írás süket fülekre talált. A következő hetek tudósításai már arról szóltak, hogy május folyamán megtörténik a Kossuth téri ártézi kút elbontása. Az események különösen felgyorsultak, amikor hivatalosan is bejelentették, hogy június 17-én leplezik le a szobrokat. A sajtó tudósításaiból tudható, hogy 1934. május 22-én (kedden) megkezdődött az ártézi kút felépítményének elbontása. A másnapi tudósításból kiderült: *„A lebontási munkával gyorsan haladnak a mérnöki hivatal munkásai, és egy-kettőre eltűnik a megyeháza elől a szentesi nép áldozatkészségét és felvilágosodottságát hirdető kút. A lebontott felépítményt egyelőre a sóház udvarán raktározzák el.”* Május 27-én már csak egy félmondat olvasható a főtér egykori ékességéről: *„A kút felépítményének eltakarításán is dolgoznak még, azután készül a Kossuth szobor alapzata.”* Említést érdemel, hogy ezekben a napokban a szoborbizottság azon véleményének adott hangot, hogy az elbontott Kossuth-mellszobrot, valamint az ártézi kút a Széchenyi-ligetben kellene felállítani, ennek azonban előfeltétele lenne, hogy a liget vizet kapjon a „stranduszodától”. Erről utóbb már nem esett szó, tehát a díszkút mészkő és szobor felépítménye a városi sóház udvarán (a mai Gyógyfürdő melletti épületben) lett elraktározva.⁷²

⁷¹ Alföldi Újság, 1934. ápr. 29. 1-2. o. – Úgy hírlík c. vezércikk

⁷² Alföldi Újság, 1934. máj. 19. 3. o. – A jövő héten elbontják a Kossuth-téri kút; AÚ, 1934. máj. 23. 3. o. – Megkezdtek a Kossuth-téri kút lebontását; AÚ, 1934. máj. 24. 3. o. – Június 17-én leplezik le a szobrokat; AÚ, 1934. máj. 27. 4. o. – Régi gödörre akadtak az új Kossuth szobor helye alatt

A Horváth Mihály szobor avatása (1934)

A Kossuth Lajos szobor avatása (1934)

Végül a Kossuth téren felállított impozáns szobrok leleplezési ünnepségére 1934. október 21-én került sor. Az országos érdeklődés mellett lezajlott rendezvény vezérszónoka *dr. Lázár Andor* igazságügy-miniszter, országgyűlési képviselő, Szentes díszpolgára volt, aki nagysikerű beszéd kíséretében leleplezte a szobrokat. A fényes ünnepség bizonyára sokakkal elfeledtette, hogy a főtér eddigi ékessége – a díszkút – áldozatul esett.⁷³

Lázár Andor országgyűlési képviselő szoboravató beszéde

⁷³ CSML SZL Közgyűlési jgyk. 8/1935. jan. 17.; LABÁDI LAJOS: Szentes város díszpolgárai (1881–2007) – Dr. Lázár Andor. Szentes, 2008. 111–126. p.; Szentesi Hírlap, 1934. okt. 23. (+ melléklet: Képes Pesti Hírlap, 1934. okt. 23.) – Képes tudósítások a szentesi szoboravatási ünnepségről

A KÚT UTÓÉLETE

Amint emlékezhetünk rá, mivel a díszkút esetleges lebontását a városi közvélemény ellenérzéssel fogadta, megnyugtatóbbul több közbülső megoldási javaslat is megfogalmazódott az illetékesek részéről. Amikor 1929-ben a szobrok alkotói véleményt nyilvánítottak alkotásaik elhelyezését illetően, még nem volt szó a díszkút elbontásáról, csupán arról, hogy a kút a *Kossuth tér közepére* kellene helyezni. Néhány hónap elteltével ezt az elképzelést – a tér zsúfolttá válására hivatkozva – úgy módosították, hogy a kút elbontják ugyan, de az *evangélikus templom előtti Luther téren* újból felállítják. Midőn a lebontási határozat ténylegesen megszületett 1930 őszén, már csak azt mondták ki, hogy: „*Utassák a polgármestert a kút lebontott kő és vas alkatrészeinek a legközelebbi elraktározására, mivel a kút felállításáról később határoznak*”. Ekkor még a múzeumban való elhelyezésre gondoltak. Az 1934-ben bekövetkezett bontás után azonban a korabeli újság arról adott hírt, hogy a lebontott felépítményt egyelőre a *sóház udvarában* raktározták el. Ötleként felvetődött ugyan, hogy az elbontott díszkutat a Széchenyi-ligetben fel kellene állítani, de ebből sem lett semmi.

Már tizenkét éve a sóház udvarán rozsdásodtak a szobrok, amikor 1946 tavaszán ismét felmerült a kút helyreállítása. A Szentesi Lapban a következő rövidhírt olvashatták a szentesiek: „**Felállítják a díszkutat a Ligetben.** A Kossuth-tér díszjele volt valamikor a város első ártézi kútján emelt szobormű és kútmedence, amelyet annak idején Párisból hozatott a város. A díszkutat akkor bontották le, mikor a Horváth Mihály szobrot felállították. Az értékes szökőkút azóta a sóházban rozsdásodik. A kertészeti bizottság tegnapi ülésén elhatározta, hogy az omladozóban lévő kiosk helyén állítják fel, ahol igazán díszjele lesz a ligetnek.”⁷⁴ Sajnos a szép elképzelés megvalósítása elmaradt.

⁷⁴ Szentesi Lap, 1946. márc. 28. 4. o. – Felállítják a díszkutat a Ligetben. A kiosk kerti lakot jelent; nagyjából a liget közepén állt, a múzeummal szembeni sétánynál. Lásd LABÁDI LAJOS-SZATMÁRI IMRE: Szentés régi képes levelezőlapokon. Szeged, 1998. Grimm K. 50. p.

A díszkút felállítását a képen látható kerti lak helyére tervezték (1946)

Három évtizeden át nem lehetett hallani semmit az egykori díszkútról, ill. szobrairól. Jómagam kezdő levéltárosként – 1977 nyarán – láttam a díszkút nagyméretű fotóját, s ettől kezdve kutatni kezdtem a gyönyörű köztéri alkotás létrejöttének körülményeit, ill. azt, hogy hova lettek a felépítmény tartozékai. Szentés első ártézi kútjának történetét viszonylag gyorsan feltártam, hisz a levéltárban rendelkezésemre álltak a legfontosabb források (irat és sajtóanyag). A szobrok felkutatása már nehezebben ment. Azon a nyomon indultam el, hogy a szobrok utolsó ismert tartózkodási helye a volt városi sóház udvara. Mivel a sóház telkét az 1960-as évek elején átadták az épülő Tisztasági Fürdő (ma Gyógyfürdő) részére – amelyet akkor a Csongrád Megyei Vízmű Vállalat üzemeltetett –, arra gondoltam, hogy a kút felépítményének darabjait a Vízmű telephelyén kellene keresni. Ezen a ponton tartottam, amikor találkoztam Terney László városi főmérnökkel, kedves barátommal, akiről tudtam, hogy rendkívül fogékony a helytörténelem iránt. Szóba hoztam a díszkutat. A kérdéseimet még fel sem tehettem, amikor örvendezve újságolta, hogy nem régen előkerültek a kút szobrai, de csak azok, a medence és talapzat kövei nem, sem egyéb fémtartozékok. Jó nyomon jártam, mert kiderült, hogy a szobrok a Vízmű Vállalat berekháti telephelyén voltak elraktározva a fémcsövek között. Laci elmondta még, hogy a kút szobrait beszállították a

városháza udvari raktárába, s hamarosan megtisztogatják és konzerválják őket.

Ettől kezdve többünket folyamatosan foglalkoztatott a díszkút esetleges helyreállításának gondolata. Az anyagi problémákon kívül, számos műszaki-technikai kérdés várt megoldásra. Úgy gondoltam, hogy amíg megszületnek a konkrét elképzelések, talán nem haszontalan dolog tájékoztatni a Szentesi Élet olvasóit arról, amit a Kossuth tér hajdani ékességéről tudni lehet. 1981 januárjában írtam egy terjedelmes cikket *A szentesi díszkút múltja és jövője* címen, amelyet azonban csak erőteljesen meghúzva, kép nélkül közölt le az újság márciusi száma.⁷⁵

Még ugyanebben az évben tanácsi határozat született a kút felállítására nézve. A végrehajtás előkészítéseként engem felkértek, hogy készítsek egy történeti áttekintést a díszkút születéséről, mellékelve a legfontosabb korabeli dokumentumokat, ill. fotókat, képeslapokat. Az összefoglalót *A szentesi díszkút rövid története* címen állítottam össze, a következő zárómonddal: „*A város lakói bizakodva várják a fejleményeket, remélve, hogy a hajdani díszkút születésének 100. évfordulóját már az újjáépített kút körül ünnepelhetik meg!*”

Csorba György tanácselnök a Műszaki Osztályt bízta meg, hogy keressenek alkalmas helyet a felállítandó kút részére. Ez közel sem volt könnyű feladat, hisz a nemrég felújított Kossuth tér nem jöhetett szóba a zsúfoltság miatt. Az erősen lecsökkentett méretű téren ekkor két nagyméretű alkotás állt: a Kossuth-szobor és a szovjet hősi emlékmű, továbbá egy új szökőkút. A Luther teret lefoglalta a másik szovjet emlékmű, és egy szerény küllemű ártézi kút. A Széchenyi-ligetet biztonsági okokból elvetették. A helykeresés folyt tovább.

A Művelődési Osztály kapta feladatul, hogy szerezzen be szakvéleményeket a Szépművészeti Múzeumtól (SZM) és az Országos Műemléki Felügyelőségtől (OMF). *Mészáros Júlia* osztályvezető és *Borsodiné Nedényi Ilona* szakreferens vették kézbe az ügyet, és sikeresen eljárak az említett szakhatóságoknál. A kedvezőbb és alaposabb szakvélemény az SZM részéről érkezett, *dr. Szentlélek Tihamér* főigazgató-helyettestől, 1982. január közepén. Megköszönte a díszkút dokumentációját, majd szakvéleményét a következőkben foglalta össze: „... *A fényképek alapján szobraik nem látszanak Rodin alkotásainak.*

⁷⁵ Szentesi Élet, 1981. március, 4. o. – A díszkút múltja és jövője

*Terney László
városi főmérnök*

*Csorba György
tanácselnök*

*Borsodiné Nedényi Ilona
közművelődési felügyelő*

*Mészáros Júlia
művelődési osztályvezető*

Helyszíni szemlén sem tudnánk megállapítani, ki volt az a francia szobrász, aki a figurákat mintázta. A párizsi várostörténeti múzeumtól kértünk felvilágosítást a Durenne cégről: – milyen szobrászokkal álltak kapcsolatban, volt-e árjegyzékük stb. Ha sikerült valamit megtudnunk, természetesen értesítjük önöket. A fényképekről az is egyértelműen megállapítható, hogy a szobrok, az egykori díszkút történeti értéke mellett még rendelkeznek művészeti értékkel is. Helyreállítása – véleményünk szerint is – helytörténeti, városképi, technikátörténeti szempontok mellett még művészeti értéke miatt is kívánatos.” Bár így nyilatkoztak volna 50 évvel ezelőtt az akkor megkérdezett szakemberek! A kút még mindig eredeti környezetében állna.

A Szépművészeti Múzeum ígéretéhez híven folytatta a kutatást Franciaországban, s 1982. augusztus közepén megküldte magyar fordításban a Jarville-i Musée de l'Histoire du Ferre kimerítő felvilágosítását. *Annette Laumon* művészettörténész szabadkozással kezdte, mondván, hogy a kérdésekre nehéz válaszolni. A megküldött fénykép alapján úgy tűnik, hogy a szoban forgó kútszobor több elem komponense. Ezt követően felsorolta, hogy a birtokukban lévő 1889-es „Catalogue général”-ban – amely a Durenne-műhely minden alkotását ismerteti – mik találhatók. Megállapította, hogy külön-külön több elem megfelel a Durenne-műhely stílusának (pl. a „Mezőgazdaságot” és „Kereskedelmet” szimbolizáló szobrok), de a szentesi szobor egy az egyben nem szerepel az öntőműhely katalógusában. Vagyis a meglévő modellek elemeiből kellett összeállítani. A fotó alapján a mellékalakokat (gyermek, delfin) nem lehetett azonosítani. Végezetül tudatta, hogy a szobrászok nevét a Durenne-féle katalógusok soha nem említik.⁷⁶ Ez a vélemény összeeszengett azzal a Schulek János-féle megállapítással, mely szerint a női főalak „*egy rakatán tartott darabokból állított össze, ügyesen és finom franciás ízléssel*”.

A Szépművészeti Múzeumhoz hasonlóan foglalt állást az Országos Műemléki Felügyelőség szakreferense is – *Bugár-Mészáros Károly* –, azzal a meggyőződéssel, hogy ő számos teljesíthetetlen feltételt szabott. Szakvéleményének lényege: „*A neoreneszánsz kút hazai viszonylatban is az 1880-as évek kiemelkedő alkotása. Áttervezését nem látjuk szerencsésnek, mivel az eredeti harmónia megbontása csak fél sikert eredményezne. Kérjük, próbálják felkutatni a hiányzó darabokat azok útján, akik a szét-*

⁷⁶ CSML SZL Szentes Városi Tanács Művelődési Osztályának iratai: III. 815/1982. jan.

Bugár-Mészáros Károly

szedésnél, vagy a raktározásnál figyelemmel kísérhették azokat... Minél több elem vagy töredék van meg, annál egyszerűbb a helyreállítás. A Kossuth tér áttervezése nem lehet akadály, egy a mainál színvonalasabb történeti állapot rekonstruálásának. A neoreneszánsz (volt) megyeháza vonzza legjobban a neoreneszánsz kutat, ezért új hely szintén csak fél siker lehet. Tehát pontos rekonstrukció és eredeti hely jelenti a helyes megoldást.” Vagyis a szakértő nem kért

mást, mint a díszkútnak eredeti helyén és eredeti formájában történő helyreállítását. Szakmai szempontból igaza lehetett, de teljesen figyelmen kívül hagyta a realitásokat. Nem kért mást, mint azt, hogy a gombhoz varrjunk kabátot. Ez utóbbi kíváncsi meghaladta a város anyagi lehetőségeit, így a díszkút ügye újabb 15 évre lekerült a napirendről.⁷⁷

1996 tavaszán – közeledve a díszkút születésének 110. évfordulójához – újból írtam egy cikket a Szentesi Életbe *A város ékessége volt* címen. Ezúttal leközölték a ragyogó alkotás századfordulón készült fotóját is. A kút történetének felidézése után arról írtam, hogy a 110. évforduló megünneplése az által válhatna igazán méltóvá, ha végre megvalósulna a város egykori ékességének legalább részleges helyreállítása. Korunkban is követni kellene a vásárhelyiek példáját, akik a közelmúltban építették újjá első kútjaikat. Fel lehetne használni tapasztalataikat, segítséget kérve a Zsigmondy Béla Kft-től, amely a szomszédos város kútjainak rekonstrukcióit végezte. Jeleztem, hogy teljes helyreállításra vélhetően továbbra sem gondolhatunk, de részlegesre igen. Leírtam véleményemet is, miszerint a legegyszerűbb megoldásnak azt tartanám, ha némi átalakítással a meglévő, eléggé jellegtelen Kossuth téri szökőkút közepére kerülnének a hajdani díszkút szobrai, emléktáblával utalva helytörténeti jelentőségére. Ezáltal kopottas főterünk bővülne egy látványossággal, mely stílusával illeszkedne a megyeháza, városháza, református nagytemplom és a hamarosan megújuló Petőfi Szálló által bezárt térség múltat idéző hangulatához. Záró gondolatként idéztem a lebontás kapcsán olvasott bölcsességet, amelynek lényege: „*Hinni szeretném, hogy a mai döntéshozók magukénak vallják azt az örök*

⁷⁷ CSML SZL Szentes Városi Tanács Művelődési Osztályának iratai: III. 2502/1981. nov.

történelmi és erkölcsi igazságot, miszerint nem várhat megbecsülést az a kor, amely elődei

*emlékét nem becsüli meg. Ha ezt szem előtt tartják, akkor talán már jövőre visszakaphatja a város mostoha sorsú díszkutját.*⁷⁸

Talán ennek a figyelemfelkeltő írásnak is köze volt ahhoz, hogy a régmúlt teljesítményei iránt fogékony polgármesterünk – *Szirbik Imre* – felkarolta az ügyet, és a képviselő-testülettel egyetértésben úgy döntöttek, hogy a Luther téren, a lebontott szovjet hősi emlékmű helyére kerüljön egy *kútkompozíció*, az egykori főtéri díszkút eredeti szobrainak felhasználásával. Az emlékkút talapzatának elkészítésére *Máté István* csongrádi szobrászművészt kérték fel. 1998. március elején elkezdődtek a munkálatok a Luther téren, az egykori „Megváltó” patika oszloptornácos épülete előtt. *Rózsa Gábor* mérnök-muzeológus ezzel egy időben a Szentesi Életben leköszölte a tervezett kútkompozíció rajzát.⁷⁹

Szirbik Imre polgármester

Az ünnepélyes kútavatóra – amelyen több száz fiatal és idősebb szentesi polgár vett részt – 1998. október 30-án este került sor, a hagyományos lampionos felvonulás nyitóprogramjaként. Szirbik Imre polgármester mondott köszöntőt, majd a kortárs tudósító feljegyzése szerint, 19 óra 50 perckor megitta az első kortyot a kút vizéből.⁸⁰

⁷⁸ Szentesi Élet, 1996. máj. 25. 3. o. – A város ékessége volt

⁷⁹ BALÁZSI IRÉN: Szentés kincsei. Szentés, 2009. 43–51. p.; Szentesi Élet, 1998. márc. 6. 4. o. – Amikor fecseg a felszín... (RG)

⁸⁰ Szentesi Élet, 1998. máj. 8. 1-2. – Díszkút, majális (H. V.)

2007-ben, a díszkút 120 éves születési évfordulójáról ismét egy írással és képpel emlékeztem meg a Szentesi Életben: *A város első artézi kútja* címen. Közel tíz évvel a kútkompozíció elhelyezése után a történeti visszapillantást már a következő mondatokkal fejezhettem be: „*A remekül sikerült alkotást 1998-ban avatták fel a Luther téren. Értékes ipari műemlékünk tehát megmenekült az enyészettől, a barátságos terecske pedig városunk egyik legszebb pontjává, sokak kedvelt találkozóhelyévé vált.*”⁸¹

Most – 2012-ben – a díszkút 125. évfordulóján e tetszetős füzettel kívánunk fejet hajtani elődeink küzdelmei és elért eredményei előtt. Tanúságos a főtéri kút viharos története. Csak remélni tudjuk, hogy 1998-ban lezárult kálváriája! Úgy gondoljunk erre a közalkotásra, ahogyan védelmezői 1934-ben:

„Szentes becsületrendje ez a kút, elődeink jó szellemének és nagyságának hirdetője, emlékműve. Olyan emlék, melyre még évszázadok múltán is büszkének kell lennie Szentesnek. Emlék, melyet büszkén mutogathatunk gyermekeinknek és a városunkba jövő idegeneknek.”

A kútavató ünnepség közönsége 1998. ápr. 30-án (Fotó: Szélpál István)

⁸¹ Szentesi Élet, 2007. jún. 29. 2. o. Százhusz évvel ezelőtt készült – A város első artézi kútja

Máté István: Kútkompozíció (Fotó: Vidovics)

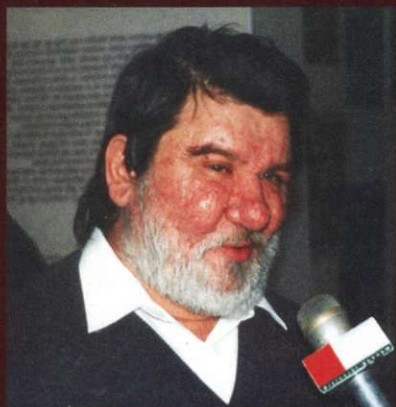

Kútkompozíció (Fotó: Vidovics)

Magyar Élet, 2007. jún. 29. 2. o. Székely Ével szelít kútját – A város első székely kútja

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	3
AZ ÁRTÉZI KUTAK MEGJELENÉSE	8
A ZSIGMONDYAK MUNKÁSSÁGA	9
A VÁSÁRHELYI PÉLDA	13
A SZENTESI DÍSZKÚT MÚLTJA	17
Első ártézi kutunk születése	17
Kútfúrasi munkálatok	29
A díszkút építése	35
Fiókkút építése a Felsőpárton	45
VESZÉLYBEN A DÍSZKÚT	49
KÍSÉRLET A FŐTÉRI KÚT MEGMENTÉSÉRE	81
A KÚT ELBONTÁSA	89
A KÚT UTÓÉLETE	93
TARTALOMJEGYZÉK	103

LABÁDI LAJOS Szentesen született 1953. szept. 4-én. A helyi Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett 1972-ben. Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyartörténelem szakos tanári oklevelet szerzett (1977), az ELTE BTK-n (Bp.) okleveles levéltárosi diplomát nyert (1982). — 1977-től a Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltárának munkatársa, 1987-től főlevéltárosa, 1995–2010 között igazgatója, 2011-től

főtanácsosa. — Érdeklődési köre: helytörténeti kutatás, biográfia, címertan, sajtótörténet, építészettörténet. Szakmai tevékenységének főbb területei: közigazgatás- és politikatörténet, neves személyek életrajzai, várostörténeti kronológia, községi címertervek, helytörténeti kiadványok szerkesztése, kiállítások rendezése, helytörténeti ismeretterjesztés szóban és írásban. — Társadalmi tisztségei: az Oppidum Csongrád Alapítvány Kuratóriumának elnöke (1995-től), a Magyar Levéltárosok Egyesülete Alföldi Szekciójának vezetője (1997–2002), a Szentes Városért Közalapítvány Kuratóriumának elnöke (2003-tól). A Szentesi Műhely Füzetek alapító-szerkesztője (1996-tól), A történelem sodrában c. kiadvány sorozatszerkesztője (2009). — Kitüntetései: Érdemes Társadalmi Munkás (1988); Pro Urbe Szentes (1999), Csongrád Megye Közművelődéséért (2003), Oltvai Ferenc Díj (2009), Csongrád Megyéért Emlékérem (2010), Honismereti Emléklap (2010). — Főbb munkái: Csongrád megye neoabszolutista közigazgatásának kialakítása 1849–1854 (Szeged, 1986); Szentes címertörténete (Szentes, 1989); Szentes város közigazgatása és politikai élete 1849–1918 (Szeged, 1995); Megfestett nagyjaink. Történelmi arcképcsarnok (Szentes, 1996); Csongrád megye építészeti emlékei – Szentes és vidéke (Szeged, 2000. Társszerző); Szentes története évszámokban. Várostörténeti kronológia 1075–1945 (Szentes, 2003), Szentes díszpolgárai 1881–2007 (Szentes, 2008).

